

LASTEN JA NUORTEN TOIMIJUUS

Poliittinen ja pedagoginen näkökulma lasten ja nuorten osallisuuteen

Pirjo Niskanen

Pro gradu -tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalipedagogiikan pääaine

Marraskuu 2010

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta,
yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalipedagogiikan pääaine

NISKANEN PIRJO: Lasten ja nuorten toimijuus . poliittinen ja pedagoginen näkökulma
lasten ja nuorten osallisuuteen

Pro gradu -tutkielma, 96 s.

Tutkielman ohjaajat: Professori Juha Hämäläinen (YTT) ja Lehtori Raija Väisänen
(YTT)

Marraskuu 2010

**Avainsanat: nuorisopolitiikka, sosiaalipedagogiikka, lasten ja nuorten osallisuus,
toimijuus**

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastelen lasten ja nuorten osallisuutta osana suomalaista nuorisopolitiikkaa. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella suomalaisten lasten ja nuorten yhteiskunnalliset tiedot ja taidot ovat maailman huippuluokkaa. Saman aikaisesti heidän kuitenkin katsotaan kuuluvan maailman passiivisimpien kansalaisten joukkoon.

Analysoin tutkimuksessani suomalaisen nuorisopolitiikan kehitystä sekä lasten ja nuorten osallisuutta osana opetusministeriön laatimaa Suomen ensimmäistä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jolla on teoreettisen tutkimustyyppin sekä tapaustutkimuksen piirteitä. Tutkimusaineistona on käytetty dokumenttiaineistoa ja sitä on tarkasteltu sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysin avulla teoreettisesta tutkimusaineistosta voidaan selkiyttää ajatuskokonaisuuksia sekä muodostaa yhteyksiä käsite- ja teoriasysteemeihin.

Tutkimustulosten mukaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman yhtenä tavoitteena on edistää lasten ja nuorten osallisuutta. Lasten ja nuorten osallisuuden katsotaan toteutuvan erilaisten osallisuusmuotojen avulla. Lasten ja nuorten osallisuutta halutaan edistää tukemalla lasten ja nuorten toimijuutta heidän arkiympäristössään sekä pyrkimällä aitoon lasten ja nuorten kuulemiseen. Aidon kuulemisen avulla lapset ja nuoret halutaan ottaa mukaan heitä koskevien asioiden käsittelyyn ja päätösten tekemiseen.

Tutkimuksen johtopäätösten perusteella tarvitsemme sekä poliittisia että pedagogisia strategioita lasten ja nuorten osallisuuden tukemiseksi. Poliittisten strategioiden avulla luodaan yhteiskunnantuki ja pedagogisilla strategioilla puolestaan pyritään vahvistamaan yksilöiden toimijuutta lähiyhteisössä. Jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallisuusmuotojen tehokas hyödyntäminen ei kuitenkaan ole riittävä keino edistää lasten ja nuorten toimijuutta ja aitoa kuulemistä, vaan osallisuusmuotojen sisälle tarvitaan uusia toimintamuotoja, joiden avulla lapset ja nuoret tulisivat aidosti kuulluksi. Aito kuuleminen tässä tutkimuksessa nähdään lasten, nuorten ja aikuisten yhteisenä ja tasa-arvoon perustuvana suunnittelutyönä, joka toteutuu dialogin avulla.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies; Department of Social Sciences; Major Social Pedagogy

PIRJO NISKANEN: Activity of children and young people. Political and pedagogical perspective to children's and young people's participation.

Master's thesis, 96 p.

Advisors: Juha Hämäläinen (PhD) and Raija Väisänen (PhD)

November 2010

Key words: youth policy, social pedagogy, participation of children and young people, activity

ABSTRACT

This study examines participation of children and young people as a part of Finnish youth policy. According to previous research results Finnish children and adolescents are top-rated in their societal knowledge and skills. However in social participation they are some of the most passive citizens in the world.

In this study the development of Finnish youth policy and participation of children and young people as a part of the Finnish Government's Development Programme for Child and Youth Policy has been analysed. This is a qualitative, documentary research with features of theoretical research and case study. Content analysis has been used as a research method. Content analysis is a method to explicate entirety of concepts and to formulate connections between concepts and theoretical systems.

One of the aims in the Finnish Government's Development Programme for Child and Youth Policy is to contribute to the participation of children and young people by supporting their activity in everyday life and by aspiring to dialogic hearing with them. By the dialogic hearing children and young people can take part in the decision making process in the issues concerning them.

Research results indicate that we need political and pedagogical strategies to support the participation of children and young people. Political strategies guarantee the support of the society, whereas pedagogical strategies improve the level of individual activity. However the existing forms of participation of children and young people are not adequate to develop the activeness in everyday life and to promote the dialogic hearing. New ways of activity are needed to improve children's and young people's participation in decision making. The conclusion of the study is that the concept of dialogic hearing should rather be referred to as the planning work between children, young people and adults and it should be based on mutual cooperation, equality and dialogue.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 NUORISOPOLITIIKKA SUOMESSA	4
2.1 Nuorisopolitiikan lähihistoria.....	4
2.2 Nuorisopolitiikan eurooppalainen ulottuvuus.....	8
2.3 Nuorisopolitiikan lähtökohdat.....	10
2.4 Nuorisopolitiikka käsitteenä.....	13
3 OSALLISUUDEN KASVATUKSELLINEN NÄKÖKULMA.....	15
3.1 Osallisuus käsitteenä.....	15
3.2 Kunta osallisuusympäristönä	19
3.3 Aktiivinen kansalaisuus	21
3.4 Kansalaiskasvatus	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
4.1 Tutkimuskysymykset.....	27
4.2 Tutkimuksen menetelmävalinnat.....	28
4.3 Tutkimusaineisto	30
4.4 Tutkimuksen analyysi	31
4.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	33
5 OSALLISUUS LAPSI- JA NUORISOPOLIITISESSA KEHITTÄMISOHJELMASSA.....	38
5.1 Osallisuusmuotojen määrittelyä.....	38
5.2 Osallisuuden toteutuminen yksilö- yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla.....	42
5.2.1 Formaalikasvatus.....	42
5.2.2 Vapaa-aika.....	44
5.2.3 Poliittinen toiminta.....	48
5.2.4 Työllisyyspolitiikka.....	49
6 OSALLISUUS YHTEISKUNNALLISENA VUOROVAIKUTUKSENA.....	52
6.1 Osallisuuden toteutumisen tasot	53
6.2 Tavoitteena toimijuuden tukeminen ja aito kuuleminen.....	56
6.3 Lasten, nuorten ja aikuisten suunnittelutyö.....	58
6.4 Lähtökohdaksi dialogisuus.....	61
7 POHDINTA.....	65
7.1 Nuorisopolitiikan tulevaisuus.....	65

7.2 Tutkimuksen sosiaalipedagoginen merkitys.....	66
7.2 Tutkimuksen onnistumisen arviointia	69
7.3 Jatkotutkimusaiheet	71
LÄHTEET	74
LIITE.....	83

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa yhdistyvät nuorisopolitiikka sekä lasten ja nuorten osallisuus. Tarkastelen tutkimuksessani lasten ja nuorten osallisuutta nuorisopoliittisena ja pedagogisena ilmiönä. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millä tavalla lasten ja nuorten osallisuus nähdään osana suomalaista nuorisopolitiikkaa.

Kesäkuussa 2010 ilmestyneen kansainvälisen ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten koulussa opitut yhteiskunnalliset tiedot ovat kansainvälisesti huippuluokkaa ja suomalaisnuorten luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on vahva. Siitä huolimatta tuoreet tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että suomalaisnuoret kuuluvat yhteiskunnallisesti maailman passiivimpiin kansalaisiin. Suomessa ICCS -tutkimuksesta vastaa Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitos. Suomessa ICCS -hankkeesta käytetään nimeä nuorten yhteiskunnallisen osaamisen, osallistumisen ja asenteiden tutkimus. Tutkimuksen tavoitteena on muun muassa selvittää, millaiset valmiudet nuorilla on sitoutua aktiivisen kansalaisen rooliin yhteiskunnassa. Kansainvälisesti koulusaavutuksia arvioiva järjestö on nimeltään IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement). ICCS -tutkimuksen viitekehyksen mukaan yhteiskunnallisten sisältöjen opetukseen koulussa kuuluu neljä kategoriaa: valtiollisten organisaatioiden toimintamallien sekä kansalaisten päätöksentekoon vaikuttamisen opetus, yhteiskunnallisten perusarvojen opetus, oman yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksen tarkastelu sekä yksittäisten kansalaisten yhteiskunnallisen roolin tarkastelu, se kuinka yksilö näkee itsensä osana yhteiskuntaa ja globaalia yhteisöä. (Suoninen, Kupari & Törmäkangas, 2010, 7, 11.)

Suomessa nuorten osallisuustutkimus on noussut esille 2000-luvulla. Toisissa tutkimuksissa (esim. Niemi, Heikkinen & Kangas 2010) nuorten osallisuus ja sen edistäminen liitetään osaksi koulujen toimintaa. Toisissa tutkimuksissa (esim. Gretschel 2002) nuorten osallisuus puolestaan nähdään laajempaan, yhteiskunnallisena osallisuutena, joka toteutuu nuorten omassa elinympäristössä. Osallisuuden yhdeksi tavoitteeksi on määritelty nuorten osallistuminen heitä itseään koskevaan

päätöksentekoon, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen (Niemi, Heikkinen & Kangas 2010, 53). Toisaalta osallisuus nähdään myös ryhmäilmiönä, jonka katsotaan synnyttävän yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä omana itsenään arvostetuksi tulemisen kokemusta. Osallisuus ja sen edistäminen vaatii kuitenkin sekä nuorilta että nuoria ohjaavilta aikuisilta sitoutumista osallisuutta edistävään toimintaan. Suomessa sitoutumista yhteisölliseen toimintaan ei kuitenkaan pidetä osana koulujen tai nuorisotalojen toimintakulttuuria. (Hanhivaara 2009, 63. 64). Suomi edustaa niin sanotusti yksilökeskeistä kulttuuria, jossa perinteiset yhteisöt eivät enää perustu itsestään selville perinteille vaan elämä on yksilöllistynyt. Yksilöiltä odotetaan jatkuvaa oman elämänhallintaa, oppimista ja yksinään suoriutumista. Giddens (1991) kuvaa tämän kaltaista yhteiskuntaa jälkimodernina yhteiskuntana, jossa elämä on muuttunut jatkuvaksi suorittamisen kentäksi (Giddens 1991, 4-5). Tutkimukseni aikana olen havahtunut pohtimaan, liittyykö myös nuorten osallisuus ja sen edistäminen jälkimodernin yhteiskunnan piirteisiin, jossa osallisuus nähdään yhtenä suorittamisen keinona vai onko osallisuus yhteisöllistä toimintaa, jonka pyrkimyksenä on yhteisöllisyyden ja yhteisen päämäärän tavoittelu?

Tutkimukseni kiinnittyy sosiaalipedagogiseen oppi-, koulutus- ja tutkimuskenttään. Sosiaalipedagogiset tulkinnat liittyvät sekä yhteiskunnallisiin että poliittisiin tekijöihin, jossa korostuu kasvatuksen yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen luonne. (Hämäläinen & Kurki 1997, 10. 11.) Sosiaalipedagoginen lähestymistapa tässä tutkimuksessa näkyikin erityisesti lasten ja nuorten osallisuuden tarkastelussa. Sosiaalipedagogisen näkökulman mukaan lasten ja nuorten osallisuuden katsotaan liittyvän osaksi kansalaiskasvatusta. Elina Nivalan (2008) mukaan kansalaiskasvatuksen tavoitteena on nimenomaan osallisuuden edistäminen ja siihen kasvattaminen. Sosiaalipedagogisen kansalaiskasvatuksen tavoitteena on kokonaisvaltaisen osallisuuden edistäminen, jolloin kansalaiskasvatuksen tehtävänä on kansalaisten valmiuksien kehittäminen, yhteisöön kuulumisen kokemuksen vahvistaminen sekä osallistumisen tukeminen ja siihen rohkaiseminen. (Nivala 2008, 172-173.)

Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuuden tutkiminen ja edistäminen nähdään sekä poliittisena että pedagogisena strategiana (Hämäläinen 2008, 28), joka saa non-formaalien ja informaalien oppimisen luonteen. Non-formaalia oppimista tapahtuu

muodollisen koulutuksen ulkopuolella ja sille on tunnusomaista oppijan itsenäinen suuntautuneisuus, kokemuksellisuus sekä motivaatio. Piilo- eli informaali oppiminen puolestaan on oppimista, joka on tavoitteetonta ja jota tapahtuu muun toiminnan sivutuotteena. Informaalia oppimista tapahtuu usein miten arkielämässä. (Rinne & Salmi 1998, 150. 151.) Informaalisen oppimisen tunnuspiirteitä on nähtävissä muun muassa nuorisokasvatuksessa, sillä informaalia oppimista voi tapahtua hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä, sellaisissa sosiaalisissa rakenteissa joissa nuoret muutenkin toimivat. Informaali oppiminen ei ole myöskään aikaa sidottua oppimista. Informaalien oppimisen tunnuspiirteisiin kuuluu osallistumisen vapaaehtoisuus, kokemus, tekeminen sekä yhteisöllisyys. (Niemi 2007, 49-50.)

Tutkimukseni muodostuu yhteensä seitsemästä luvusta. Luvussa kaksi tutustun suomalaisen nuorisopolitiikan lähihistoriaan taustaksi tutkimukselleni. Tässä kappaleessa tarkastelen myös nuorisopolitiikan käsitettä. Luvussa kolme tarkastelen lasten ja nuorten osallisuutta. Tässä luvussa osallisuus nähdään kasvatuksellisen näkökulman kautta. Lukujen kaksi ja kolme avulla kerron lukijalle tutkimukseni viitekehyksestä. Luvussa neljä kuvaan tekemäni tutkimuksen toteutusta. Tässä luvussa tuon esille myös tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen luvussa viisi siirryn tarkastelemaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa tutkimuskysymysten valossa. Luku kuusi muodostuu tutkimusaineistosta tekemistäni johtopäätöksistä. Tässä luvussa liitän tutkimukseni osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Tämän jälkeen siirryn lukuun seitsemän, pohdinta. Luvussa seitsemän tarkastelen tutkimustani muun muassa sosiaalipedagogisen viitekehyksen sekä jatkotutkimusaiheiden kautta.

2 NUORISOPOLITIikka SUOMESSA

Tässä luvussa analysoin suomalaisen nuorisopolitiikan lähihistoriaa taustaksi tutkimukselleni. Tutkimuksessani lasten ja nuorten osallisuus nähdään sekä nuorisopoliittisena että kasvatuksellisena kysymyksenä. Näin ollen nuorisopolitiikan tuntemus auttaa lukijaa ymmärtämään tutkimukseni viitekehystä sekä tutkimuksessa käytettyä aineistoa.

2.1 Nuorisopolitiikan lähihistoria

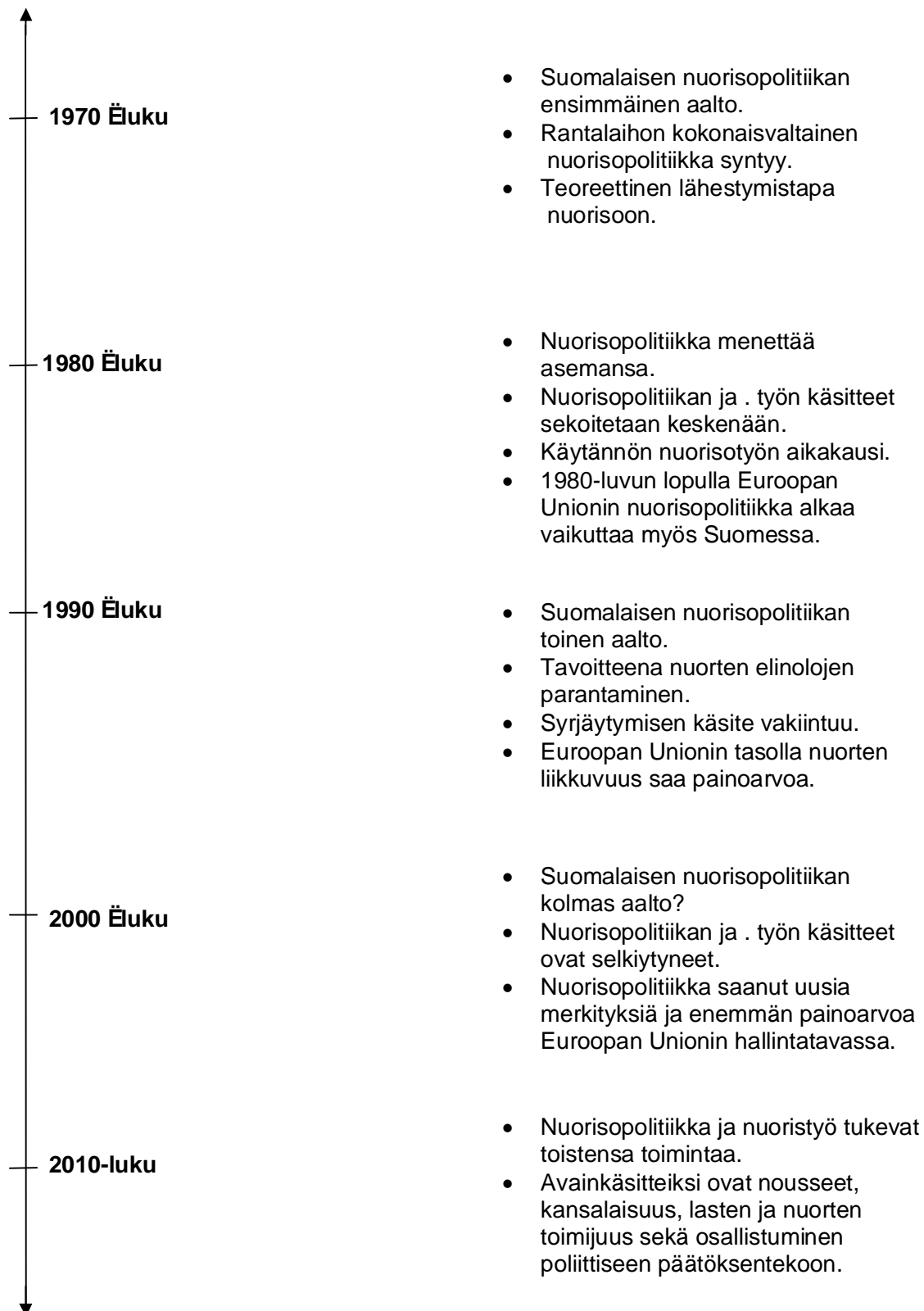
Käsitettä nuorisopolitiikka alettiin käyttää Suomessa ensimmäisen kerran 1940-luvulla. Nuorisopolitiikan käsitteen sisältöä kuitenkin määriteltiin vasta 1960. 1970-luvun vaihteessa. (Paju 2007, 327.) Tarve nuorisopolitiikalle ja sen käsitteen sisällön määrittelylle syntyi, kun perusongelmaksi Suomen valtionhallinnon taholla muodostui nuorisotyön ja nuorisopolitiikan -käsitteiden epäselvyys. Molemmille käsitteille annettiin hyvin erilaisia määritelmiä ja ne sotkettiin helposti keskenään, mikä vaikutti hyvin perustavalla tavalla koko suomalaisen nuorisotyön kehitykseen. Markku Liljeström (1981) on tarkastellut nuorisotyön ja nuorisopolitiikan välistä suhdetta 1970-luvulla teoksessaan *Nuorisotyö ja nuorisopolitiikka*. Liljeströmin mukaan nuorisopolitiikan käsitettä pidettiin tuon ajan yhteiskunnassa eräänlaisena yläkäsitteenä nuorten yhteiskuntapolitiikalle. Hän ei kuitenkaan pitänyt nuorisopolitiikkaa suoraan synonyymina yhteiskuntapolitiikalle, vaan ainoastaan eräänlaisena näkökulmana siihen. Nuorisotyö nähtiin yhtenä nuorisopolitiikan osa-alueena. (Liljeström 1981, 59.)

Suomessa nuorisopolitiikan isänä voidaan kuitenkin pitää Kari Rantalaihoa, sillä Rantalaiho toimitti ensimmäisen kattavan teoksen suomalaisesta nuorisopolitiikasta. (Liljeström 1981, 19.) 1970-luvulla suomalaisen nuorisopolitiikan tuli koskea niitä nuoria ihmisiä, jotka olivat 15-24-vuotiaita Suomen kansalaisia. Nuoruutta pidettiin biologisena, psykologisena sekä yhteiskunnallisena tapahtumana. 1970-luvun nuorisopolitiikan tuli sisältää erityisesti ne toimenpiteet, joiden avulla yhteiskunta pyrki edistämään nuorten kehitystä. Nuorten kehityksen edistäminen oli tuon ajan nuorisopolitiikkaa.

Nuorisopolitiikan tarpeellisuus 1970-luvulla johtui kahdesta syystä. Toisaalta yhteiskunnalle sekä nuorille itselleen oli tärkeää, että nuoret selviytyvät yhteiskunnan keskeisimmistä rooleista. Rantalaiho (1969) kuitenkin katsoi, etteivät nuoret vielä 15. 24-vuotiaina selviydy aikuisilta vaadittavista rooleista, eikä heille ole ehtinyt kertymään yhteiskunnassa tarvittavia ja riittäviä tietoja, taitoja tai kokemuksia. Tämän takia oli sekä yhteiskunnan että yksilöiden edunmukaista, että nuorista ja nuorisopolitiikasta huolehdittiin valtakunnallisella tasolla. (Rantalaiho 1969, 11-13.) Jokinen (1990) näkee Rantalaihon mainitsevat tiedot, taidot ja kokemukset tuottajan, kuluttajan sekä vaikuttajan rooleina. Nämä ovat Jokisen mukaan aikuisten keskeisimmät roolit yhteiskunnassa, joihin nuoret tuli kasvattaa. (Jokinen 1990, 18.)

1970-luvun nuorisopolitiikka tarkoitti siis niitä yhteiskunnan toimenpiteitä, joiden avulla yhteiskunta pyrki edistämään nuorten kehittymistä itseään toteuttavina sekä yhteiskuntaa hyödyttävänä yksilöinä. Nuorisopolitiikan käsite katsottiin eräänlaiseksi yläkäsitteeksi, joka piti sisällään koulutus-, työhönsijoittumis-, perhe- ja asunto-, vapaa-aika- sekä kontrollipolitiikan. Nuorisopolitiikan haluttiin olevan yksi yhteiskunnan perustehtävistä, sillä nuorison hyvinvoinnin katsottiin vaikuttavan koko yhteiskunnan jatkuvuuteen. Nuorisopolitiikan vastuualueena tuli olla kaikki ne nuorten kehityksen piirteet, joilla oli merkitystä koko yhteiskunnalle. (Rantalaiho 1969, 14-15.) Jokinen (1990) tulkitsee 1970-luvun yhteiskuntaa seuraavasti; mikäli yhteiskunta ei opettaisi nuoria ja antaisi heille tilaisuutta oppia, itsenäistyä ja asua, alkaisi yhteiskunta rappeutua+ (Jokinen 1990, 19). 1970-lukua pidetäänkin Suomessa nuorisopolitiikan ensimmäisenä aaltona. Nuorisopolitiikan ensimmäistä aaltoa on luonnehdittu muun muassa hyvinvointivaltion rakennusvaiheena. (Silvennoinen 2002, 39. 40.)

Seuraavan kuvion avulla jäsenän suomalaisen nuorisopolitiikan kehitysvaiheita 1970-luvulta 2010-luvulle:

KUVIO 1: Suomalaisen nuorisopolitiikan kehittyminen 1970-luvulta 2010-luvulle

Nuorisopolitiikan syntymiseen ja kehittymiseen 1970-1980-lukujen taitteessa vaikutti osaltaan myös yleinen yhteiskuntakehitys. Teollistumisen myötä väestön liikkuvuus ja massoittuminen lisääntyivät, mikä johti kaupungistumiseen. Tämä kokosi myös nuoret kaupunkeihin, antoi hyvän kasvualustan erityisesti kaupallisille nuorisokulttuureille ja romahdutti samalla aikaisemmat nuorisotyön käytännöt. Perinteiset arvot ja normit löystyivät ja tarve uudenlaiselle politiikalle kasvoi. Nuorisoliik ehdintä lisääntyi ja radikaalistunut nuoriso alkoi vaatia nuorisopolitiikan sijaan nuorison politiikkaa. Nuoriso alettiinkin nähdä omana yhteiskuntaryhmänä. Myös kansainväliset vaikutteet rantautuivat Suomeen, mikä omalta osaltaan vaikutti nuorisoliik ehdinnän kasvuun. Tarve nuorten kokonaisvaltaiselle ohjaukselle lisääntyi, minkä takia alettiinkin kehittää ohjaukseen perustuvia suunnitteluteorioita. Samalla katsottiin, että nuorisotyö ja nuorisotyön tavoitteet oli määriteltävä uudelleen. (Liljeström 1981, 18.)

Yhteiskunnan muutoksiin kaupungistumisen ja teollistuminen myötä vaikuttivat myös lisääntynyt kasvatus, palveluammatit sekä vapaa-aika. Näiden katsottiin olevan niitä seikkoja, jotka tulisivat lisääntymään tulevaisuudessa. Rantalaiho (1969) mukaan tulevaisuudessa ihmiseltä edellytetään yhä enemmän osaamista, oppimista ja jatkuviin muutoksiin sopeutumista sekä kykyä ja halua ratkaista elämän suuria ongelmia. Näin ollen esitettiin, että elinikäisen oppimisen tuli olla keskeisenä osana nuorisopolitiikkaa, sillä nuorisopolitiikassa katseen tuli aina olla suunnattuna tulevaisuuteen. Muutoin vaarana pidettiin yhteiskunnan paikoilleen jähmettymistä. (Helve 2002, 84-85; Rantalaiho 1969, 27, 30-32; Nieminen 2007, 40.)

1970-luvun nuorisopolitiikkaa on toisaalta kuvattu myös nuorten manipuloimisena. Liljeströmin (1981) mukaan Rantalaiho tarkasteli nuorisopolitiikkaa ennen kaikkea kokonaisvaltaisen kasvatuksen näkökulmasta, joka oli eräänlaista laajentunutta kasvatusta ja hyvin totalitaarista. (Liljeström 1981, 19. 20.) Rantalaiho (1969) itse kuitenkin esittää kysymykselleen jatkokysymyksen: millainen on se yhteiskunta, johon nuoret jäsenyvät ja kasvavat? Vaikka nuorten oli sopeuduttava vallitsevaan yhteiskuntaan yhteiskunnan sanelemien sääntöjen mukaisesti, tuli nuorisopolitiikassa antaa tilaa myös nuorille itselleen. Nuorten tuli voida vaikuttaa siihen, miten nuorisopolitiikka määritellään ja mitä se on. (Rantalaiho 1969, 27.)

1980-luvulla nuorisopolitiikan katsottiin ajautuneen umpikujaan. 1970-luvulla liikkeelle lähtenyt kokonaisvaltaisen nuorisopolitiikan suunnittelu osoittautui liian idealistiseksi. Nuorisopolitiikka ja nuorisotyö eivät enää vastanneet vallitsevan yhteiskunnan odotuksiin. Näin ollen nuoria koskevaa lainsäädäntöä haluttiin uudistaa. Uusi nuorisotyölaki astui voimaan vuonna 1986. Lain avulla nuorten parissa tehtävää käytännön työtä haluttiin lisätä ja tukea. Myös nuorisopolitiikan käsite sai uusia määritelmiä ja nuorisopolitiikan katsottiinkin kuuluvan opetusministeriön alle. Myös kunnissa tapahtui uudistuksia, sillä kuntiin haluttiin perustaa nuorisolautakuntia. 1980-lukua voidaankin kutsua käytännön nuorisotyön aikakaudeksi. (Paju & Vehviläinen 2001, 33.)

Vasta 1990-luvulla suomalainen nuorisopolitiikka sai aivan uuden käänteen. 1990-lukua kutsutaankin suomalaisen nuorisopolitiikan toiseksi aalloksi. Tätä toista aaltoa pidetään myös hyvinvointivaltion uudelleen muokkaamisen vaiheena. 1990-luvulla nuorisopolitiikan pääteemaksi nousi nuorten elinolojen parantaminen. (Silvennoinen 2002, 39. 40.) Niemisen (1995) mukaan nuorisotyön ja . politiikan muotoutuminen olivat yhteydessä yhteiskunnalliseen, taloudelliseen sekä poliittiseen kehitykseen (Nieminen 1995, 413). 1990-luvun taloudellinen taantuma vaikutti muun muassa nuorisotyöttömyyteen ja yleisessä yhteiskuntapolitiikassa syrjäytymiskäsitteen käyttö yleistyi (Silvennoinen 2002, 39. 40). Keskustelun aiheeksi nousivat muun muassa poikkihallinnollisen nuorisopolitiikan toteuttaminen sekä nuorista huolehtimisen tärkeys. Niukat olosuhteet vaativat erityistoimenpiteitä. Samalla päädyttiin myös sukupolviajatteluun ja nuorisopolitiikan tarvetta alettiin perustella muun muassa suurilla ja pienillä ikäluokilla. (Paju 2007, 333. 334.) Laman syvetessä myös nuorten kriittinen suhtautuminen kansalaisten vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa lisääntyi (Helve 2002, 82).

2.2 Nuorisopolitiikan eurooppalainen ulottuvuus

1980. 1990-luvun vaihteessa lähti liikkeelle myös kansainvälisen nuorisopolitiikan kehittyminen, mikä osaltaan vaikutti suomalaiseen nuorisopolitiikkaan. Eurooppalaista nuorisopolitiikkaa Euroopan Unionin tasolla alettiin kehittämään vuodesta 1985 lähtien, jolloin Euroopan neuvosto kokoontui ensimmäistä kertaa keskustelemaan nuoria koskevista asioista. Tapaamisen pääteemoiksi nousivat tuolloin nuorten osallistuminen

yhteiskuntaan sekä nuorten hyvinvoinnin edistäminen. (Siurala 2007, 345. 346). Vaikka Euroopan yhteinen historia on varsin pitkä, nousivat nuorisoa koskevat kysymykset Euroopan Unionin ohjelmaan vasta 1980-luvun loppupuolella. Syynä tähän oli muun muassa se, että nuorison asema Euroopan eri maissa on vaihdellut ja tämä on estänyt yhtenäisen ja johdonmukaisen toiminnan eurooppalaisen nuorisopolitiikan aikaansaamiseksi. (Telemäki 1996, 6.)

1990-luvulla eurooppalaisessa nuorisopolitiikassa painotettiin erityisesti nuorten liikkuvuutta. Nuorten liikkuvuus nähtiin kansainvälistymisen että kansainvälisen nuorisopolitiikan edellytyksenä. (Siurala 2007, 345. 346). Eurooppalaisesta nuorisopolitiikasta ei kuitenkaan vielä 1990-luvulla ollut käytettävissä kattavaa ja edustavaa tutkimusaineistoa. 1990-luku pidetään erilaisten eurooppalaisen nuorisovaihto- ja koulutusohjelmien kulta-aikana. Kansainvälisten projektien kautta haluttiin pyrkiä eri maiden nuorten lähentämiseen ja sitä kautta luomaan selkeämpää pohjaa eurooppalaiselle nuorisopolitiikalle. Eurooppalaisen nuorisopolitiikan peruselementteinä pidettiin liikkuvuutta, osallistumista, koulutusta ja monikulttuurisuutta. (Telemäki 1996, 5.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana nuorisopolitiikan merkitys sekä Euroopan Unionissa, että sen jäsenvaltioissa, ja niin myös Suomessa, on muuttunut ja nuorisoa koskeva politiikka on saanut kokoajan enemmän painoarvoa ja uudenlaisia merkityksiä. Varsinkin 2000-luvun vaihteessa nuorisopolitiikassa on päädytty uusiin, kokonaisvaltaisempiin asiakirjoihin. Tämän myötä myös monet aikaisemmin toisistaan erillään olleet nuorisoa koskevat ohjelmat ovat väistyneet. Nuorisopolitiikan nouseminen yhdeksi Euroopan Unionin keskeisemmäksi politiikaksi on vahvasti kytköksissä erityisesti Euroopan väestöpolitiikkaan. Väestön ikääntymisen myötä nuorisoa koskevat kysymykset ovat nousseet erittäin ajankohtaisiksi. Yhä pidemmälle kouluttautuvat sekä vähemmän ja myöhemmin lapsia synnyttävät ikäpolvet halutaan saada mahdollisimman tehokkaasti työmarkkinoille. Nuoret eivät siis enää näyttäyty nuoriso-ongelmina tai kapinallisina. Nuoret nähdään paremminkin resursseina, joiden tiedot ja taidot tulisi saada ohjattua järkevästi palvelemaan yhteistä hyvää. Nuorisopolitiikka ei siis enää muodosta omaa sektoriaan, vaan se kuvataan nykyään eri sektorit, kuten esimerkiksi koulutuspolitiikan ja työvoimapolitiikan ylittäväksi sektoriksi. (Kuure 2007, 373; Helve 2002, 84-85.)

Kansainvälisissä nuorisopolitiikan teksteissä nuorisopolitiikan käsite määritellään nykypäivänä myös nuorten aktiivisen kansalaisuuden tukemiseksi. Käsite nuorten aktiivinen kansalaisuus nähdään 2000-luvun nuorisopolitiikan ytimenä. Tämä ohjaa myös kansainvälistä nuorisotyötä. Kansainvälisen nuorisotyön tehtävänä katsotaankin olevan edellytysten luominen nuorten sosiaaliseen integroitumiseen aktiivisina toimijoina. Määritelmä on kuitenkin sisäisesti ristiriitainen. Toisaalta nuorten halutaan samanaikaisesti toimivan sekä oman kulttuurin siirtäjinä että kulttuurin uudistajina. Yhtä yhteistä linjaa Euroopan maiden välille ei kuitenkaan vielä ole löydetty ja nuorisotyön painotukset vaihtelevat eri maiden ja kulttuurien välillä. Esimerkiksi Venäjällä perinteiden siirtäminen sukupolvilta toisille katsotaan yhä edelleen nuorisotyön päätehtäväksi. Ruotsissa puolestaan nuorisopolitiikan ensisijaisena tehtävänä on taata elinolosuhteet, jossa nuoret voivat pysyä aktiivisina kansalaisina ja uudistaa kulttuuria. Ruotsissa nuoria pyritään rohkaisemaan ja tukemaan vallitsevien elinolojen muutosvoimana ja nuoret nähdään nykyyhetkeen sidottuna sukupolvena sekä päätöksentekijöinä tulevaisuuden sukupolven sijaan. Aktiivisen kansalaisuuden lisäksi myös nuorisopolitiikan kasvatuksellisuus on yksi merkittävä piirre tämän ajan kansainvälisen nuorisopolitiikan määrittelyssä. Nuorisopolitiikan keinoin on pyrittävä kansalaisuutta tukevien tietojen, taitojen ja kykyjen kehittämiseen. Näin ollen nuorisotyön vahvuudeksi on noussut non-formaali oppiminen. Samoin myös elämänkaariajattelu on tullut vahvasti esille. Rajat lapsuuden ja nuoruuden tai nuoruuden ja varhaisaikuisuuden välillä eivät ole enää niin selkeät kuin aikaisemmin. (Siurala 2007, 345 -346.)

2.3 Nuorisopolitiikan lähtökohdat

Oman aikamme nuorisopolitiikka on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi ja järjestäytyneemmäksi lapsia ja nuoria koskevaksi politiikaksi. Yhtenä merkittävä nuorisopolitiikan lähtökohdanna pidetään nuorten kokonaisvaltaisen tuen merkitystä, vaikka toisaalta nuorisopolitiikassa on kysymys myös väestöpolitiikasta sekä rahavirroista. Monet yhteiskunnalliset ongelmat, kuten huumausaineiden käyttö, työttömyys, alhainen tulotaso, epätyypilliset työsuhteet, rikokset sekä itsemurhat kärjistyvät erityisesti nuorten keskuudessa. Samaan aikaan nuorten osallistuminen ja edustus päätöksentekokoelimityksissä on hyvin vähäistä, minkä takia on tarpeen että nuorisotoimi huolehtii nuorten eduista. Kuntakontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että nuorisotoimen tulisi huolehtia siitä etteivät

nuoret putoa hallintoalojen väliin. Siuralan (2007) mukaan kunnissa tulisi turvata nuorille suunnattavien palvelujen kokonaisvaltainen koordinointi. Toisaalta nuorisotoimen tehtävä on myös kannustaa nuoria osallistumaan heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Osallistuminen nähdään nuorten aktiivisena kansalaisuutena, jonka tulisi koskea kaikkia niitä yhteiskuntapolitiikan aloja, jotka vaikuttavat nuorten elämään. Nuorisopolitiikassa on kuitenkin kaksi keskeisintä ulottuvuutta. Nuoriin voidaan suhtautua joko ongelmakeskeisesti, jolloin nuoret nähdään keskeneräisinä yksilöinä jotka on integroitava yhteiskuntaan tai nuoriin voidaan suhtautua elämänhallintaan kyvykkäinä, aktiivisina kansalaisina. (Siurala 2007, 350, 346. 247.)

Jälkimmäistä näkökulmaa pidetään nykyään nuorisopolitiikassa relevantimpana. Mielestäni yhteiskunnan suhtautuminen nuoriin vaikuttaa hyvin pitkälle myös siihen, miten nuoret suhtautuvat itse itseensä. Nuoret imevät helposti vaikutteita yhteiskunnasta. Näin ollen ongelmakeskeinen ajattelu saattaa vahvistaa nuorten identiteettiä ongelmanuorina. Ominaisuusselityksestä saattaa muodostua itseään toteuttava ennuste, joka ohjaa ja vaikuttaa nuorten toimintaan. (Hakkarainen ym. 2005, 122). Toisaalta nuorisopoliittiset strategiat ja nuorisopolitiikan tuntemus nuorten parissa toimiville on erittäin hyödyllistä, sillä käytännön työn ohella kysymys on myös rahavirroista, joiden avulla nuorisotyötä ja -politiikkaa toteutetaan. (Paju 2007, 327.)

Lisäksi nuorisopolitiikassa korostuu myös elämänkaaripoliittinen näkökulma, joka tarkastelee lasten ja nuorten elämää kootusti elämäkulussa tapahtuvien keskeisten siirtymien ja niihin kytkeytyvien palvelujärjestelmien näkökulmasta. Leena Suurpään (2009) mukaan elämänkaariajatteluun liittyy kuitenkin tiettyjä riskejä. Elämänkaariajattelu rohkaisee ajattelemaan lasten ja nuorten elämäkulkua liian lineaarisen ja ennalta - arvattavan normioletuksen mukaan, jolloin se sulkee pois yksilölliset elämänhallintaan liittyvät ongelmat. Tämän takia olisikin Suurpään mukaan suositeltavaa, että elämänkaaripoliittikan sijaan käytettäisiin käsitettä elämäkulunpolitiikka. Elämäkulun käsite viittaa sosiaalisesti rakentuvaan toimintaan, eikä pelkästään etukäteen määräytyvien tapahtumien ketjuun. Elämäkulun näkökulmalla ei haluta Suurpään mukaan väheksyä ylisukupolvista näkökulmaa, vaan haastaa nuorisopolitiikan liian lineaarinen elämänkaariajattelu. (Suurpää 2009, 12. 13.) Elämäkulun käsitettä voidaankin

kuvata muun muassa ympyrä metaforalla. Tällöin elämänkulun katsotaan koostuvan vaiheista, joita jaksottavat erilaiset siirtymät. (Tuomi 2000, 14.)

Ihmisen elämän katsotaan yleisesti rakentuvan yksilöiden tekemistä valinnoista. Valintojen vaikutuksia ei kuitenkaan pystytä heti arvioimaan, vaan ihmisen elämä näyttäytyy paremminkin yksilöiden valinnoista koostuvana projektien jatkumona. Identiteettiä voidaankin pitää eräänlaisena yläkäsitteenä elämänkulun käsitteelle. Tämän näkökulman mukaan nykyihmisen elämän nähdään koostuvan katkoksellisista episodeista, pätkistä tai jäsentymättömästä elämän rakenteettomuudesta. (Saastamoinen 2007, 235.237, 241.) Lasten ja nuorten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että lapset ja nuoret tulisi nähdä yksilöinä, joiden elämään vaikuttavat yksilölliset valinnat, elinympäristö sekä yksilölliset elämänhallinnan ongelmat. Sosiaalitieteissä yksilön iälle on aikaisemmin annettu hyvin suuri merkitys puhuttaessa ihmisen elämänkulusta, mutta modernissa yhteiskunnassa yksittäisten ihmisten yksilöllinen variaatio elämänkulussa on lisääntynyt. (Vilkko 2000, 75. 76.)

Lisäksi elämänkulun keskeinen ajatus on, että ihminen kehittyy läpi koko elämän eikä kehittyminen ole sidoksissa ikään, vaikkakin aikaisempi kehittyminen luo aina pohjaa yksilöiden tulevalle kehitykselle. Ihminen voi näin ollen myös muuttaa kehityksen suuntaa uudella tavalla. Nyky-ajan yksilöllisyys ja omien mahdollisuuksien lisääntyminen voivat vaikuttaa yksilölliseen elämänkulkuun ja elämänkulussa tapahtuviin siirtymiin eri tavoin, vaikka toisaalta yksilö on kuitenkin sidottu institutionaalisiin rakenteisiin, kuten koululaitokseen ja eläkejärjestelmään. (Nurmi & Salmela-aro 2000, 86, 91.) Myös Lasten ja nuorten elämänkulkuun voivat vaikuttaa sekä positiiviset että negatiiviset elämänkuluntapahtumat. Toisinaan myös huonommista olosuhteista tulevat nuoret saattavat pärjätä ennakoitua paremmin, sillä muun muassa läheisten ihmissuhteiden ja sosiaalisen tuen katsotaan vaikuttavan nuorten hyvinvointiin positiivisella tavalla. (Suurpää 2009, 14.) Mielestäni myös lasten ja nuorten positiiviset kokemukset osallisuudesta sekä mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin tukevat elämänkulussa tehtyjä valintoja ja kansalaisuutta.

2.4 Nuorisopolitiikka käsitteenä

Käsitteenä nuorisopolitiikka voidaan jakaa kahteen eri leiriin; nuoriso -policy ja nuoriso -politics. Policy -termi viittaa yhteiskunnan toimien koordinoimiseen. Politics -termi on puolestaan organisoitua nuorten kuulemista tai nuorten itsensä toteuttamaa käytännönpolitiikkaa. Policy -tyyppisen nuorisopolitiikan avulla halutaan koordinoita ja suunnitella nuorisopolitiikkaa sekä pyritään julkisen sektorin, kansalaistoiminnan ja yritysten yhteistyöhön. Tavoitteena on kaikkien osapuolten kannalta mahdollisimman toimiva lopputulos. Politics -tyyppinen nuorisopolitiikka on tavoite sinällään. Siinä korostuvat poliittinen tekeminen, ongelmalähtöisyys sekä aktiiviseksi kansalaiseksi kasvattaminen. Onnistuneesta nuorisopoliittisesta toimintaohjelmasta löytyy sekä policy-että politics -tyyppisiä elementtejä. Rantalaihon 1970-luvun nuorisopolitiikka oli lähtölaukaus ennen kaikkea policy -tyyppiselle nuorisopolitiikalle. (Paju 2007, 327. 328, 331.)

Policy -tyyppisestä nuorisopolitiikasta voidaan puhua myös rakenteellisena nuorisopolitiikkana. Rakenteellinen näkökulma pitää sisällään yhteiskuntasuunnittelun idean, jossa nuoria koskevia eri hallintoalojen ja toimijoiden tehtäviä pyritään jäsentämään horisontaalisesti nuorten elämään vaikuttavana nuorisopolitiikkana. Politics -tyyppistä nuorisopolitiikkaa pidetään enemmän toiminnalliseen näkökulmaan viittaavana, jonka alle kuuluvat muun muassa nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja osallistumisen sekä politisoituneen nuorten näkökulman painotus. Cederlöf (2007) tarkastelee nuorisopolitiikkaa lähinnä policy -tyyppisen nuorisopolitiikan näkökulmasta. Hän ei kuitenkaan halua väheksyä toiminnallista näkökulmaa, vaan katsoo toiminnallisen näkökulman ja yhteiskuntasuunnittelun liittyvän kiinteästi yhteen. Cederlöf 2007.) Euroopan Unionin nuorisopolitiikkaa käsittelevissä asiakirjoissa kysymys on kuitenkin pääasiassa policy -tyyppisestä nuorisopolitiikasta (Kuure 2007, 373. 374).

Policy- ja politics- termien ohella nuorisopolitiikkaa voidaan myös tarkastella sekä vertikaalisella että horisontaalisella tasolla. Vertikaalisella tasolla nuorisopolitiikkaa tarkastellaan keskitettyjen tasojen kautta. Vertikaalisella tasolla tarkastelun kohteena ovat kansainvälisten järjestöjen, valtioiden sekä kuntien väliset suhteet. Horisontaalisella tasolla

puolestaan keskitytään tarkastelemaan nuorisotoimialan suhdetta julkisen hallinnon muihin nuorten kannalta keskeisiin toimialoihin. (Siurala 2007, 347. 348.)

Nuorisopolitiikan katsotaan merkitsevän aina horisontaalista lähestymistapaa. Horisontaalisen lähestymistavan mukaan nuorison näkökulma on otettava huomioon yhteiskunnan eri tasoilla sekä organisaatioissa. Jotta nuorison näkökulma kuitenkin voitaisiin ottaa huomioon, on ensin määriteltävä käsite nuoriso. Telemäen (1996) mukaan nuorisopolitiikka koskee aina tiettyä ikäryhmää, esimerkiksi 16. 25-vuotiaita, työttömiä, maahanmuuttajia, nuoria naisia, vaaranalaisia nuoria jne..Lisäksi nuorisopolitiikka heijastaa aina myös jotakin tulevaisuuden kuvaa ja sillä on tietty ideologinen perusta. Nuorisopolitiikan perusedellytys on lainsäädännöllinen pohja, valtion budjetissa varattuja varoja sekä järjestöllistä perusrakennetta, joka on hallinnon ulkopuolella, nuorisotyöntekijöiden ammatillista koulutusta, hallinnolle neuvoa antavia yhteistyöelimiä, itsenäistä nuorisotutkimusta sekä mahdollisuuksia kehitykseen ja innovaatioon. (Telemäki 1996.)

3 OSALLISUUDEN KASVATUKSELLINEN NÄKÖKULMA

Lasten ja nuorten osallisuutta ja osallistumista heitä itseään koskevaan päätöksen tekoon pidetään kansainvälisen nuorisopolitiikan tavoitteina. Tässä luvussa luon teoreettista lähestymistapaa, jonka kautta tarkastelen lasten ja nuorten osallisuutta kasvatuksellisenä osallisuutena. Luku koostuu viidestä kappaleesta. Käsittelen ensin osallisuuden ja osattomuuden käsitteitä. Tämän jälkeen tarkastelen kuntaa lasten ja nuorten osallisuusympäristönä, sillä nuorisopolitiikassa lasten ja nuorten osallisuuden katsotaan toteutuvan aina heidän lähiympäristössään. Lopuksi tarkastelen vielä osallisuutta osana demokraattista kansalaisyhteiskuntaa. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuus liitetään kansalaisuuteen ja kansalaisuuden tukemiseen.

3.1 Osallisuus käsitteenä

Lasten ja nuorten osallisuudella katsotaan olevan kasvatuksellinen luonne. Tutkimukseni näkökulma lasten ja nuorten osallisuuteen on vahvasti sosiaalipedagoginen. Katsonkin, että lasten ja nuorten osallisuus saa kasvatuksellisen luonteen muun muassa sosiaalipedagogisen ajattelutavan kautta. Sosiaalipedagogiikan katsotaan olevan toimintatiedettä, jonka luonteeseen kuuluu monitieteellinen ote. (Hämäläinen 2008, 19). Näin ollen nuorisopolitiikan ja osallisuuden tutkiminen sopii hyvin myös sosiaalipedagogiikan tutkimuskenttään.

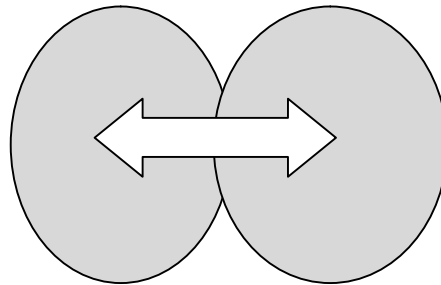
Osallisuus on yksi sosiaalipedagogisen teorian peruskäsitteistä. Osallisuus sosiaalipedagogiikassa viittaa erityisesti yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen. Osallisuuden kautta yksilön katsotaan kiinnittyvän elämänkaaren eri vaiheissa elämisen laadun ja elämänhallinnan kannalta merkityksellisiin yhteiskunnan instituutioihin, toimintajärjestelmiin ja kulttuurimuodosteisiin. Osallisuuden kautta myös yksilön yhteiskunnallisen subjektuuden katsotaan kehittyvän. Sosiaalipedagogiikassa yksilön yhteiskunnallista subjektuutta pidetään myös välttämättömänä osana yksilön elämänhallintaa. (Hämäläinen 1999, Liite 1.)

Yksilön ja yhteisön välisessä suhteessa tärkeäksi elementiksi nousee vuorovaikutus. Sosiaalipedagogiikassa yksilöiden ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta kuvataan dialogisuus käsitteen avulla. Martin Buber (1962) kuvaa dialogisuutta sinä-minä suhteena. Buberin mukaan sinä-minä-suhteen kautta tapahtuvassa kohtaamisessa kaksi ihmistä on tasavertaisessa suhteessa keskenään ja kohtaamisessa koettu monipuolisuus mahdollistaa yhdessä koetun tapahtuman elämisen myös toisen osapuolen näkökulmasta. Sinä-minä-suhteessa toista ihmistä kunnioitetaan aitona ja vertaisena *»maailmankokijana»*. Sinä-minä suhteessa ihminen tulee tietoiseksi itsestään jonakin joka osallistuu. (Värrö 2000, 67, 72, 119. 120.) Tässä tutkimuksessa lasten, nuorten ja yhteiskunnan väliset suhteet nähdään Buberin kaltaisina tasavertaisina sinä-minä-suhteina, jolle nuorisopolitiikka ja kasvatus tarjoavat hyvät edellytykset ja tukevat lasten ja nuorten yhteiskunnallista osallisuutta.

Tapio Puolimatka (1999) on kuvannut osallisuutta ihmisen kehittymisenä inhimillisen kasvun ja kehityksen kautta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Lasten ja nuorten kohdalla tämä tarkoittaa erityisesti sitä, että heillä itsellään tulisi olla mahdollisuus itse luoda todellisuutta ja tulevaisuutta. (Puolimatka 1999, 94. 109.) Perinteisen sosiaalipedagogiikan mukaan ajatellaan, että sosiaalipedagogiikan perustehtävänä on valmistaa ihmisiä yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen elämään. Tämän ajattelutavan mukaan lasten ja nuorten osallisuudessa katsotaan olevan kyse integroitumisesta yhteiskuntaan eli sosialisatiosta. Perinteisen näkemyksen mukaan ajateltiin, että kun ihminen omaksuu tietyt normit hän integroituu yhteiskuntaan. Modernissa sosiaalipedagogisessa keskustelussa on kuitenkin tullut yhä vahvemaksi ajatus siitä, että ihminen on subjekti, kuka on oikeutettu kasvamaan ja hänellä on kyky kehittää itseään sekä ympäristöään. Modernissa sosiaalipedagogisessa keskustelussa ihminen nähdään paremminkin aktiivisena osallistujana ja muutosvoimana kuin passiivisena osallistujana. (Kurki 2002, 38. 39; Freire 2005.) Tämän näkökulman mukaan lapset ja nuoret tulisi nähdä aktiivisina toimijoina ja osallistujina, joilla on kykyä ja halua vaikuttaa omaan elämään ja yhteiskuntaan. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuus nähdään modernin sosiaalipedagogisen ajattelutavan kautta.

Lasten ja nuorten osallisuudesta puhuttaessa yhdistyvät siinä sekä yhteiskunnallinen että pedagoginen näkökulma ja niiden välinen vuorovaikutus. Lasten ja nuorten osallisuudessa on kysymys prosessista, joka edellyttää lasten ja nuorten jatkuvaa kehitystä, kasvua ja integroitumista yhteiskuntaan. Pedagogisesta näkökulmasta katsottuna lasten ja nuorten osallisuudessa on kysymys kasvatuksellisesta osallisuudesta, jonka päämääränä on tuottaa yhteiskunnallista osallisuutta. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että lapsista ja nuorista halutaan osallisuuden kautta kasvattaa yhteiskuntaelämään kykeneviä ja valveutuneita kansalaisia, tukea heidän identiteettikasvua ja oman elämänpolun löytymistä. Hämäläinen (2008) nimeää tämän kaltaisen osallisuuden pedagogiseksi strategiaksi, sillä lasten ja nuorten osallisuuden tukemisen tulisi koostua sekä poliittisista että pedagogisista strategioista. (Hämäläinen 2008, 31. 33.) Tässä tutkimuksessa suomalainen nuorisopolitiikka ja sen kehitys edustaa poliittista strategiaa, jonka yhtenä tavoitteena on lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen. Sosiaalipedagogisen näkökulman avulla lasten ja nuorten osallisuus puolestaan kiinnittyy osaksi pedagogista strategiaa.

Poliittisten strategioiden avulla luodaan ja rakennetaan lasten ja nuorten osallisuutta tukevia rakenteita yhteiskunnassa. Pedagogisten strategioiden kautta puolestaan kasvatetaan valveutuneita ja aktiivisia kansalaisia. Lasten ja nuorten osallisuudessa on yhtäältä kysymys nimenomaan lasten ja nuorten osallisuuspotentiaalin vahvistamisesta, mutta toisaalta myös yhteiskunnan osallisuuspotentiaalin vahvistamisesta. Hämäläinen (2008) on pyrkinyt kuvaamaan yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta seuraavan kuvion avulla:

YKSILÖ

YHTEISKUNTA

**Nuorten
osallisuuspotentiaalin
vahvistaminen**

**Yhteiskunnan
osallisuuspotentiaalin
vahvistaminen**

>Mitä ominaisuuksia nuorissa tulisi kehittää?

>Mitä yhteiskunnassa tulisi kehittää?

→ PEDAGOGIIKKA

→ POLITIIKKA

KUVIO 2: Osallisuus yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen viittaavana käsitteenä. (Hämäläinen 2008, 28.)

Lasten ja nuorten sekä yhteiskunnan välisessä suhteessa osallisuus ei muodostu pelkästään lasten ja nuorten integroimisesta yhteiskuntaan, vaan lasten ja nuorten tulisi aktiivisesti voida itse vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Edellä esitetty näkökulma lasten ja nuorten osallisuuteen on modernin sosiaalipedagogiikan mukainen. (Hämäläinen 2008, 31. 33.)

Lasten ja nuorten osallisuudesta puhuttaessa vastakohtana osallisuudelle nähdään osattomuus. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osattomuus nähdään seurauksena osallisuuden puutteista, josta seuraa huono-osaisuutta. Osallisuuden puutteiksi katson muun muassa osallistumismuotojen ja yhteisön tuen puutteen. Tässä tutkimuksessa lapset ja nuoret nähdään toimijoina, jotka osallisuuden kautta osallistuvat yhteisön toimintaan. Mikäli toimijuutta ei tueta, tulevat lapset ja nuoret osattomiksi. Silloin osattomuus ilmenee

yhteisön ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisenä. Osattomuuden katsotaan olevan myös lasten ja nuorten huono-osaisuutta sekä syrjäytymistä. Tänä päivänä lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä pidetään myös yhtenä poliittisena ja strategisena vastauksena nuorison pahoinvoinnin lieventämiseen eli syrjäytymisen ehkäisemisenä. Tämä käy ilmi myös nuorisopoliittisista tavoitteista. Toisaalta osallisuudessa ei katsota olevan kysymys vain syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamisesta, vaan nuoret halutaan nähdä kokonaisvaltaisemmin. Osallisuudessa on kysymys siitä, että nuoret nähdään yhteiskunnallisina osallistujina ja tulevaisuuden rakentajina. (Hämäläinen 2008, 15, 21; Siurala 2007; Rantalaiho 1970.)

Ruotsalaisen sosiologin Alf Ronnbyn (1981) mukaan sosiaalipedagoginen ajattelua edellyttää juuri tämän kaltaista osallisuusajattelua, jossa yksilö osallisuuden kautta nähdään yhteiskunnan ja yhteisöjen kehittäjänä. Ronnbyn mukaan tämän kaltainen osallisuus on aitoa demokratiaa, jossa on poliittisten ja oikeudellisten kysymysten lisäksi kysymys myös käytännön pedagogiikasta, sillä ihminen ymmärtää itseään ja olemassa oloaan vasta toiminnan kautta. Toiminta on siis tämän tulkinnan mukaan ihmisen olemassa olon ja osallisuuden edellytys. Ronnbyn mukaan valmiiksi annettussa ympäristössä ihminen joutuu luopumaan omasta olemassa olostaan ja vieraantuu näin omasta toiminnasta kaikilla elämän areenoilla. (Ronnby 1981, 309-324.) Habermasin mukaan yhteiskunnan tulisi olla myös sellainen yhteiskunta, jossa kansalaiset osallisuuden kautta keskinäisessä ja tasavertaisessa suhteessa pyrkivät yhteiseen hyvään ja toimintaan sekä päättävät itseään ja yhteiskuntaa koskevista asioista. (Eriksen & Weigård 2003, 113, 127. 128.)

3.2 Kunta osallisuusympäristönä

Lasten ja nuorten osallisuudesta puhuttaessa kysymys on siis lasten ja nuorten sekä yhteiskunnan välisestä suhteesta, mutta kuka tai ketkä saattavat lapset ja nuoret osallisiksi ja toimijoiksi yhteiskunnassa? Lasten ja nuorten osallisuusympäristönä ja konkreettisena osallisuuden tukijana toimii pääasiassa yhteisö eli se kunta, jossa lapsi tai nuori asuu. Kuntien katsotaankin olevan erinomainen palvelujen jakelukanava. (Sainio 1994, 117.)

Näin ollen yhteisö toimii yksilön ja yhteiskunnan välissä lasten ja nuorten osallisuuden tukijana.

Anu Gretschel (2002) on tutkinut nuorten osallisuutta kuntakontekstissa ja hänen mukaan kunnissa tulisikin kiinnittää erityishuomiota niiden aikuisten toimintaan, jotka omassa työssään tai toiminnassaan ovat tekemässä lasten ja nuorten osallisuuden tukemisen kanssa. Tällöin lasten ja nuorten osallisuushankkeissa toimivien aikuisten tulisi osata toimia lasten ja nuorten kanssa niin, että heillä itsellään syntyy ja säilyy osallisuuden tunne. Kuntien päättäjillä sekä lasten ja nuorten parissa toimivilla työntekijöillä tulisi olla aikaa, tahtoa ja taitoa kohdata lapset ja nuoret, sillä aito osallisuus vaatii toiseuden kunnioittamista, molemminpuolisen asiantuntijuuden kehittymistä, diskursiivista koordinoitua sekä yhdessä tekemistä. Aitoon osallisuuteen kuuluu myös yhdessä tehdyn työn yhdessä arviointi. Gretschel nostaa esille, että lasten ja nuorten osallisuutta tulisi tutkia myös nuorten parissa toimivien aikuisten näkökulmasta ja kunnallisten työntekijöiden ammatillisten osallisuuskvalifikaatioiden kautta. Toisaalta osallisuus tarkoittaa myös subjektin kokemaa osallisuuden tunnetta, joka paljastuu osallistujien tunteista, tiedoista ja tarinoista. Osallisuutta kuvaa parhaiten käsite empowerment, eli voimaantumisen ja valtauttaminen. Tällöin osallistuja pitää itse omaa rooliaan osallistujana tärkeänä, merkittävänä ja osallisuus on tällöin vapaaehtoista. Gretschelin tulkinnessa yksilön subjektiiviset kokemukset ja oma henkilökohtainen elämäntarina ohjaa kunnassa tapahtuvaa osallisuutta ja osallistumista. (Gretschel 2002, 90. 91, 195.)

Ari Antikainen (1998) on kuvannut osallisuuden tunnetta merkittävien oppimiskokemusten avulla. Merkittävät oppimiskokemukset ovat sellaisia kokemuksia, jotka ohjaavat ihmisen elämäntarinaa ja muuttavat tai vahvistavat ihmisen identiteettiä. Jokainen merkittävä oppimiskokemus on ainutlaatuinen, subjektiivinen kokemus, joka rakentaa ihmisen elämäntarinaa ja sisältää luovuutta. Myös Antikainen nimeää empowermentin eli voimaantumisen luovuutta kuvaavaksi, yhteiskunnallisemmaksi käsitteeksi. Toisaalta empowermentin kaltainen osallistuminen vaikuttaa sekä yksilössä tapahtuvaan muutokseen, mutta myös toisaalta osallistumisen kautta tapahtuvaan muutokseen ympäristössä ja yhteisössä. (Antikainen 1998, 200. 201.) Osallisuus on siis toimijuutta, jota tuetaan strategisilla keinoin ja jonka keskiössä on yksilön voimaantuminen, eli tunne oman

elämän hallinnasta. Osallisuuden tunne osallistumisessa on erityisen tärkeää, koska voimaantumisen kautta ihmiset voivat kontrolloida kohtaloaan ja vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. (Gretschel 2002, 195.) Lasten ja nuorten kohdalla voimaantuminen tarkoittaa erityisesti osallisuuden tunnetta omassa lähiympäristössään, sekä oman identiteetin sekä elämänpolun löytymistä.

3.3 Aktiivinen kansalaisuus

Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuus nähdään siis toimijuutena yhteisössä ja yhteiskunnassa ja toimijuutta pidetään yhtenä osallisuuden tukemisen tuotteena. Toimijuuden ja osallisuuden katsotaan liittyvän vahvasti myös kansalaisuuteen, sillä lapsi ja nuori toimii aina vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Tässä tutkimuksessa liitän toimijuuden John Deweyn kaltaiseen progressiiviseen pedagogiikkaa, jolloin lapsen katsotaan oppivan tekemisen kautta. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten katsotaan oppivan myös tarvittavia "hyvän kansalaisen" taitoja oman kokemuksen ja tekemisen avulla. . (Värri 2000, 67, 72, 119. 120.)

Sari Vesikansan (2002) määritelmän mukaan kansalaisuus tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan jäsenet valvovat omia oikeuksiaan, etujaan sekä vallanpitäjien toimia. Kansalainen kykenee hyödyntämään kansalaisyhteisönsä, pystyy näkemään vaihtoehtoisia tapoja hoitaa asioita, pyrkii vaikuttamaan tapahtumien ja päätösten kulkuun sekä omaa myötätuntoa vähäosaisempia kohtaan. Vesikansa puhuu niin sanotusta "todellisesta kansalaisuudesta" "Todellinen kansalainen" on Vesikansan mukaan yhteiskunnallisesti tiedostava henkilö, kuka ymmärtää että asioiden kulussa on kyse siitä, kuinka ja missä määrin niihin pyritään vaikuttamaan. Asiat eivät "vain" tapahdu. "Todellinen kansalainen" ymmärtää, että ihmisten välillä on hyvin erilaisia etuja ja pyrkimyksiä, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään. Ristiriitaisuuksiin vaikuttavat muun muassa taloudelliset sekä sosiaaliset erot. Tämän takia kansalaisuudessa on tärkeää ja olennaista kyky kriittiseen ajatteluun ja kyseenalaistamiseen. Kansalaisella tulisi olla myös kykyä luottaa itseensä ja vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Vesikansan mukaan "todellinen

kansalaisuus+ on demokratian edellytys. Vesikansan näkökulma kansalaisuuteen on osallistuva ja toiminnallinen. (Vesikansa 2002, 15.)

Elina Nivala (2008) on määritellyt kansalaisuuden jäsenyydeksi poliittisessa yhteisössä. Tämän näkökulman mukaan kansalaisuus on sosiaalista ja se voidaan nähdä joko annettuna, osallistuvana tai koettuna jäsenyytenä. Nivala mukaan kansalaisuus on aina perusluonteeltaan sosiaalista ja kansalaisuus toteutuu suhteessa yhteisöön ja yhteisön muihin jäseniin. Nivala tarkastelee kansalaisuuden sosiaalista luonnetta kolmesta eri näkökulmasta, kansalaisuuden toteutumismuotojen kautta. Kansalaisuuden toteutumismuotoina voidaan pitää kansalaisuuden muodollisuutta, toiminnallisuutta sekä kokemuksellisuutta. Muodollinen kansalaisuus saadaan annettuna ja se määritellään useimmiten yksilön ulkopuolelta. Toiminnallinen kansalaisuus taas toteutuu aina yhteisön toiminnan kautta. Osallistuminen kansalaistoimintaan siis vahvistaa yksilön jäsenyyttä yhteisössä kun taas osallistumattomuus heikentää sitä. Kokemuksellinen kansalaisuus puolestaan liittyy yksilön kokemuksiin tunteisiin, siihen kokeeko yksilö kuuluvansa yhteisöön vai ei. Edellä esitetyt näkökulmat kansalaisuuden sosiaalisesta luonteesta eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, mutta kustakin näkökulmasta tarkasteltuna kansalaisuuden sosiaalinen luonne näyttäytyy hyvin eri tavoin. Annettu kansalaisuus on sosiaalisesti heikointa jäsenyyttä yhteisössä, kun taas osallistuva kansalaisuus on sosiaalisesti kaikkein vahvinta jäsenyyttä. Kokemuksellinen jäsenyys puolestaan tapahtuu abstraktilla tasolla ja on aina hyvin yksilöllistä, mutta mikäli yksilö kokee kuuluvansa yhteisöön, voi se edesauttaa kansalaisuuden sosiaalista luonnetta. Nivalan mukaan erityisesti osallistuva ja koettu jäsenyys luo pohjaa kansalaisuudelle. (Nivala 2008, 5, 123. 125.)

Nivalan näkökulma kansalaisuuteen on sosiaalipedagoginen (Nivala 2008). Personalistisessa sosiaalipedagogiikassa niin sanottu aito kansalaisuus ymmärretään nimenomaan toiminnallisena ulottuvuutena. Aito kansalaisuus on elämistä yhdessä ja kaiken toiminnan lähtökohtana on, että lähdetään liikkeelle ihmisestä itsestään ja siitä arkipäivästä ja ympäristöstä, jossa yksilöt ja yhteisöt elävät. Personalistisen sosiaalipedagogiikan tavoitteena on, että ihmiset toiminnan ja osallistumisen kautta ovat niin sanotusti «isäntiä omassa historiassaan» (Kurki 2002, 118. 119.) Nivalan (2008) mukaan se mikä käytännössä määrittää ihmisen kansalaiseksi on kansalaisten toiminta,

sillä kansalaisuus yhteiskunnan jäsenyytenä toteutuu aina toiminnan kautta. Nivalan mukaan kansalaisuuden ytimenä voidaan pitää osallistumista poliittiseen toimintaan, mutta kansalaistoiminta on myös toimimista taloudellisessa, kulttuurisessa sekä sosiaalisessa ympäristössä. Näiden neljän ulottuvuuden kautta ihminen nähdään monissa erilaisissa toimissa, kuten esimerkiksi kuluttajana, kierrättäjänä, harrastajana, vapaaehtoistyöntekijänä, nuorisotoimintaan osallistujana jne. Näitä neljää ulottuvuutta yhdistää myös yksi yhteinen tekijä, kasvatusta. Kasvatuksen keinoin tulisi pyrkiä tukemaan kansalaisuutta sekä kansalaisten moraalista ajattelua ja toimintakykyä kaikilla neljällä ulottuvuudella. (Nivala 2008, 93. 124.)

Kansalaisuudesta voidaan puhua myös aktiivisena kansalaisuutena. Aaro Harjun (2004) mukaan kansalaisten aktiivisuus voidaan jakaa kahteen eri ryhmään, aktiivisiin yksilöihin sekä aktiivisiin kansalaisiin. Aktiivinen yksilö saattaa olla hyvinkin aktiivinen yksityiselämässään, mutta hän ei välttämättä osallistu yhteisön toimintaan. Aktiivinen kansalaisuus on puolestaan yhteisöllistä ja osallistumista yhteisön toimintaan. (Wallen 2005, 9-12.)

Kansalaisuus toteutuu osallistumisen ja osallisuuden kautta. Osallisuus voi olla joka laajaa mukanaoloa erilaisissa aktiviteeteissa tai suppeampaa poliittista osallistumista. Ainoa oikea tapa tulkita osallistumista on Harjun (2005) mukaan tulkita sitä mahdollisimman laajasti. Kansalaisuus voidaan ymmärtää laaja-alaisena, kaikenlaisena osallistumisena, toimintana ja vaikuttamisena yhteisössä ja yhteiskunnassa. Aktiivinen kansalaisuus on toimimista yksityiselämässä, työelämässä, järjestötoiminnassa sekä yhteiskunnallisten kysymysten parissa. Myös asiakkuus ja kuluttajuus voidaan liittää kansalaisuuden piiriin. Kansalaisuutta voidaan tarkastella neljän pääkategorian kautta, joita ovat identiteetti, osallistuminen, kohtaaminen ja välittäminen. Identiteetin avulla ihminen hahmottaa oman paikkansa yhteisössä. Identiteetin varaan yksilö rakentaa myös omaa arvomaailmaansa. Identiteetin kautta ihminen ymmärtää mitä haluaa. Osallistuminen puolestaan on konkreettista kansalaisuutta. Kun yksilö osallistuu, osallistuminen muuttuu todelliseksi. Osallistuminen on kuitenkin tahto- ja motivaatiokysymys. Toisaalta aktiivinen kansalaisuus ja osallistuminen liittyvät myös toisten ihmisten kohtaamiseen. Identiteetissä huomio kiinnittyy itseensä, mutta kohtaamisen kautta huomio kiinnittyy puolestaan toisiin. Harjun

mukaan aktiivisen kansalaisuuden neljäs ulottuvuus eli välittäminen tuo mukanaan kansalaisuuden inhimillisen ja sosiaalisen puolen. Välittäminen ilmenee ensin huolenpitona itsestä, vasta tämän jälkeen toisista. Elävään ja innostavaan kansalaisyhteiskunta-ajatuksen sisältyy kaikki neljä aktiivisen kansalaisuuden ulottuvuutta; identiteetti, osallistuminen, kohtaaminen ja välittäminen eli vastuunkantaminen. (Harju 2005, 67. 66, 70.)

Aktiivisen kansalaisuuden käsitteen katsotaan olevan sosiaalista osallistumista ja yhteisöllisyyttä. Aktiivinen kansalaisuus kehittyy aina kulttuurin mukana ja se on tapa elää yhdessä. Kansalaisuus nähdään sosiaalisena osallistumisena, jonka katsotaan kehittävän myös luottamusta. Osallistumista ja luottamusta kutsutaan sosiaalisiksi pääomiksi. Sosiaalinen pääoma puolestaan pitää sisällään kansalaishyveet, joilla on kasvatuksellinen luonne. Näin ollen aktiivinen kansalainen omaa kansalaishyveitä ja kasvattaa osallisuuden kautta sosiaalista pääomaa. Aktiivista kansalaisuutta voidaan ikään kuin kuvata sivistysprosessina. Aktiivinen kansalaisuus tarkoittaa sitä, että yksilöt ovat keskenään dialogisessa suhteessa, kaikilla on mahdollisuus oikeanlaisessa ympäristössä kehittyä koko elämänsä ajan ja että tietoa luodaan aktiivisesti toisten kanssa. (Niemelä 2009, 274-275, 284-287.)

3.4 Kansalaiskasvatus

Lapsia ja nuoria voidaan kasvattaa toimijoiksi yhteiskunnassa muun muassa kansalaiskasvatuksen keinoin. Kansalaiskasvatus kuuluu olennaiseksi osaksi nuorisokasvatusta, sillä nuorisokasvatuksessa on kyse kansalaistoiminnasta ja kansalaisvaikuttamisesta tarvittavien valmiuksien edistämisestä. Kansalaiskasvatuksen kautta kyse on myös nuorten osallistumisesta yhteiskuntaelämää, sillä nuorisokasvatuksen kautta ollaan kokoajan vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnan kanssa. Kansalaiskasvatus katsotaankin toiminnaksi, jonka avulla tuotetaan kansalaismoraalia sekä luodaan yhteiskuntaelämän moraalista perustaa, mikä kuuluu osaksi demokratiaa. Toisaalta demokratia edellyttää myös kriittisiä, osallistuvia ja etujaan valvomaan kykeneviä kansalaisia. (Hämäläinen 2007, 176.)

Nuorten kansalaiskasvatuksen taustalla on ajatus siitä, että nuorena saatu oppi ja kokemus vaikuttamisesta kantavat pitkälle. Kansalaiskasvatus on väljästi määriteltynä kasvatusta, joka tähtää yhteiskunnan jäsenten valmentamiseen kansalaisuuden asettamiin vaatimuksiin siten kuin ne ymmärretään kulloisessakin historiallisessa tilanteessa (Niemi 2007, 64. 65). Nivalan (2008) mukaan kansalaiskasvatus liittyy myös vahvasti modernin valtion syntymiseen ja kansalaiskasvatuksen keinoin tarkastellaan aina eri yhteiskuntaryhmien ja yhteiskunnan välistä suhdetta, sitä miten kansalaisia kasvatuksen keinoin valmistellaan yhteiskunnanjäsenyyteen. Näin ollen kansalaiskasvatus on kasvatusta, jonka keinoin tuetaan kansalaisten tietoja, taitoja ja asenteita, jotta he voisivat toimia erilaisissa toimintaympäristöissä. Kansalaiskasvatus voidaan kuitenkin jakaa kolmenlaiseen kasvatukseen. Se voi olla joko kasvatusta, jonka keinoin ohjataan ja tuetaan sosialisatiota. Sosialisatiolla tarkoitetaan, että tällöin kasvatuksen keinoin samaistutaan jo valmiisiin yhteiskunnan malleihin. Toisaalta kansalaiskasvatus voidaan nähdä myös valmiuksien edistämisenä puuttua yhteiskunnan epätasa-arvoisiin rakenteisiin. Kolmas kansalaiskasvatuksen muoto on puolestaan kansalaisten vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Nivala katsoo, että vuorovaikutukselliskriittinen näkökulma on nuorten kansalaiskasvatuksen kannalta mielekkäin kasvatuksen keino. Yhteiskunnan tulisi kansalaiskasvatuksen keinoin huolehtia siitä, että lapsilla ja nuorilla on valmiuksia osallistua yhteisönsä toimintaan ja päätöksiin. Kasvatus on se avain, jonka avulla nuorille annetaan avaimet vaikuttaa omaan yhteiskuntaan ja opetetaan keinoja joiden avulla voidaan vaikuttaa. Sosiaalipedagogisen kansalaiskasvatuksen periaatteen mukaan yhteiskunnan tulisi huolehtia ja vahvistaa kasvatuksen keinoin ihmisten valmiuksista elää ja edistää yhteiskuntaa. (Nivala 2008, 93. 124, 276, 281.)

Kasvatuksessa kasvatettavan toiminnan tulisi aina kohdistua arkielämän todellisiin tilanteisiin. Brasialialaisen Paulo Freiren mukaan kokemusmaailman kautta, aitoja ja konkreettisia ongelmia käsitellen voidaan päästä hyvinkin syvälle yhteiskuntaan. Kasvattajan tulisi nähdä myös tulevaisuus positiivisessa valossa, johon kasvatettava voi itse vaikuttaa. Kasvattajien tulisi olla ensin halukkaita keskustelemaan nuorten kanssa siitä, mitä heille juuri nyt, tällä hetkellä kuuluu, mutta tämän jälkeen kasvatuksen pääpaino tulisi olla tulevaisuuden mahdollisuuksissa. Freiren mukaan toivon rakentaminen on kaiken kasvatuksen lähtökohta, ja näin ollen kansalaiskasvatuksen ja kansalaisjärjestöjen toiminta on hyvä esimerkki muutoksesta ja toivosta. Freiren mukaan yksilö ei itse voi luoda

kohtaloon, mutta siihen voidaan vaikuttaa muuttamalla yksilöiden sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita. Rakenteita muuttamalla luodaan myös tilaa omille valinnoille. (Kiilakoski 2007, 67. 71; Freire 2005.)

Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen liitetään osaksi kansalaisuutta ja nähdään arkielämän kokemuksiin perustavana kasvatuksellisenä toimintana. Lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä voidaan ohjata rakenteellisesti nuorisopolitiikan keinoin, mutta varsinainen osallisuus toteutuu aina kasvatuksen avulla. Kasvatuksen keinoin lasten ja nuorten on mahdollista oppia niitä tietoja ja taitoja, joita yhteiskunnassa vaaditaan. Toisaalta kasvatusta sallii myös virheet. Kasvatuksen keinoin voidaan vaikuttaa myös lasten ja nuorten yhteiskunnallisiin asenteisiin ja auttaa heitä näkemään tulevaisuus positiivisessa valossa, johon he itse omalla toiminnallaan voivat vaikuttaa. Kasvatuksellisessa osallisuudessa maailmaa ei anneta valmiina, vaan pyritään siihen, että lapset ja nuoret itse aktiivisesti rakentaisivat omaa elämismailmaa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä valintoja. Luku koostuu tutkimuskysymysten, -menetelmien, -aineiston, -analyysin sekä tutkimuksen luotettavuuden tarkastelusta. Luvun tarkoituksena on avata lukijalle, kuinka tutkimukseni on käytännössä toteutettu ja tehdä tutkimukseni eri vaiheet näkyviksi.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelen lasten ja nuorten osallisuutta osana opetusministeriön laatimaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaa 2007-2011. Tutkimukseni tavoitteena on aineiston avulla vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Millaisia muotoja lasten ja nuorten osallisuus saa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa?
- 2) Kuinka lasten ja nuorten osallisuus toteutuu yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla?

Tutkimuksessa lähdetään liikkeelle lasten ja nuorten osallisuusmuodoista. Tutkimuksen tarkoituksena on ensin selvittää, että millaisia konkreettisia osallisuusmuotoja lasten ja nuorten osallisuus saa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa. Osallisuusmuodot tarkoittavat tässä tutkimuksessa sitä tilaa tai paikkaa, jossa lasten ja nuorten osallisuus tapahtuu sekä niitä keinoja, joiden avulla osallisuus tulee todelliseksi. Tämän lisäksi pyrin syventämään ensimmäistä tutkimuskysymystäni tarkastelemalla lasten ja nuorten osallisuusmuotoja yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla. Tavoitteena on pyrkiä kuvaamaan sitä, mitä lasten ja nuorten osallisuus eri tasoilla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa tarkoittavat. Tavoitteenani on pyrkiä eri tasojen avulla hahmottamaan myös sitä, miten lasten ja nuorten osallisuus jäsentyy yhteiskunnassa.

4.2 Tutkimuksen menetelmävalinnat

Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen keinoin pyritään saamaan yksittäisistä tutkimustuloksista sellaisia yleistyksiä, jotka mahdollistavat myös muiden kuin kulloisessakin tutkimuksessa esiintyneiden ilmiöiden tunnistamisen ja ymmärtämisen. (Varto 1992, 101.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lasten ja nuorten osallisuusilmiötä. Toisaalta kysymys on myös poliittisten asiakirjojen tarkastelusta.

Laadullinen tutkimus voi olla luonteeltaan joko empiirinen tai teoreettinen tutkimus. Rajanvetoa näiden kahden tutkimustyyppin välille on kuitenkin hankala tehdä, sillä molemmissa tutkimustyypeissä joudutaan käyttämään teoriaa. Näin ollen tutkittavan ilmiön tarkastelunäkökulma kertoo, että onko kyseessä empiirinen vai teoreettinen tutkimus. Teoreettisesta tutkimuksesta ei voida suoraan löytää empiirisen analyysin tavoin metodia, jonka avulla tutkimus on toteutettu, vaan kyseessä on niin sanotusti ongelmanratkaisuessee. Tällöin teoreettisen tutkimuksen tutkimusraportissa aineiston keräämis- ja analyysintarkastelu jäävät vähemmälle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19-21.) Teoreettisessa tutkimuksessa tutkija problematisoi tutkimusongelman, eksplikoi tutkimukseen liittyneet epäselvät näkemykset tekemällä ne selviksi sekä arvioi argumentaation keinoin eksplikoituja näkökulmia. (Niiniluoto 1980, 21-22.)

Tässä tutkimuksessa on kysymys laadullisesta tutkimuksesta, jota ohjaa teoreettinen tutkimustyyppi. Tutkimukseni on saanut alkunsa suomalaisen nuorisopolitiikan tarkastelusta ja se on ohjannut tutkimustani. Lasten ja nuorten osallisuusilmiön puolestaan katsotaan kiinnittyvän 2000-luvun suomalaiseen sekä kansainväliseen nuorisopolitiikkaan hyvin merkittäväällä tavalla. Näin ollen suomalaisen nuorisopolitiikan historia ja siihen liittyvä teoria on luonut pohjan tutkimusaineiston valinnalle sekä ohjannut aineiston tarkastelunäkökulmaa. Problematisoinnin keinoin olen katsonut tärkeäksi tarkastella lasten ja nuorten osallisuutta osana suomalaista nuorisopolitiikkaa. Olen ennen varsinaisen tutkimuksen toteutusta perehtynyt suomalaista nuorisopolitiikkaa sekä lasten ja nuorten osallisuutta koskevaan kirjallisuuteen. Tämän jälkeen olen kirjallisuuden avulla, eksplikoiden pyrkinyt luomaan selkeää ja ymmärrettävää kokonaisuutta lasten ja nuorten osallisuudesta osana suomalaista nuorisopolitiikkaa. Tutkimukseni viimeisessä eli

tutkimuksen toteutus ja aineistonanalyysivaiheessa olen pyrkinyt argumentaation keinoin nostamaan esille ne seikat, jotka ovat tutkimusaineistoni kannalta relevantteja ja joilla katson olevan merkitystä lasten ja nuorten osallisuuden kannalta.

Teoreettisen tutkimustyyppin lisäksi katson, että tutkimuksellani on myös tapaustutkimuksellisia piirteitä. Tapaustutkimuksen keinoin voidaan tutkia muun muassa erilaisia tapahtumakulkuja ja ilmiöitä (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Tapaustutkimuksessa tapauksena voi olla esimerkiksi prosessi, toiminto, osasto, tapahtumasarja tai historia (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 157). Tapaustutkimusta onkin käytetty paljon muun muassa politiikan tutkimisessa sen tehokkuuden vuoksi, sillä tapaustutkimuksen keinoin on mahdollista löytää sellaisia muuttujia, joiden ei ole etukäteen oletettu olevan yhteydessä tutkittavaan ongelmaan (Suojanen 2003, 16).

Tapaustutkimusta tutkimustapana poliittisten asiakirjojen tutkimisessa on käyttänyt myös Hilka Summa (1989). Summa on tutkinut asuntopoliittista suunnittelua valtion keskushallinnossa vuosina 1975-1987. Summa on käyttänyt tutkimusaineistonaan kyseisellä aikavälillä tuotettuja asiakirjoja sekä asuntopoliittikan lähistoriaa ja suunnittelujärjestelmän kehittämistä kuvaavia hallinnollisia ja tutkimuksellisia tekstejä. Aineiston avulla Summa on pyrkinyt kuvaamaan niin sanotusti suunnittelun teoriaa ja käytäntöä, ja sen kautta pyrkinyt havainnollistamaan suunnitteluun perustuvan ohjauskäsityksen sisäistä ristiriitaisuutta. Summan tutkimuksessa aineiston asiakirjat ovat edustaneet tutkittavan ilmiön käytäntöä ja historialliset tekstit teoriaa. (Summa 1989, 119.) Lisäksi tapaustutkimuksen keinoin voidaan myös niin sanotusti avata ikkunoita yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin ja muutosmekanismeihin. Tällöin tavoitteena on ymmärtää yhteiskunnallisia prosesseja. (Laine & Peltonen 2007, 93.) Tapaustutkimuksen keinoin voidaan tulkita historiallisia ilmiöitä sekä antaa ääni yhteiskunnassa näkymättömille ryhmille, luoda uusia teorioita sekä testata vanhoja teorioita (Häikiö & Niemenmaa 2007, 45-46).

4.3 Tutkimusaineisto

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä voidaan käyttää muun muassa haastattelua, kyselyä, havainnointia tai erilaisia dokumentteja. Mikäli tutkija käyttää tutkimusaineistona dokumentteja, voidaan ne jakaa yksityisiin dokumentteihin tai joukkotiedotuksen tuotteisiin. Yksityisiä dokumentteja edustavat puheet, päiväkirjat jne. Joukkotiedotuksen tuotteita ovat esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdissä esiintyneet artikkelit. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71, 84.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistona on käytetty dokumenttiaineistoa, joka on tuotettu julkisesti. Tutkimusaineistona käytän suomalaista nuorisopolitiikkaa koskevaa asiakirjaa, jonka katson kuvaavan oman aikamme nuorisopoliittisia suuntauksia. Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistona on käytetty opetusministeriön laatimaa Suomen ensimmäistä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa 2007.2011. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on kuitenkin hyvin pitkälti luotu Euroopan komission laatiman valkoisen kirjan pohjalta, minkä takia käytän valkoista kirjaa aineistoa tukevana asiakirjana. Valkoinen kirja edustaa eurooppalaista, lapsia ja nuoria koskevaa poliittista strategiaa, jonka avulla on haluttu linjata Euroopan Unionin tavoitteet lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sen jäsenmaissa. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole perehtyä eurooppalaiseen nuorisopolitiikkaan, vaan tarkastella suomalaista nuorisopolitiikkaa. Molemmat aineistot kuitenkin edustavat lapsi- ja nuorisopolitiikan strategioita.

Opetusministeriön laatiman poliittisen strategian eli lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman pyrkimyksenä on luoda Suomessa tavoitteet, painopisteet ja käytännön toimet, joiden avulla lasten ja nuorten hyvinvointia halutaan edistää. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma perustuu Euroopan komission tekemään valkoiseen kirjaan (2001) sekä Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1989 hyväksymään lasten oikeuksien yleissopimukseen. Suomessa lasten oikeuksien yleissopimus astui voimaan vuonna 1991. Toisaalta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman syntymiseen Suomessa on vaikuttanut myös vuonna 2006 voimaan tullut nuorisolaki (71/2006) 4 §, joka velvoittaa valtioneuvostoa hyväksymään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman joka neljäs vuosi. Ohjelmaa kutsutaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaksi, sillä sen

määrittelemät tavoitteet koskettavat alle 29-vuotiaiden lasten ja nuorten elinolojen parantamista Suomessa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma koostuu yhteensä 13 kappaleesta. Aineistossa käsitellään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sekä hallituksen asettamien lähtökohtien ja tavoitteiden lisäksi lasten ja nuorten tulevaisuuden haasteita, moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta, luovuutta, mediaa, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, perheiden tukemista, lasten ja nuorten erityistukea, terveyden edistämistä sekä lasten ja nuorten asumispolitiikkaa. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:41.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa lasten ja nuorten osallisuus on yhtenä painopisteenä ja sitä toivotaan edistettävän valtakunnallisella tasolla. Katson, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma sopii hyvin tämän tutkimuksen tutkimusaineistoksi, sillä se edustaa tämän ajan nuorisopolitiikkaa ja on syntynyt suomalaisen nuorisopolitiikan kehityksen myötä. Toisaalta yhtä laajaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa Suomessa ei ole luotu Rantalaihon nuorisopolitiikan jälkeen. Näin ollen kyseessä on myös historiallisesti merkittävä dokumentti. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen nähdään 2000-luvun ilmiönä.

Sosiaalipedagogiikassa osallisuus nähdään yksilön ja yhteiskunnan välisenä vuorovaikutuksena. (Hämäläinen 2008, 28.) Näin ollen tutkimusaineistoa tarkasteltaessani mieleeni nousi kysymys, että millä tavalla yksilön ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutus näkyy lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa? Kyseessä on aineisto, joka on tuotettu valtion hallinnon taholla ja sen tavoitteena on antaa suuntia esimerkiksi kunnille siitä, miten lasten ja nuorten hyvinvointia voitaisiin edistää. Näin ollen aineistossa on kysymys yhteisön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta, eikä yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta ole suoraan tehty näkyväksi. Lähtöajatuksena tutkimusaineiston tarkastelussa oli siis yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde, sen etsiminen ja näkyväksi tekeminen.

4.4 Tutkimuksen analyysi

Tämän laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysiä voidaan pitää joko yksittäisenä metodina tai se voidaan liittää myös

erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & sarajärvi 2002, 86.) Burns ja Groven (1997) mukaan sisällönanalyysin avulla kerätystä aineistosta voidaan lyhyesti ja tiivistetysti kuvailla tutkittavia ilmiöitä ja niiden välisiä suhteita. Sisällönanalyysiä pidetään muun muassa menetelmänä, jonka avulla voidaan systemaattisesti kuvata erilaisten dokumenttien sisältöä. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001; 23; 26. 27.)

Sisällönanalyysi koostuu kahdesta vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pyritään jäsentämään järkeväksi kokonaisuudeksi ja sisällönanalyysin toisessa vaiheessa jäsentynyt aineisto pyritään käsitteellistämään. Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa analyysin perustaksi määritellään analyysiyksikkö, joka määräytyy tutkimustehtävän avulla. Pelkistämisvaiheessa aineistosta kerätään kaikki analyysiyksikköä ja tutkimuskysymyksiä koskeva olennainen tieto. Pelkistämisvaiheessa tutkimusaineisto pelkistetään yksittäisiin lauseisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111. 112.) Burns ja Groven (1997) mukaan pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään analyysin kannalta mielekkäisiin kokonaisuuksiin. Klusterointivaiheessa kokonaisuus voidaan jakaa myös tutkimuksen kannalta sopiviin ala- ja yläluokkiin. Klusterointivaihetta seuraa aineiston abstrahointi eli käsitteellistämisvaihe. (Latvala & Vanhanen -Nuutinen 2001; 23; 26. 27.)

Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysin keinoin on pyritty tarkastelemaan lasten ja nuorten osallisuutta. Aineistoanalyysin ensimmäisessä vaiheessa luin tutkimusaineiston muutamaa otteeseen lävitse, jonka jälkeen siirryin aineiston pelkistämisvaiheeseen. Pelkistämisvaiheessa tavoitteenani oli poimia aineistosta lasten ja nuorten osallisuutta koskevaa tietoa. Aineiston pelkistämisvaiheessa muodostin aineistosta yksittäisiä lauseita. Aineiston analyysivaiheen olisi voinut tehdä tietokoneella. Itselleni kuitenkin sopi parhaiten, että tein analyysivaiheen niin sanotusti *«käsityönä»*. Lauseiden muodostamisen jälkeen tulostin pelkistetyn aineiston, leikkasin lauseet erillisiksi papereiksi ja jaon paperit pinoihin eri teemojen mukaan. Tämä vaihe kuitenkin osoittautui hyvin haasteelliseksi, sillä yksi lause saattoi edustaa useampaa teemaa. Teemoittelun jälkeen pyrin muodostamaan aineistosta ala- ja yläluokkia. Luokittelu vaiheessa käytin apunani mind map -menetelmää. Tämän jälkeen pyrin tekemään teemoista taulukon. Tässä vaiheessa tutkimukseni alaluokiksi muodostuivat tutkimusaineistossa esiintyneet lasten ja nuorten osallisuusmuodot. Osallisuusmuotojen tarkentumisen jälkeen kävin tutkimusaineiston vielä

uudestaan lävitse, varmistaakseni että kaikki mahdolliset lasten ja nuorten osallisuusmuodot olivat mukana. Osallisuusmuotojen jälkeen jaoin ne vielä yläluokkiin. Yläluokat muodostuivat lasten ja nuorten osallisuusympäristöjen sekä osallisuusmuotojen sisältöjen avulla. Tämän jälkeen siirryin sisällönanalyysin toiseen eli käsitteellistämisvaiheeseen.

Käsitteellistämisvaiheessa apuna voidaan käyttää sekä teemoittelua että tyypittelyä. Teemoittelun avulla aineisto jaetaan klusterointivaiheessa syntyneisiin alaluokkiin eri aiheiden mukaan. Toisena menetelmä voidaan käyttää myös tyypittelyä. Tyypittelyssä tutkimusaineisto pyritään jakamaan sitä kuvaaviin tyypeihin. Tyypit voidaan muodostaa kolmella eri tavalla: Autenttisesti, jolloin tutkimustyyppi esiintyy yhtenä esimerkkinä laajassa osassa tutkimusaineistoa. Yhdistelemällä, jolloin tutkimustyyppi esiintyy lähes kaikissa vastauksissa. Kolmannessa tyypittelymuodossa yhdistyvät kaksi edellistä muotoa. Tällöin kyseessä on laaja-alainen tyypittely, jolloin tutkimustyyppi on esiintynyt joko yhdessä tai useammassa vastauksessa, mutta tyyppi on loogisesti mahdollinen. (Eskola & Suoranta 2008, 174, 181. 182.)

Tämän tutkimuksen käsitteellistämisvaiheessa käytin apunani tyypittelyä. Tyypittelyvaiheessa pyrin muodostamaan tyypejä, jotka sopivat mind map -menetelmän avulla saamiini teemojen tyypeiksi. Tyypittelyvaiheessa tein aineistostani taulukon. Taulukon vasempaan laitaan tulivat lasten ja nuorten osallisuusmuodot. Taulukon yläreunaan puolestaan lisäsin ne tyypit, joiden avulla halusin tarkastella tutkimusaineistoa. Tyypeiksi muodostuivat yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatyytit. Tässä tutkimuksessa kyseessä oli laaja-alainen tyypittely, jolloin tutkimustyytit esiintyivät joko yhdessä tai useammassa vastauksessa, mutta tyyppi oli kuitenkin loogisesti mahdollinen. Tämän jälkeen jaoin pelkistetyn aineiston tekemääni taulukkoon (kts. liite 1).

4.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen toteutuksen lisäksi laadullisen tutkimuksen tavoitteena on, että tutkija pyrkii tutkimuksessaan mahdollisimman luotettavan tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuksen

luotettavuutta voidaan tarkastella muun muassa tutkimuksen objektiivisen näkökulman kautta. Objektiivisuus tutkimuksessa ei kuitenkaan aina ole täysin mahdollista, sillä tutkijan omat arvot ja lähtökohdat vaikuttavat suuresti muun muassa tutkimusaiheen valintaan sekä tutkimusnäkökulmaan. Onko siis täysin arvovapaata tutkimusta olemassa? Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan tutkimuksen luotettavuuden kannalta on olennaista, että tutkija tunnistaa ja tunnustaa subjektiivisuuden tutkimuksessaan. Subjektiivisuuden tunnustamisen kautta syntyy myös tutkimuksen objektiivisuus. (Eskola & Suoranta 2008, 16. 17.)

Tämän tutkimuksen näkökulmassa korostuu erityisesti sosiaalipedagogiikka. Alan opiskelijana katson, että osallisuuden käsite pitää sisällään myös sosiaalipedagogisen näkökulman. Toisaalta tutkimukseni on sidoksissa myös Euroopan Unionin nuorisopolitiikkaan. Oma kiinnostukseni eurooppalaista nuorisopolitiikkaa kohtaan sekä henkilökohtainen osallistuminen Euroopan Unionin nuorille suunnattuihin liikkuvuusohjelmiin ovat vaikuttaneet tutkimusaiheen valintaan.

Objektiivisuuden lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimuksen logiikka. Kaplanin (1964) mukaan tutkimus muodostuu aina tutkimuksen logiikasta. Logiikalla Kaplan viittaa tutkimuksessa käytettyihin tutkimuskäytänteisiin, aineistonkeräykseen sekä tutkimusanalyysiin. Tutkimuksessa ei riitä, että tutkimuskäytännöt on laadukkaasti toteutettu, vaan laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä tulisi olla käytänteiden ja tutkimustekstin yhteneväisyys. Tällöin tutkijan tehtävänä on kertoa mahdollisimman tarkasti, mitä aineistonkeräyksessä ja sen jälkeen on tapahtunut. Kaplan puhuu niin sanotusti realistisesta luotettavuudesta, jolloin tutkimusteksti on ikkuna todellisuuteen. (Eskola & Suoranta 2008, 212. 213.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruussa saatu tieto riippuu myös siitä, kuinka tutkija on tavoittanut tutkittavan ilmiön ja kuinka tutkija on pystynyt osoittamaan yhteyden tulosten ja aineiston välillä. (Latvala, Vanhanen & Nuutinen 2001, 36 -37.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu itse koko ajan tarkastelemaan tutkimustaan sekä tutkimuksen laatua. Tämän takia tutkija joutuukin kokoajan pohtimaan tekemiään ratkaisujaan ja ottamaan samalla kantaa sekä analyysin kattavuuteen että työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 2008, 208.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen logiikkaa on pyritty tuomaan esille koko tutkimuksen ajan avaamalla lukijalle tutkimuksen kannalta olennaisia käsitteitä esittämällä ne selkeästi, kuvioita hyväksikäyttäen. Lisäksi olen pyrkinyt myös mahdollisimman tarkasti kuvaamaan tutkimuksen toteutusvaihetta. Tutkimuksen laadun ja aineiston kattavuuden tarkastelussa puolestaan suureksi avuksi osoittautuivat keskustelut, joita kävin muutaman alan opiskelijan kanssa. Näin ollen olen tullut siihen lopputulokseen, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on tämän tutkimuksen kannalta riittävä tutkimusaineisto. Lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman rinnalla saatoinkin käyttää Euroopan Komission laatimaa valkoista kirjaa vertailukohteena, mikä omalta osaltaan tuki käyttämäni aineistoa ja tutkimustuloksia.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen laadun mittareina käytetään reliabiliuden ja validiuden käsitteitä. Näitä käsitteitä on myös jonkin verran sovellettu laadullisen tutkimuksen piirissä. Reliabiliuden käsitteellä voidaan tarkoittaa kolmea eri tapaa tarkastella tutkimuksen laatua. Ensimmäisen tavan mukaan saman tutkijan tulisi saada useammalla tutkimuskerralla samasta aineistosta saman lopputulos. Toisaalta reliabiliuden käsite voidaan käsittää myös niin, että kaksi eri tutkijaa saa samasta aineistosta täysin saman lopputuloksen. Kolmannen tulkinnan mukaan reliabiliuden käsite tarkoittaa sitä, että kahdella eri tutkimusmenetelmällä saadaan aikaiseksi sama lopputulos. Toinen tapa tarkastella tutkimuksen laadullisuutta on validius. Bloorin (1997) mukaan validiutta voidaan tarkastella joko niin, että aineistosta katsotaan viestivätkö tehdyt tulkinnat yhteisestä lopputulokset ja omaavat samanlaisia piirteitä, tai niin että tutkimusaineistoa tarkastellaan sen uskottavuuden avulla. Tällöin tarkastelun alla ovat tutkimusaineisto ja tutkijan tekemät johtopäätökset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 188. 189.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliuden ja validiuden käyttöön kohdistuu kuitenkin kritiikkiä, eikä niitä pidetä ainoina luotettavuuden mittareina. Lincolnin ja Guban (1985) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen laadun arvioinnissa olisi parempi käyttää tarkastelunäkökulmana vastaavuutta, siirrettävyyttä, tutkimustilannetta sekä todennettavuutta. Vastaavuudella Lincoln ja Guba tarkoittavat sitä, kuinka hyvin tutkijan aineistosta tekemät tulkinnat vastaavat tutkimuksen aineistoa. Tutkimuksen siirrettävyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, onko tutkimus toteutettavissa toisen

vastaavanlaisen tutkimusaineiston kautta. Tutkimustilanne ja tutkimuksen todennettavuus puolestaan liittyvät tutkijaan ja hänen tekemiin valintoihin tutkimuksen aikana. (Lincoln & Guba 1985, 294. 301.)

Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa. Olen pyrkinyt lisäämään tutkimusaineiston ja tekemiäni tulkintojen välistä vastaavuutta lukemalla tutkimusaineistoani pitkin matkaa. Tämän lisäksi olen myös pyrkinyt peilaamaan tekemiäni tulkintoja muihin tutkimuksiin ja lähteisiin, kuten esimerkiksi Euroopan Komission laatimaan valkoiseen kirjaan. Apuna tutkimustulosten vastaavuuden tarkastelussa on käytetty kuvioita, joita olen pyrkinyt luomaan tutkimustuloksia tarkasteltaessa.

Tutkimuksen siirrettävyys puolestaan kuvaa sitä, onko mahdollista saada samankaltaiset tutkimustulokset käyttämällä toista vastaavanlaista tutkimusaineistoa. Toista vastaavanlaista tutkimusaineistoa ei Suomessa ole tällä hetkellä vielä olemassa, minkä takia tutkimusaineistona olisi käytettävä jonkun muun maan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa. En usko, että täysin vastaavanlaiset tulokset olisivat mahdollisia, sillä jokainen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on tehty omasta kansallisesta näkökulmasta. Näin ollen on syytä huomioida, että tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat sekä ulkoiset tekijät, kuten historialliset ja kansalliset tilanteet, mutta myös sisäiset tekijät kuten tutkija, aineiston vastaavuus sekä tutkittava ilmiö. Tutkimustuloksilla voisi olla yhteisiä eurooppalaisia tai universaaleja piirteitä, mutta se millä tavalla ne nähdään ja kuinka niihin suhtaudutaan eri kulttuureissa voisi vaihdella maiden välillä.

Tutkimustilanteen ja tutkimuksen todennettavuuden arviointi puolestaan perustuu täysin omiin subjektiivisiin kokemuksiini ja ajatuksiini Pro gradu -työstä. Olen tutkimustekstin avulla pyrkinyt antamaan mahdollisimman realistisen kuvan käyttämistäni tutkimuskäytänteistä ja lähteistä sekä pyrkinyt kuvaamaan tutkimuskohdetta mahdollisimman totuudenmukaisesti. Tutkimusaiheen valinta on perustunut täysin tutkijan omiin intresseihin sekä omaan henkilökohtaiseen historiaan ja kokemuksiin. Sosiaalipedagogiikka oppi- ja tutkimusalana innostaa minua yhä uudestaan, vaikka sen

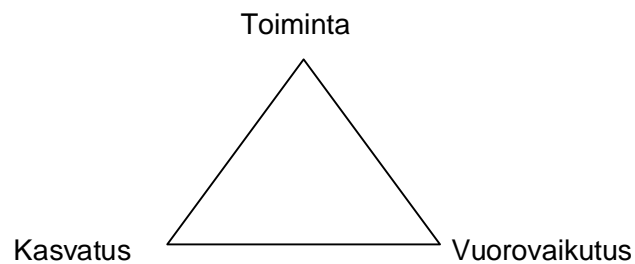
tunnistaminen ja tunnustaminen eivät mielestäni ole vielä Suomen mittakaavassa riittäviä. Tämän takia omana henkilökohtaisena tavoitteenani on tämän tutkimuksen avulla löytää yhteys sosiaalipedagogisen teorian ja käytännön välille sekä mahdollisesti tarkastella sitä, missä sosiaalipedagogiikkaa käytännössä tarvitaan. Nuorelle tutkijalle tutkimusmatka on kuitenkin ollut hyvin haasteellinen oppimiskokemus, jonka aikana olen toisaalta kyseenalaistanut oman osaamiseni sekä pohtinut tutkimukseeni liittyneitä valintoja. Tutkimuksen aikana on käynyt ilmi, ettei oikeita vastauksia tutkimukseen liittyvistä valinnoista tai oikeasta tavasta tehdä tutkimusta ole olemassa, vaan ne on tutkijan tehtävä itse ja niitä on reflektoitava koko tutkimuksen ajan. Näin ollen on myös lukijan syytä kiinnittää huomiota siihen, että tutkimus kertoo toisaalta myös tutkijan subjektiivisesti tekemästä tarinasta.

5 OSALLISUUS LAPSI- JA NUORISOPOLIITISESSA KEHITTÄMISOHJELMASSA

Tässä luvussa tarkastelen tutkimusaineistoa. Näkökulmana aineiston tarkastelussa on lasten ja nuorten osallisuus. Tarkastelen tutkimusaineistoa edellisessä luvussa esitettyjen tutkimuskysymysten avulla. Luvun ensimmäisessä kappaleessa lähdän liikkeelle lasten ja nuorten osallisuusmuodoista, jotka nousivat esiin tutkimusaineistossa. Aluksi pyrin kuvaamaan lukijalle, että millä perusteilla olen valinnut kyseiset osallisuusmuodot tutkimukseeni. Tämän jälkeen kuvaan valitsemiani osallisuusmuotoja. Osallisuusmuotojen kautta jäsentyy tässä tutkimuksessa myös osallisuusmuotojen eri toteutumistasot eli yksilö- yhteisö- ja yhteiskuntatasot. Tätä lukua voidaan tarkastella rinnakkain liitteen 1. kanssa. Aineiston tarkastelu perustuu luvuissa kaksi ja kolme esitettyihin teoreettisiin lähtökohtiin, joita tarkastelen tarkemmin myös luvussa kuusi. Tässä luvussa tarkastelen tutkimustani puhtaasti aineistolähtöisesti, jonka jälkeen luvussa kuusi vien tutkimusaineiston syvemmälle tasolle tarkastelemalla sitä rinnakkain teoreettisen viitekehyksen kanssa.

5.1 Osallisuusmuotojen määrittelyä

Tässä kappaleessa tarkastelen niitä konkreettisia, jo olemassa olevia, lasten ja nuorten osallisuusmuotoja jotka esiintyvät lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa. Lasten ja nuorten osallisuusmuodoilla tarkoitan sitä tilaa tai paikkaa, jossa osallisuus toteutuu sekä osallisuusmuodon sisällä tapahtuvaa toimintaa, jonka avulla lasten ja nuorten osallisuutta edistetään. Tutkimusaineistosta esiin nousseet osallisuusmuodot nähdään tässä tutkimuksessa myös sellaisina osallisuusmuotoina, jotka toteutuvat lasten ja nuorten lähiympäristössä eli siinä kunnassa jossa lapsi tai nuori asuu. Lisäksi osallisuusmuodot nähdään myös non-formaaleina ja informaaleina oppimisen muotoina, joiden tarkoituksena on pyrkiä tukemaan lasten ja nuorten osallisuutta. Olen pyrkinyt löytämään tutkimusaineistosta sellaisia osallisuusmuotoja jotka omaavat yhteisiä piirteitä. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuusmuotoja on tarkasteltu toiminnallisen, vuorovaikutuksellisen ja kasvatuksellisen näkökulman kautta, jotka toteutuvat yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla. Pyrin havainnollistamaan näkökulmaani lasten ja nuorten osallisuuteen seuraavan kuvion avulla:

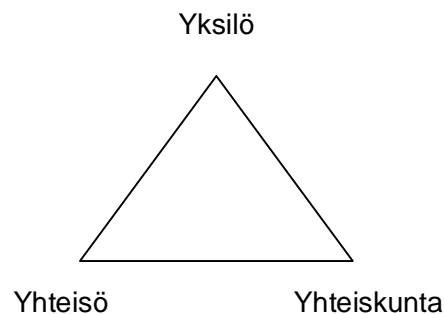

KUVIO 3: Lasten ja nuorten osallisuusmuotoja tukevat periaatteet

Toiminnallisen aspektin mukaan osallisuus on tässä tutkimuksessa osallistumista konkreettiseen toimintaan. Tällöin lapset ja nuoret nähdään toimijoina, jotka osallistuvat erilaisiin arkielämän toimintoihin omassa lähiympäristössään. Toiminnallisuus perustuu tekemällä oppimisen näkökulmaan. Toiminnallisuus yksinään ei kuitenkaan ole riittävä osallisuutta edistävä tekijä, eikä mikä tahansa toiminta johda osallisuuteen. Jotta lapsi tai nuori toiminnan kautta tulisi osalliseksi yhteisössään, tulee toiminnan perustua vuorovaikutukseen yhteisön ja yhteisössä toimivien yksilöiden kanssa. Lasten ja nuorten kohdalla nämä yhteisössä toimivat yksilöt tarkoittavat heidän vanhempiaan, niitä aikuisia jotka ohjaavat erilaisia toimintoja eli esimerkiksi kunnantyöntekijöitä sekä muita lapsia ja nuoria jotka osallistuvat toimintaan. Kolmas näkökulma, jonka kautta olen tarkastellut lasten ja nuorten osallisuusmuotoja on kasvatuksellisuus. Toiminnan ja vuorovaikutuksen lisäksi osallisuusmuodolla tulee olla myös kasvatuksellisia tavoitteita. Kasvatukselliset tavoitteet jaetaan tässä tutkimuksessa lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteisiin. Lyhyen aikavälin kasvatuksellisilla tavoitteilla tarkoitetaan muun muassa elämänhallinnan kannalta merkityksellisten asioiden oppimista, kuten vastuunottamista ja toisten huomioimista. Tämän lisäksi lyhyen aikavälin kasvatuksellisiin tavoitteisiin katsotaan kuuluvan myös lasten ja nuorten oman identiteetin sekä oma elämänpolun löytymisen tukeminen. Pitkän aikavälin kasvatuksellisiksi tavoitteiksi katsotaan puolestaan kriittisesti ajattelevien, demokraattisen kansalaisyhteiskunnan jäsenten kasvattaminen. Lyhyen aikavälin kasvatukselliset tavoitteet liittyvät tässä tutkimuksessa yksilön subjektiivisuuden tukemiseen, kun taas pitkän aikavälin kasvatukselliset tavoitteet tähtäävät koko yhteiskunnan hyvinvointiin.

Toiminnan, vuorovaikutuksen sekä kasvatuksellisten tavoitteiden lisäksi tarkastelen tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuusmuotoja niiden toteutumistasojen kautta. Tämän mukaan lasten ja nuorten osallisuus toteutuu aina kolmella eri tasolla, joita ovat yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasot. Tässä tutkimuksessa yksilötasolla tarkoitetaan lapsia, nuoria, vanhempia, kasvattajia sekä kunnan työntekijöitä. Yhteisötasolla puolestaan tarkoitetaan sellaisia yhteisöjä, kuten kunta, koulu, nuorisotoimi, kerhot, järjestöt jne. Yhteiskuntatasolla puolestaan viitataan Suomen valtioon sekä valtionhallintoon. Neljäntenä tasona voitaisiin pitää globaalia tasoa, mutta jätän globaalintason tarkastelun tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Toiminnan, vuorovaikutuksen sekä kasvatuksellisten tavoitteiden kautta lasten ja nuorten osallisuus nähdään tässä tutkimuksessa pedagogisena toimintana. Lasten ja nuorten osallisuusmuotojen toteutumistasojen avulla lasten ja nuorten osallisuus puolestaan tulee osaksi laajempaa yhteiskunta- ja poliittista strategiaa. Olen pyrkinyt havainnollistamaan toteutumistasoja seuraavan kuvion kautta:

KUVIO 4: Lasten ja nuorten osallisuusmuotojen toteutumistasot.

Tutkimusaineistosta esiin nousseet osallisuusmuodot on jaettu tässä tutkimuksessa neljän pääkategorian alle. Pääkategorioiden avulla pyritään kuvaamaan sitä ympäristöä, jossa osallisuusmuoto toteutuu. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuusmuotojen pääkategorioita ovat lasten ja nuorten koulutus eli formaalikasvatus, vapaa-aika, poliittinen toiminta sekä työllisyyspolitiikka. Tarkastelen kaikkia, formaalikasvatuksen, vapaa-ajan,

poliittisen toiminnan sekä työllisyyspolitiikan alueilla esiin nousseita osallisuusmuotoja niiden toteutumistasojen eli yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasojen kautta. On kuitenkin syytä huomioida, että tutkimusaineisto on poliittinen strategia, jossa lasten ja nuorten osallisuutta on käsitelty lähinnä yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla. Näin ollen yksilötason tarkastelu on jäänyt joissakin osallisuusmuodoissa hyvin suppeaksi. Tämän takia käsitellenkin osallisuusmuotoja pääasiassa yhteisö- ja yhteiskuntatasojen kautta. Yksilötaso tulee aineistossa esille kuitenkin sen avulla, mihin osallisuuden tukemisella lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa halutaan pyrkiä.

Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa nousivat esiin seuraavat osallisuusmuodot; osallistuminen formaaliin kasvatukseen (varhaiskasvatus, peruskoulu, toisen asteen koulutus, korkeakoulutus), oppilas- ja ylioppilaskuntatoiminta, kerho- ja harrastustoiminta, järjestötoiminta, toiminen nuorisotiloilla, äänestäminen, toimiminen nuorisovaltuustossa, vapaaehtoistyö sekä työpajatoiminta. Tarkastelen tässä tutkimuksessa osallisuusmuotoja edellä esitettyjen kolmijakojen mukaan, minkä takia jätän formaalin kasvatuksen ja äänestämisen tarkastelun ulkopuolelle. Keskityn tarkastelemaan niitä osallisuus- ja toimintamuotoja, jotka kuuluvat non-formaalin ja informaalin oppimisen piiriin, ja joissa toiminnallisuus, yksilöiden vuorovaikutus ja kasvatukselliset tavoitteet korostuvat.

On kuitenkin syytä huomioida, että formaalin kasvatuksen ympäristöjä, kuten päiväkotia, peruskoulua ja toisen asteen kouluja pidetään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa merkittävänä lasten ja nuorten osallisuuskasvatusta edistävinä ympäristöinä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan lasten ja nuorten osallisuuskasvatus tulisi tulevaisuudessa olla osana formaalia kasvatusta ja osallisuuskasvatus tulisi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. Osallisuuskasvatus nähdään kasvatuksena, jonka tulisi alkaa lapsuudessa ja jatkua läpi nuoruuden aina toisen asteen koulutukseen saakka. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisääviä rakenteita tulisi vakiinnuttaa yhä enemmän osaksi päiväkotien ja koulujen toimintamuotoja.

Osallisuuskasvatusta formaalin kasvatuksen piirissä toivotaan edistettävän muun muassa yhteiskunnallisen keskustelun keinoin sekä tuomalla kansalaisjärjestöjen vierailut luontevaksi osaksi päiväkotien ja koulujen yhteiskunnallista opetusta sekä aktiivisen kansalaisuuden tukemista. Aktiivinen kansalaisuus sekä demokratiakasvatus halutaan tuoda nykyistä selvemmin osaksi varhaiskasvatuksen sekä koulujen opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutuksia. Myös demokratiakasvatuksen oppimateriaalia toivotaan saatavan käyttöön yhä enemmän. Toisaalta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa katsotaan, että pelkkä varhaiskasvatus, kouluopetus, henkilöstön koulutukset tai uuden opetusmateriaalin luominen eivät ole riittäviä toimenpiteitä lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi, vaan lasten ja nuorten osallisuuskasvatus edellyttää sitä, että lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet sekä heidän osallisuutensa vahvistaminen otetaan osaksi vuotuisia varhaisympäristöjen, koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia.

5.2 Osallisuuden toteutuminen yksilö- yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla

Tässä kappaleessa tarkastelen lasten ja nuorten osallisuusmuotoja, joita ovat oppilaskuntatoiminta, kerho- ja harrastustoiminta, järjestötoiminta, toiminen nuorisotiloilla, toimiminen nuorisovaltuustossa, vapaaehtoistyö sekä työpajatoiminta. Osallisuusmuodot on jaettu formaalikasvatuksen, vapaa-ajan, poliittisen toiminnan ja työllisyyspolitiikan piiriin. Jokaista osallisuusmuotoa tarkastellaan yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla niin, että tarkastelu aloitetaan yhteiskuntatasolta ja edetään yksilötasolle.

5.2.1 Formaalikasvatus

Formaalin kasvatuksen alueella jo olemassa olevia osallistumisen muotoja edustavat oppilas- ja ylioppilaskuntatoiminta. Tarkastelen tässä tutkimuksessa peruskouluissa tapahtuvaa oppilaskuntatoimintaa lasten ja nuorten osallisuusmuotona ja osallisuutta edistävänä toimintana.

Oppilaskuntatoiminta

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa oppilaskuntatoiminnan katsotaan olevan yksi keino kuulla lapsia ja nuoria heitä koskevista päätöksistä. Oppilaskuntien katsotaan olevan merkittävä tekijä oppilaiden osallisuuden edistäjänä sekä heidän omassa koulussaan että yhteisössä. Tämän takia yhtenä *yhteiskuntatason* tehtävänä on taata, että jokaisessa perus- ja toiseen asteen koulussa on toimiva oppilaskunta, jolla on hyvät toimintaedellytykset sekä koulussa että kunnassa. Yhteiskunnan tasolla oppilaskuntatoiminta voidaan tuoda osaksi koulujen arkea muun muassa perusopetuslain avulla. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan yhteiskunnan tehtävänä on säätää perusopetuslakiin (239/2007), että kouluilla on oppilaskunta. Lakiin on myös selkeästi määriteltävä oppilaskuntien tehtävät. Oppilaskuntatoiminnan vakiinnuttaminen osaksi koulujen arkea liittyy lasten ja nuorten kuulemista edistävään yhteiskuntatason toimintaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma pitääkin tärkeänä, että yhteiskunnan tasolla halutaan kannustaa kuntia kuulemaan koulujen oppilaita heitä koskevista asioista ja päätöksistä.

Yhteisötasolla oppilaskuntatoiminnasta kouluissa päättävät opetuksen järjestäjät eli kuntien opetustoimet. Tähän asti oppilaskuntatoiminnasta ovat huolehtineet koulujen opettajat. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan kuitenkin tulevaisuudessa kuntien opetustoimet ja nuorisotoimet voisivat pyrkiä yhteistyöhön oppilaskuntatoiminnassa. Näin ollen muun muassa kunnan nuorisotyöntekijöitä voitaisiin käyttää oppilaskuntatoiminnan ohjaajina kouluissa. Yhteistyö koulun ja nuorisotoimen välillä edellyttää kehittämissuunnitelman mukaan kuitenkin myös yhteistyötä oppilaskuntien tiedollisen ja toiminnallisten valmiuksien kehittämisessä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan oppilaskuntien tulisi pyrkiä yhteistyöhön nuorisovaltuustojen ja muiden lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien edistämiseksi. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa odotetaan, että oppilaskuntia tiedotettaisiin aktiivisesti myös kunnan asukkaiden mahdollisuudesta käyttää muun muassa kuntalaisaloitetta. Kuitenkaan pelkkää tiedottamista ei pidetä riittävä kunnan toimintona, vaan lasten ja nuorten tekemät kuntalaisaloitteet tulisi käsitellä kunnissa mahdollisimman nopeasti ja aloitteen tekijöitä tulisi informoida aloitteen käsittelyvaiheessa. Koulujen oppilaskuntatoiminnan toivotaan olevan sellaista toimintaa, jossa lasten ja nuorten

kuuleminen tapahtuu vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa. Toisaalta myös vanhempien yhdistyksen katsotaan voivan hyötyä oppilaskunnan kanssa tekemästä yhteistyöstä.

Yksilötasolla oppilaskuntatoiminnan tavoitteeksi määritellään lasten ja nuorten kuuleminen. Lapsilla ja nuorilla oppilaskuntien hallitusten kautta tulisi olla päätösvaltaa ja konkreettisia mahdollisuuksia vaikuttaa koulujen toimintaan. Oppilaskuntia tulisi kuulla aktiivisesti sekä koulujen että kunnan tasolla lapsi ja nuoria koskevissa asioissa.

5.2.2 Vapaa-aika

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa vapaa-ajan osallisuusmuodoiksi muodostuivat harrastus- ja kerhotoiminta, järjestötoiminta sekä nuorisotilojen käyttö. Lasten ja nuorten vapaa-ajalla tapahtuvat osallistumisen muodot voidaan jakaa kunnan järjestämään vapaa-ajantoimintaan sekä erilaisten yhdistysten ja seurojen järjestämään toimintaa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan pelkästään kunnan järjestämää vapaa-ajan toimintaa.

Kerho- ja harrastustoiminta

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma linjaa *yhteiskuntatason* tehtäväksi lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen. Kehittämissuunnitelman mukaan lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä on tärkeää turvata turvallinen ja virikkeellinen lapsuus ja nuoruus. Yhteiskuntatasolla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma haluaa taata, että jokaiselle peruskouluikäiselle lapselle on tarjolla innostava ja kehittävä harrastus joka vastaa kunkin lapsen tai nuoren kykyjä ja taipumuksia sukupuoleen katsomatta. Harrastustoimintaa yhteiskuntatasolla halutaan tukea rohkaisemalla kuntia kehittämään lapsille ja nuorille suunnattuja matalan kynnyksen ennaltaehkäiseviä harrastuspalveluja. Yhteiskuntatasolla halutaan tukea kuntia kehittämään pitkäjännitteistä ja suunnitelmallista kulttuuri- nuoriso- ja liikuntapalvelujen kehittämistä. Yhtenä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman tavoitteena on käynnistää muun muassa lasten ja nuorten harrastussetelin valmistelu. Harrastussetelin tavoitteena on parantaa kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta monipuolisiin harrastuksiin omassa kunnassaan. Harrastussetelin

avulla halutaan taata, että lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet ovat mahdollisia perheiden maksukyvyistä huolimatta, ja että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus osallistua. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman mukaan 3.-10.-luokkalaisilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus osallistua kerhotoimintaan vähintään kerran viikossa.

Yhteisötasolla lasten ja nuorten harrastus- ja kerhotoiminta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa tarkoittaa sitä, että kouluja pyritään hyödyntämään ja tukemaan yhä tehokkaammin lasten ja nuorten harrastamisen paikkoina. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa katsotaankin, että lasten ja nuorten harrastustoimintaa voidaan edistää liittämällä se suuressa määrin koulupäivien sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteyteen, jotta harrastukset eivät veisi liikaa aikaa lasten päivästä, ja että heillä jäisi enemmän aikaa perheen kanssa yhdessä olemiseen. Toisaalta tällä tavoin halutaan varmistaa myös heikommassa taloudellisessa asemassa olevien lasten ja nuorten mahdollisuus osallistua kunnan järjestämään harrastustoimintaan. Yhteisötasolla tämä tarkoittaa sitä, että kunnan olisi tärkeää tunnistaa lasten ja nuorten erilaiset toimintaryhmät omassa kunnassa ja mahdollistettava niille monipuolinen yhteisön tuki. Rahallinen avustaminen ei yksin riitä toimintaryhmien tukemiseen, vaan kunnan tulisi kiinnittää huomiota myös kerho- ja harrastustoiminnan toimitiloihin ja välineisiin sekä ohjauksen ja neuvonnan riittävään saamiseen. Myös kuntien järjestämässä kerho- ja harrastustoiminnassa toivotaan yhteistyötä opetus-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuritoimen kanssa sekä kunnassa jo toimivien lapsi-, nuoriso- ja liikuntajärjestöjen, yritysten sekä seurakunnan kesken. Tällä tavoin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa halutaan taata lasten ja nuorten kerho- ja harrastustoiminnan monipuolisuus.

Yksilötasolla harrastaminen on jaettu lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa tavoitteelliseen ja virikkeelliseen harrastamiseen. Tavoitteellisen harrastamisen katsotaan olevan toimintaa, joka edistää lasten ja nuorten kasvamista yhteisön jäseneksi. Toisaalta tavoitteellinen harrastamisen nähdään myös lasten ja nuorten ongelmia ehkäisevänä toimintana, joka edistää lasten ja nuorten tervettä kasvua, kehittymistä ja ehkäisee lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tavoitteellinen harrastaminen nähdään tärkeä erityisesti nuorten kohdalla. Nuorien katsotaan syrjäytyvän mikäli harrastaminen muuttuu liian tavoitteelliseksi ja osallistumiskustannuksiltaan kalliiksi. Tavoitteellisen harrastustoiminnan katsotaan

olevan erityisen tärkeää niille lapsille ja nuorille, joiden elämässä kasautuvat monet riskitekijät, kuten heikko koulu- ja opintomenestys sekä sosiaalisten taitojen vähyys. Toisaalta harrastaminen nähdään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa myös virikkeellisenä toimintana, jolla katsotaan olevan vaikutusta lasten ja nuorten itsetunnon kehittymiseen, sen katsotaan tukevan lasten ja nuorten identiteetin muodostumista sekä heidän lahjakkuuksiaan. Mahdollisuudet harrastamiseen ovat kuitenkin yhteydessä vanhempien kykyyn kannustaa ja tukea lapsia ja nuoria harrastamaan, perheen taloudelliseen asemaan, paikkakunnan harrastustarjonnan monipuolisuuteen, kerho- ja harrastusmahdollisuuksien laatuun sekä tarjontaan.

Järjestötoiminta

Yhteiskuntatasolla järjestöjen katsotaan olevan yksi parhaimmista lasten ja nuorten tiedotuskanavista heitä koskevissa asioissa. Suomessa lasten ja nuorten tiedotusta onkin pääasiassa hoidettu järjestöjen kautta. Yhteiskuntatasolla järjestötoiminnan katsotaan kuitenkin olevan yhteydessä kansalaisten korkeampaan koulutustasoon, mikä osaltaan kuvastaa myös kansalaisosallistumisen yhteyttä hyvä osaisuuteen. Vaaleissa äänestävien ja työssä käyvien nuorten katsotaankin olevan kaikkein aktiivisimpia järjestöjen toiminnassa. Suomessa 54 % 15-29-vuotiaista nuorista on mukana jonkinlaisessa järjestötoiminnassa. Yhteiskuntatasolla järjestöjen toimintaa on pyritty tukemaan muun muassa taloudellisesti raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuottojen avulla. Myös laissa säädetyn pykälän mukaan (1054/2001) pyritään turvaamaan kansalaisjärjestöjen pitkäkestoista yleisavustamista. Taloudellisen tukemisen takia valtioneuvosto on vuonna 2007 tehnyt periaate päätöksen, jonka mukaan kansalaisjärjestöjen toimintaa seurataan ja arvioidaan. Tällä pyritään kiinnittämään huomiota järjestötoiminnan parantamiseen erityisesti lapsi- ja nuorisjärjestöissä. Valtioneuvosto haluaa parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Yhteiskuntatasolla halutaan järjestötoiminnan kautta rakentaa kansalaisten yhteisölliseen palveluun rakentuvaa ilmapiiriä sekä pyrkiä ihmisten henkilökohtaisen keskinäisvastuun vahvistamiseen. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa katsotaan, että Suomen vahvuutena ovat monipuoliset, jo olemassa olevat, lapsi-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuurijärjestöt, seurakunnat, lasten ja nuorten kulttuurikeskukset sekä kuntien järjestämät vastaavat toiminnot, joiden avulla tiedotusta sekä järjestöosallistumista voidaan edistää.

Kerho- ja harrastustoiminnan lisäksi kansalaisjärjestöillä katsotaan olevan merkittävä rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin rakentamisessa, minkä takia *yhteisötasolla* tulisi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman mukaan taata, että kaikissa Suomen kunnissa toimivat järjestöt loisivat lapsille ja nuorille muun muassa harrastamisen ja osallistumisen mahdollisuuksia sekä tarjoaisivat muita lapsille ja nuorille suunnattuja palveluja. Yhteisötasolla lapsi- ja nuorisojärjestöjen merkitys vaikuttamiskanavana nähdään keskeisenä. Kuntien tulisi huolehtia nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntatoimen kokonaiskehittämisestä muun muassa tukemalla kunnassa toimivia eri järjestöjä sekä järjestämällä näitä palveluja tarpeen mukaan itse. Myös yhteisötasolla lasten ja nuorten mahdollisuutta osallistua eri järjestöjen toimintaa tulisi tukea muun muassa parantamalla lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä.

Yksilötasolla järjestötoiminnan katsotaan erityisesti vahvistavan lasten ja nuorten halua palvella yhteisöllisesti. Osallistuminen järjestötoimintaan tarjoaa siihen konkreettisen mahdollisuuden. Toisaalta järjestöjä pidetään myös hyvinä lasten ja nuorten tiedotuksen kanavana. Järjestötoiminta ei kuitenkaan tarkoita pelkästään osallistumista jo olemassa olevien järjestöjen toimintaan, vaan lapset ja nuoret voivat järjestäytyä sekä rekisteröityjen yhdistysten että rekisteröimättömien vapaiden toimintaryhmien kautta.

Nuorisotilatoiminta

Yhteiskuntatasolla nuorisotalojen toiminta on määritelty nuorisolaissa (72/2006). Nuorisolain mukaan nuorten parissa tehtävän toiminnan tulisi kohdista nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaan aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen, nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen, nuorten kasvun ja itsenäistymisen tukemiseen sekä sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Suomen kaikissa kunnissa on vähintään yksi nuorisotalo tai . tila, yhteensä niitä on maassamme 1100. Nuorisotilojen määrän riittävyttä ja palvelutasoa on arvioitu lähinnä lääninhallitusten toimesta. Nuorisotiloja on todettu olevan määrällisesti riittävästi, mutta nuorisotilojen palvelutasoa on kuitenkin tarpeen kehittää pitkäjänteisesti valtakunnan tasolla, minkä takia valtion talousarvioon on otettu vuosittainen määräraha nuorisotilojen rakentamiseen, peruskorjaamiseen sekä niiden varustetason modernisointiin. Peruskoulutuksen ja kirjastopalvelujen tapaan nuorten kulttuuri- liikunta- ja

nuorisopalvelujen katsotaan olevan lasten ja nuorten matalan kynnyksen peruspalveluja, jotka toteutuvat siinä kunnassa jossa lapsi tai nuori asuu.

Yhteisötasolla nuorisotilojen toivotaan olevan laadukas ja kaikki nuoret tavoitettava kunnallinen nuorisotyön lähipalvelu. Lapsi- ja nuorisopoliitiikan kehittämissuunnitelmassa toivotaan, että kuntatasolla kiinnitettäisiin yhä enemmän huomiota erityisesti nuorisotilojen toiminnan laatuun, erityisesti nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta. Nuorten lähiyhteisössä aktiivinen kansalaisuus ja nuorten sosiaalinen vahvistaminen katsotaan nuorten harrastamista, verkostoitumista ja vaikuttamista mahdollistavina tekijöinä. Toisaalta nuorisotilojen katsotaan olevan myös kuntien keskeisiä palvelupisteitä, jotka voivat tarjota toimitilat muun muassa erilaisille nuorisoyhdistyksille ja nuorten muille toimintaryhmille. Lapsi- ja nuorisopoliitiikan kehittämissuunnitelmassa toivotaan, että nuorisotiloissa työskentelevien nuorisohjaajien määrään, koulutustasoon ja työsopimusten pituuteen kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Toisaalta nuorisotilojen asema myös kuntien hallintoalojen yhteistyössä tulisi ottaa paremmin huomioon. Erityisesti lapsi- ja nuorisopoliitiikan kehittämissuunnitelmassa toivotaan, että kuntien hallintoalojen välisellä yhteistyöllä ja nuorisotiloja tukemalla saavutettaisiin ne nuoret, jotka ovat jäämässä kasvatusyhteisöjen ulkopuolelle.

Yksilötasolla nuorisotilatoiminnan katsotaan kuuluvan non-formaalien kasvatuksen piiriin. Lapsi- ja nuorisopoliittisessa kehittämissuunnitelmassa toivotaan, että nuorisotiloilla olisi niiden toiminnan henkeen sopivia demokratia- ja kuulemisjärjestelmiä, joiden kautta nuoret pääsisivät vaikuttamaan nuorisokulttuurilähtöisesti nuorisotaloja ja niiden toimintaa koskevaan ideointiin, suunnitteluun, päätöksentekoon, toteutukseen ja arviointiin.

5.2.3 Poliittinen toiminta

Lapsi- ja nuorisopoliittisessa kehittämissuunnitelmassa lasten ja nuorten poliittisen toiminnan osallisuusmuotoa edustaa nuorisovaltuusto. Nuorisovaltuustossa toimimista ei kuitenkaan aineistossa ole kuvattu kovin laajasti, minkä takia toiminnan kuvaaminen jää myös tässä

tutkimuksessa hyvin suppeaksi. Pidän nuorisovaltuustotoimintaa kuitenkin tutkimuksen kannalta relevanttina lasten ja nuorten osallisuusmuotona.

Nuorisovaltuustot

Yhteiskuntatasolla lasten ja nuorten poliittisen toiminnan katsotaan kuuluvat kaikkien lasten ja nuorten kansalaisvelvollisuuksiin ja kuntalaisen oikeuksiin tulla kuulluksi. *Yhteisötasolla* lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma puolestaan pitää erityisen tärkeänä, että oppilaskuntien sekä nuorisovaltuustojen ja muiden nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien välistä yhteistyötä pyrittäisiin vahvistamaan kunnissa. Nuorisovaltuustoja pidetään myös järjestöjen rinnalla hyvinä lasten ja nuorten tiedostuskanavina. *Yksilötasolla* nuorisovaltuustossa toimiminen tarkoittaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman mukaan sitä, että lapsi tai nuori pääsee sen kautta parhaiten vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin. Nuorisovaltuustossa toimivat kuitenkin useimmiten vain ne nuoret, jotka ovat muutenkin aktiivia. Nuorisovaltuuston kautta voidaan edistää kaikkien paikallisten lasten ja nuorten asioita ja lisätä tiedotusta. Toisaalta ongelmaksi on muodostunut se, että vain harvat lapset ja nuoret ovat kiinnostuneita toimimaan nuorisovaltuustoissa.

5.2.4 Työllisyyspolitiikka

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa lasten ja nuorten työllisyyspolitiikkaa edustavat sellaiset osallisuusmuodot kuin vapaaehtoistyö ja työpajatoiminta. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että nämä ovat sellaisia osallisuusmuotoja joihin osallistuvat yleensä pelkästään vain nuoret.

Vapaaehtoistoiminta

Yhteiskunnantasolla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa linjataan, että Suomi tarvitsee vahvan kansalaisten yhteisölliseen palveluun rakentuvan ilmapiirin järjestöjen vapaaehtoistyön sekä ihmisten henkilökohtaisen keskinäisvastuun vahvistamiseksi. Vapaaehtoistyö liitetään tässä tutkimuksessa osaksi lasten ja nuorten järjestötoimintaa.

Vapaaehtoistyötä pidetään ennen kaikkea oppimiskokemuksena, mutta myös työllistettävyyden että yhteiskunnan integroitumisen kannalta tärkeänä osallistumismuotona. Euroopan komission valkoisen kirjan mukaan nuorten vapaaehtoistyötä tulisi kehittää erityisesti keskus- alue- ja paikallistasolla.

Yhteisötasolla vapaaehtoistyötä halutaan edistää erityisesti toisen asteen koulutuksen kautta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman tavoitteena onkin luoda malli lukion ja ammatillisen toisen asteen opetukseen valinnaisesta vapaaehtoistoimintaohjelmasta ja tehdään sitä tunnetuksi koulutuksen järjestäjille kannustaen järjestäjiä sen hyödyntämiseen. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelmassa nuorten vapaaehtoistoiminnan tukemista perusteellaan muun muassa sillä, että mitä aikaisemmin kansalainen kiinnittyy palvelemaan lähiyhteisöään vapaaehtoistyön eri muodoissa, sitä todennäköisemmin hän omaksuu toimintatavan normaaliksi ja arkipäiväiseksi tavaksi toimia ja ajatella. Euroopan tasolla vapaaehtoistyötä pidetään myös epävirallisen koulutuksen muotona, joka tulisi tunnustaa ja jona sitä olisi hyödynnettävä.

Yksilötasolla nuorten vapaaehtoistyötä pidetään yhtenä yhteiskunnallisena osallistumismuotona. Vapaaehtoistyön katsotaan olevan sekä sosiaalisen osallistumisen muoto että kasvattava kokemus. Sosiaalisen osallistumisen kautta voidaan konkreettisesti torjua myös nuorten ennakkoluuloja. Myös vapaaehtoistyönkentällä nuoria halutaan kuulla vapaaehtoistyön suunnittelussa ja sen toteutuksessa.

Työpajatoiminta

Nuorten työpajatoimintaa on puolella Suomen kunnista. *Yhteiskuntatasolla* työpajatoiminnan katsotaan sijoittuvan julkisen sektorin palvelukokonaisuudessa sosiaalipalvelujen ja avoimen koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelmassa nuorten työpajatoimintaa pidetään moniammatillisena yhteiskuntatason toimintana, jota halutaan laajentaa koko maata kattavaksi toiminnaksi.

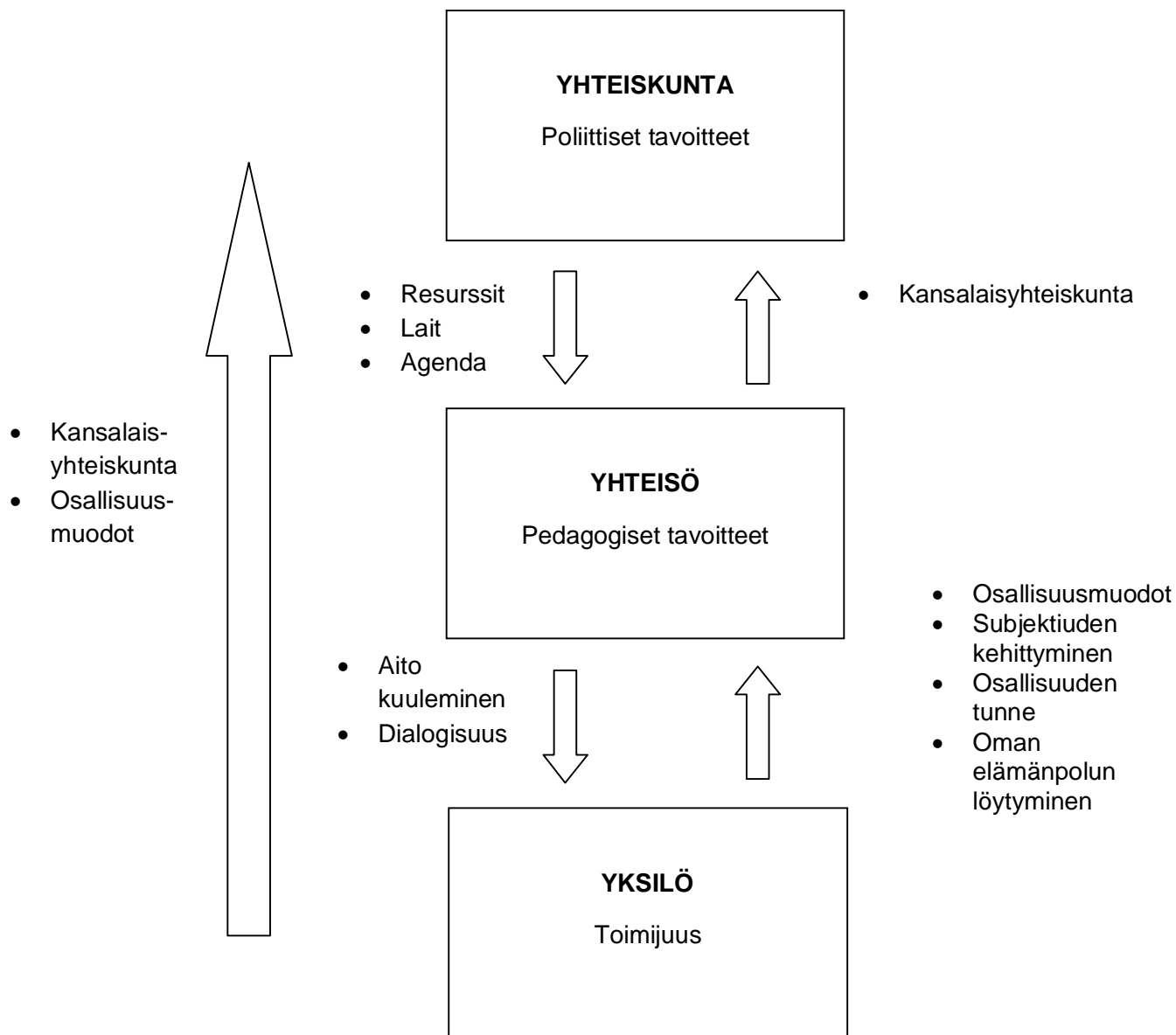
Aikaisemmin työpajatoiminta on Suomessa ollut projektiluonteista, mutta se on kuitenkin pikku hiljaa kehittynyt pysyväksi palvelujen tuottajaksi kunnissa. Työpajatoiminnan kautta *yhteisötaso* eli kunta voi varhaisessa vaiheessa puuttua ennen kaikkea nuorten syrjäytymiseen, sillä työpajatoiminnan kautta toteutuvat parhaiten varhaisen puuttumisen ja yhteisöllisyyden periaatteet, jossa sovelletaan tekemällä oppimista sekä nuorten motivoimisen menetelmiä. Työpajatoiminnan periaatteena on, että siinä hyödynnetään työntekijöiden moniammatillista osaamista, mikä mahdollistaa nuoren työpajatoimintaan osallistujan tarpeiden ja tavoitteita vastaavan palvelu- ja toimenpidekokonaisuuden kokoamisen. Nuorten työpajatoimintaan osallistuvat yleensä kunnan nuorisotoimi, työhallinto ja sosiaalitoimi. Uusiksi yhteistyötahoiksi yhteisötasolla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa on katsottu opetus- sekä liikuntatoimet. Suurin osa nuorista, jotka osallistuvat työpajatoimintaan ovat vailla ammatillista koulutusta. Tämän takia työpajojen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyö katsotaankin hyvin tärkeäksi. Moniammatillisen yhteistyön katsotaan luovan pohjaa myös asiakkaan eli nuoren eteenpäin viemiselle. Työpajatoiminnassa moniammatillisen otteen kautta toteutuu nuorten kokonaisvaltainen tuki. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä kuitenkin on, että sitä rakennetaan kunnissa jatkuvasti ja että yhteisössä kerätään tietoa nuorten kasvu- ja elinoloista. Toisaalta myös toimintaan osallistuneiden nuorten seuranta pidetään työpajatoiminnan kannalta tärkeänä.

Yksilötasolla työpajatoiminnan kautta nuorille itselleen pyritään antamaan mahdollisuus ohjattuun ja tuettuun työntekoon sekä jokaiselle nuorelle sopivaksi räätälöityyn koulutuspolkuun tai työllistymiseen työmarkkinoilla. Työpajatoiminnan avulla on myös pyritty vahvistamaan nuorten arjenhallintataitoja.

6 OSALLISUUS YHTEISKUNNALLISENA VUOROVAIKUTUKSENA

Tutkimukseni tuloksena syntyi kuvio 5. Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen tuloksia kuvion avulla. Tarkastelen ensin lasten ja nuorten osallisuusmuotoja niiden toteutumistasojen eli yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasojen kautta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan lasten ja nuorten toimijuutta sekä tutkimusaineistosta esiin nousutta aidon kuulemisen periaatetta. Jätän tässä luvussa yksittäisten osallisuusmuotojen tarkastelun pois, sillä katson tarpeellisemmaksi tarkastella niitä yhteisiä piirteitä, jotka esiintyvät kaikissa luvun viisi osallisuusmuodoissa. Toisaalta jätän osallisuusmuotojen tarkastelun pois myös siitä syystä, että jokainen yksittäinen osallisuusmuoto jo itsessään on niin laaja, että se voisi muodostaa oman tutkimusalueensa.

6.1 Osallisuuden toteutumisen tasot

KUVIO 5: Miten lapsi tai nuori osallistuu? . Osallisuuden toteutumisen tasot

Kuvion kautta kuvaan ja jäsenän lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista sen eri tasoilla. Kuviossa yhteiskuntataso edustaa poliittisia strategioita. Poliittiset strategiat kuvastavat yhteiskunnan tavoitteita sekä taloudellisia resursseja ja lakeja. Poliittisten strategioiden tavoitteena on luoda ohjeet ja tavoitteet valtakunnallisella tasolla lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi. Poliittisten strategioiden tavoitteena on ohjata niin sanotusti yhteisöjen eli kuntien toimintaa. Yhteiskuntatason yläpuolella voisi olla neljäs eli globaalitaso. Neljäs taso ei kuitenkaan tutkimuksen kannalta ole merkittävä, minkä takia sen tarkastelu on jätetty vähemmälle. Mainittakoon kuitenkin sen verran, että neljännellä tasolla on kuitenkin vaikutusta myös kansallisiin strategioihin. Tässä tapauksessa lasten ja nuorten osallistumisen toteutumisen neljäs taso voisi olla esimerkiksi Euroopan Unioni sekä YK:n lasten oikeuksien julistus. Globaalin ja yhteiskuntatason väliin asettuisivat näin ollen Euroopan Unionin valkoinen kirja, joka antaa suuntia kansallisiin ja poliittisiin strategioihin. Yhteiskuntatasolta puolestaan pyrittäisiin vaikuttamaan globaalille tasolla esimerkiksi globaalin vastuun kautta.

Yhteisötaso puolestaan edustaa pedagogisia strategioita. Pedagogisten strategioiden avulla pyritään konkretisoimaan lasten ja nuorten osallisuus yhteisössä. Yhteisötason kautta päästään vaikuttamaan yksilötasolle. Pedagogiset strategiat toteutuvat yhteisössä tapahtuvien osallisuusmuotojen kautta sekä niissä käytettävien menetelmien avulla. Yhteisö- ja yksilötason välissä toteutuu näin ollen lasten ja nuorten aito kuuleminen sekä dialogisuus. Kuvion alimmainen laatikko puolestaan edustaa yksilötasoa eli lapsia ja nuoria sekä heidän toimijuuttaan. Kuvion mukaan yksilötasolta ollaan välittömässä vuorovaikutuksessa erityisesti yhteisötason kanssa. Myös yksilö- ja yhteiskuntatasojen välinen vuorovaikutus on mahdollista, mutta hyvin harvinaista.

Osallisuuden toteutumisen eri tasot ovat keskenään vuorovaikutussuhteessa, mutta kuitenkin niin että yhteiskuntatasolta ei voida suoraan vaikuttaa yksilöön eli lasten ja nuorten toimijuuteen. Tekemäni johtopäätöksen mukaan poliittiset strategiat siirtyvät ensin yhteiskuntatasolta yhteisötasolle resursseina ja poliittisten strategioiden agendoina ja lakeina. Vasta tämän jälkeen resurssit ja strategiat siirtyvät yhteisötasolta yksilötasolle lasten ja nuorten aitona kuulemisena ja dialogisuutena. Aidon kuulemisen ja dialogisuuden kautta yhteisö voi vahvistaa yksilötasoa eli lasten ja nuorten toimijuutta. Pääasiassa

yksilötason toimijuus palautuu takaisin yhteisötasolle ja sieltä edelleen yhteiskuntatasolle. Myös suorayhteys yksilötasolta yhteiskuntatasolle tulisi olla mahdollinen, mutta toteutuuko tämä lasten ja nuorten kohdalla vai vasta heidän ollessa aikuisia? Yksilötasolla lapsi tai nuori toimijuuden kautta vaikuttaa yhteisötasoon osallistumalla erilaisiin osallisuuden muotoihin. Tässä tutkimuksessa yhteisötason osallisuusmuotoina pidetään oppilaskunta-, kerho- ja harrastus-, järjestö-, nuorisotila- sekä työpajatoimintaa. Vapaaehtoistyö ja osallistuminen lapsi- ja nuorisovaltuustoihin puolestaan nähdään sellaisina osallisuusmuotoina, joiden kautta voidaan suoraan vaikuttaa yksilötasolta yhteiskuntatasolle. Yksilö- ja yhteisötasojen välisessä vuorovaikutuksessa yksilötason toimijuus tukee myös lapsen ja nuoren subjektiivisuuden kehittymistä, oman elämänpolun löytymistä sekä vahvistaa osallisuuden tunnetta. Toimijuuden kautta kaikkien lasten ja nuorten tulisi tulla kuulluksi ja nähdä yhteisötasolla, josta taas toimijuuden tulisi palata takaisin yhteiskuntatasolle kansalaisyhteiskunnan muodossa. Ihanteellisessa kansalaisyhteiskunnassa tulisi olla myös suorayhteys yksilötasolta yhteiskuntatasolle, jolloin lapsi ja nuori oman toimijuuden kautta kykenisi vaikuttamaan suoraan yhteiskuntatason poliittisiin strategioihin ja aito demokraattinen kansalaisyhteiskunta voisi toteutua. Tässä tutkimuksessa olen kuvannut yksilötasolta, yhteisötason kautta yhteiskuntatasolle palautuvaa toimintaa lasten ja nuorten kasvatuksellisten tavoitteiden kautta, jossa lyhyen aikavälin kasvatukselliset tavoitteet toteutuvat yhteisötasolla ja pitkän aikavälin kasvatukselliset tavoitteet, kuten kansalaisuus, puolestaan yhteiskunnantasolla.

Yhteiskuntataso ja poliittiset strategiat edustavat policy-tyyppistä 1970-luvun nuorisopolitiikkaa. Yhteisö- ja yksilötasot sekä pedagogiset strategiat ja yksilöiden toimijuus puolestaan edustavat 1980-luvun politics-tyyppistä nuorisopolitiikkaa. Mielestäni kuitenkin tulevaisuudessa tulisi yhä enemmän kiinnittää huomiota kuvan kokonaisuuteen sekä suoraan vaikutusyhteyteen yksilötasolta yhteiskuntatasolle. Lasten ja nuorten toimijuuden tukeminen ja sitä kautta lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen ei kuitenkaan ole mahdollista ellei yhteiskunnalla ja kunnilla ole käytössä siihen tarkoitettuja toiminnallisia menetelmiä. Lapsi- ja nuorisopoliittisessa kehittämissuunnitelmassa toivotaan jo olemassa olevien osallisuusmuotojen tehokasta hyödyntämistä sekä uusien toimintamenetelmien kehittämistä. Tässä tutkimuksessa kuitenkin nähdään, että jo olemassa olevien osallisuusmuotojen hyödyntäminen ei ole riittävä keino tukea lasten ja nuorten osallisuutta. Jos lasten ja nuorten osallisuudessa halutaan pyrkiä lasten ja nuorten

aitoon kuulemiseen, tulisi tällöin myös jo olemassa olevien että uusien osallisuusmuotojen sisälle kehittää sellaisia toimintamalleja ja -menetelmiä, joiden kautta aito kuuleminen on mahdollista.

6.2 Tavoitteena toimijuuden tukeminen ja aito kuuleminen

Edellä esitettyjen osallisuusmuotojen kautta tutkimusaineistosta jäsenyi kaksi lasten ja nuorten osallisuutta tukevaa periaatetta, joihin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman avulla halutaan kiinnittää huomiota. Näitä ovat lasten ja nuorten toiminnan tukeminen arkiympäristössä sekä lasten ja nuorten aito kuuleminen. Näiden periaatteiden kautta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa esiintyneiden lasten ja nuorten osallisuusmuotojen katsotaan kiinnittyvän yksilötasolle. Tässä kappaleessa tarkastelen, mitä lasten ja nuorten toimijuuden tukemisella sekä lasten ja nuorten aidolla kuulemisella tarkoitetaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan lasten ja nuorten toimijuutta pidetään yhtenä lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistajana. Tämän mukaan lapset ja nuoret halutaan nähdä aktiivisina toimijoina, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toiminnan avulla vaikuttamaan omaan elämäänsä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa lasten ja nuorten osallistuminen esimerkiksi kunnan toimintaan ei tarkoita vain järjestettyä toimintaa, äänestämistä tai harrastusmahdollisuuksia, vaan lapsen ja nuoren oikeutta tulla kuulluksi ja huomatuksi lapsen ja nuoren lähtökohdista ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman yhtenä tavoitteena on antaa yhä enemmän tilaa lasten ja nuorten arkiselle toimijuudelle. Lasten ja nuorten toimijuutta ei kuitenkaan voida tukea ellei kunnilla ole käytössä siihen tarkoitettuja toiminnallisia menetelmiä. Tämän takia kunnissa tarvittaisiinkin yhä enemmän toiminnallisia menetelmiä ja jo löydettyjen toimintatapojen aktiivista hyödyntämistä, jotta lapset ja nuoret saisivat aktiivisen roolin yhteiskunnan toimijoina itseään koskeissa asioissa. Toimijuuden katsotaan olevan sidoksissa lasten ja nuorten osallistumiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Lasten ja nuorten kohdalla osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus tarkoittavat arjen valintojen tekoa sekä mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskevaan päätöksen tekoon. Lasten ja nuorten toimijuus nähdään aineistossa kaikkien lasten ja

nuorten oikeutena, minkä takia myös kodin ulkopuolelle sijoitettutuilla lapsilla ja nuorilla tulisi olla mahdollisuus osallistua oman elinympäristönsä ja arkensa rakentamiseen. Lasten ja nuorten toimijuudessa ja osallisuudessa ratkaiseva tekijänä pidetään lasten ja nuorten aitoa kuulemista.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman tavoitteena on pyrkiä lasten ja nuorten aitoon kuulemiseen. Aitoa kuulemista pidetään suunnitelman mukaan lasten ja nuorten osallisuutta edistävänä tekijänä. Aitoa kuulemista pidetään myös kaikkien lasten ja nuorten oikeutena. Tämä tarkoittaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan sitä, että lapset ja nuoret toiminnan kautta tulevat kuulluksi heitä koskevissa asioissa. Kehittämissuunnitelmassa aito kuuleminen määritellään lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemiseksi sekä lasten ja nuorten osallistumiseksi heitä koskevien asioiden valmisteluun. Lasten ja nuorten kuuleminen on kansallisesti kirjattu muun muassa nuorisolakiin (72/2006) ja kansainvälisesti YK:n oikeuksien yleissopimukseen. Nuorisolaki velvoittaa kuntia järjestämään alle 18-vuotiaille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä, -toimintaa ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan osassa Suomen kunnista on jo käytössä nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, mutta niiden toimivuus vaihtelee kuntakohtaisesti. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman mukaan kuitenkin oletetaan, että vuoden 2010 loppuun mennessä kaikissa kunnissa olisi aktiivisessa käytössä 5-17-vuotiaiden lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, joka toimisi lasten ja nuorten eri ikäkausien ja edellytysten mukaisesti. Opetusministeriö tukee kuntia tiedollisesti ja erityisavustuksilla lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien luomisessa yhteistyössä eri tahojen ja järjestöjen kanssa. Tutkimusten ja kehittämissuunnitelmien tuoman tiedon perusteella tiedetään, että jo pienet lapset ovat taitavia esittämään ideoita ja osallistumaan heitä koskevan toiminnan ja ympäristöjen suunnitteluun. Lasten ja nuorten mahdollisuutta vaikuttaa myös harrastus- ja kerhotoiminnan sisältöihin halutaan edistää lisäämällä järjestöjen ja koulujen tietoisuutta lasten ja nuorten oikeudesta, haluista ja kyvyistä vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Myös Euroopan komission valkoisessa kirjassa nuorten osallistuminen määritellään nuorten kuulemiseksi ja se liitetään erityisesti niihin toimenpiteisiin, joiden kautta nuoret itse voisivat osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon ja yleisesti nuorten yhteisöjen elämään.

6.3 Lasten, nuorten ja aikuisten suunnittelutyö

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut suomalaisen nuorisopolitiikan kehittymistä sekä lasten ja nuorten osallisuutta osana nykyajan nuorisopolitiikkaa. Johtopäätökseni on, että lasten ja nuorten osallisuus liitetään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa lasten ja nuorten toimijuuteen ja osallistumiseen heitä koskevaan päätöksentekoon. Osallisuus nähdään tutkimusaineistossa osittain sekä poliittisena toimintana, mutta myös lasten ja nuorten kasvua edistävänä toimintana. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa toivotaan, että lapset ja nuoret otettaisiin yhä enemmän mukaan oman alueensa kehittämistoimintaan paikallisten ja alueellisten kehittämissuunnitelmien ja . ohjelmien laadinnassa, päätöksenteossa, toimeenpanossa ja seurannassa. Erityisesti formaalia kasvatusta pidetään yhtenä osallisuuden toimintaympäristönä ja kouluihin haluttaisiin luoda uusia systemaattisia menetelmiä, joiden kautta lasten ja nuorten osallisuus kunnissa tapahtuvaan päätöksen tekoon arkipäiväistyisi. Euroopan komission laatiman valkoisen kirjan mukaan puolestaan lasten ja nuorten osallisuutta haluttaisiin edistää lainsäädäntökehyksen avulla. Lainsäädäntöä pidetään valkoisessa kirjassa välttämättömänä edellytyksenä lasten ja nuorten todellisen osallisuuden kehittämiseksi. Lain avulla voidaan järjestää osallisuusrakenteiden tuki. Toisena edellytyksenä lasten ja nuorten osallisuudelle pidetään myös osallisuuden tarpeisiin mukautetun tiedon saatavuutta. (Euroopan yhteisöjen komissio, 26.)

Voidaanko kuitenkin pelkän lainsäädännön ja tiedottamisen avulla taata, että lapset, nuoret ja aikuiset olisivat tasavertaisia toimijoita keskenään kunnissa tehtävässä suunnittelutyössä? Hämäläisen (2008) tavoin näen, että lasten ja nuorten osallisuutta yhteiskunnassa voidaan tukea sekä poliittisten strategioiden avulla, muun muassa luomalla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmia sekä säätämällä lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lakiin. Poliittiset strategiat eivät kuitenkaan yksin ole riittävä keino edistämään lasten ja nuorten osallisuutta. Poliittisten strategioiden rinnalle tarvitaan myös pedagogisia strategioita. Poliittiset strategiat antavat lasten ja nuorten osallisuudelle yhteiskunnalliset raamit. Pedagogiset strategiat puolestaan tuovat lasten ja nuorten osallisuuden tukemisen yksilö . ja yhteisötasolle. (Hämäläinen 2008, 28.) Toimivasta lapsi- ja nuorisopolitiisesta kehittämisohjelmasta tulisikin löytyä molempia elementtejä. (Paju 2007, 327. 328, 331).

Liisa Hortelli (1994) on tutkinut lasten mukana oloa yhdyskuntasuunnittelussa ja hän on käyttänyt tutkimuksessaan Arnsteinin asteikosta sovellettua viisiportaista asteikkoa. Asteikon avulla on pyritty kuvaamaan lasten toimijuutta, osallistumista sekä heidän kuulemistaan. Tämän mukaan lasten osallistuminen oman elinympäristönsä rakentamiseen nähdään viisitasoisen portaikon kautta.

1. Lasten sopeutuminen valmiisiin suunnitelmiin
2. Lasten kuuleminen
3. Lasten osallistuminen aikuisten suunnitteluun
4. Lasten ja aikuisten suunnittelutyö
5. Lasten oma suunnittelu, aikuiset apulaisina

Portaikolla numero yksi †lasten sopeutuminen valmiisiin suunnitelmiin+ kuvaa lasten osattomuutta ja numero viisi †lasten oma suunnittelu, aikuiset apulaisina+ lasten aitoa osallisuutta. Hortellin mukaan portaikon ensimmäinen porras †lasten sopeutuminen valmiisiin suunnitelmiin+ oli 90-luvulla vallitseva käytäntö Suomessa. Portaikolla numero kaksi †lasten kuuleminen+ puolestaan merkitsee kaksisuuntaista informaation vaihtoa, mutta lapset eivät todellisuudessa voi vaikuttaa aikuisten tekemiin päätöksiin. Porras numero kolme †lasten osallistuminen aikuisten suunnitteluun+ puolestaan tarkoittaa aikuisten ehdoilla tapahtuvaa osallistumista. Hortellin portaikon mukaan todellista lasten ja nuorten osallistumista tapahtuu vasta portailta neljä ja viisi. Hortellin mukaan lasten ja nuorten todellinen osallisuus on sellaista, jossa sekä lapset, nuoret että aikuiset ovat tasavertaisia toimijoita keskenään. Hortellin mukaan tikkaiden neljäs porras, †lasten ja aikuisten suunnittelutyö+ ei ole enää pelkkää osallistumista vaan aitoa osallisuutta. Hortellin mukaan, osallisuuden ideaalitavoite kuitenkin on, että lapset toimisivat yksin päättäjinä ja toimijoina. Tähän tavoitteeseen on kuitenkin erittäin vaikea päästä. (Gretschel 2002, 84; Wong, Zimmerman & Parker 2010, 105.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa Hortellin portaikon toista porrasta, lasten ja nuorten aitoa kuulemistä pidetään kehittämissuunnitelman yhtenä lasten ja nuorten osallisuuden pyrkimyksenä. Tämä ei kuitenkaan Hortellin asteikon mukaan ole vielä osallisuutta ja sen edistämistä. Lapset ja nuoret eivät tämän mukaan todellisuudessa voi vaikuttaa heitä koskeviin asioihin ja päätöksiin. Mikäli lapsi- ja nuorisopolitiikan

kehittämishjelmassa haluttaisiin pyrkiä lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen, tulisi osallisuutta Hortellin mukaan kuvata käsitteen "lasten ja aikuisten suunnittelutyö" kautta. Tämän mukaan pelkkä lasten ja nuorten kuuleminen ei ole lasten ja nuorten osallisuutta, vaan lasten, nuorten ja aikuisten tulisi olla tasavertaisia toimijoita keskenään ja kuulemistulosten pitäisi toteutua myös käytännössä.

Shier (2001) on myös kuvannut lasten ja nuorten osallisuutta viiden tason avulla. Shierin asteikko muistuttaa hyvin pitkälle Hortellin asteikkoa. Asteikossa on mielestäni kuitenkin menty syvemmälle tasolle esittämällä enemmän käytäntöön liittyviä kysymyksiä. Shierin asteikolla aito osallisuus edellyttää vähintään kolmen ensimmäisen tason toteutumista. (Wong, Zimmerman & Parker 2010, 103.)

1. Taso - Lasten kuuleminen

Halutaanko lapsia kuulla?

Työskentelevätkö aikuiset niin, että se mahdollistaa lasten kuulemisen?

Onko lasten kuuleminen määritelty nuorisopolitiikassa?

2. Taso Ë Lapsia autetaan ilmaisemaan mielipiteet

Halutaanko lapsia auttaa ilmaisemaan mielipiteet?

Millä keinoilla ja menetelmillä lapsia autetaan ilmaisemaan mielipiteitä?

Määritelläänkö nuorisopolitiikassa, että lapsia täytyy tukea oman mielipiteen ilmaisemisessa?

3. Taso Ë Lasten mielipiteiden huomioon ottaminen

Halutaanko lapset ottaa mukaan päätöksen tekemiseen?

Mahdollistaako päätöksentekoprosessi lasten mielipiteiden mukaan ottamisen?

Määritelläänkö nuorisopolitiikassa, että lasten mielipiteille on annettava painoarvoa?

4. Taso Ë Lapset mukana päätöksentekoprosessissa

Ollaanko valmiita ottamaan lapset mukaan päätösten tekemiseen?

Onko olemassa menettelytapoja, jotka mahdollistavat lasten osallistumisen päätöksentekoprosessiin?

Vaaditaanko nuorisopolitiikassa, että lasten on oltava mukana päätöksentekoprosessissa?

5. Taso E Lapset jakavat vallan ja vastuun aikuisten kanssa

Halutaanko aikuisilla oleva valta jakaa lasten kanssa?

Onko olemassa menettelytapoja, joiden avulla lasten ja aikuisten on mahdollista jakaa valtaa ja vastuuta?

Määritelläänkö nuorisopolitiikassa, että lasten ja aikuisten tulisi jakaa valta ja vastuu keskenään?

Tässä tutkimuksessa tekemiäni johtopäätösten perusteella lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa päästään aineiston perusteella Shierin kolmannelle ja jopa neljännelle asteelle. Tämä ei kuitenkaan vielä kerro, toteutuuko lasten ja nuorten osallisuus käytännössä. Shierin esittämien kysymysten perusteella kiinnittäisin huomion menettelytapoihin, jotka mahdollistavat lasten ja nuorten osallisuuden.

6.4 Lähtökohdaksi dialogisuus

Tässä kappaleessa kuvaan Hortellin (1994) asteikon mukaista lasten, nuorten ja aikuisten suunnittelutyötä dialogisuus käsitteen avulla. Tässä tutkimuksessa dialogisuutta pidetään yhtenä osallisuutta edistävänä tekijänä ja menettelytapana kun puhutaan lasten ja nuorten osallisuudesta. Tämän lisäksi dialogisuuden käsite viittaa myös sosiaalipedagogiseen ajattelutapaan. (Gretschel 2002, 84; Wong, Zimmerman & Parker 2010, 105.)

Dialogisuutta ovat käsitelleet muun muassa John Dewey osana progressiivista pedagogiikkaa, Giroux osana kriittistä pedagogiikkaa, Paulo Freire osana sorrettujen pedagogiikkaa, Martin Buber osana dialogisuuspedagogiikkaa sekä Habermas osana kommunikatiivisuutta. (Kiilakoski & Vuorikoski 2005, 309, 317.) Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuudessa on nähtävissä piirteitä kaikilta edellä lueteltuilta

teoreetikoilta. Deweyn progressiivinen pedagogiikka viittaa tekemällä oppimiseen ja osallisuuskäytänteisiin. Osallisuus nähdään tässä tutkimuksessa toimintana, johon yksilöt osallistuvat ja joiden kautta heillä on mahdollisuus oppia. Deweylaisen pragmatismen lähtökohtana on ajatus ihmisestä, jonka mukaan ihminen on ensisijaisesti toimiva olento. (Kivinen & Ristelä 2000, 17.) Kriittisen pedagogiikan avulla taas halutaan palauttaa ihmisten usko parempaan tulevaisuuteen. Applen (1999) lähtökohtana on ajatus, että kasvatustilanteiden aikana tulisi luoda mahdollisuuksia osallistumiseen sekä asioiden näkemiseen eri perspektiiveistä. Kriittisen pedagogiikan uhkakuvana pidetään sitä, että kasvatuksen päämääräksi nostetaan talouden ja teknologian kehitys. (Kiilakoski 2005, 155.) Tässä tutkimuksessa osallisuus nähdään toimintana, jossa pitäisi ottaa huomioon osallisuusmuotoihin osallistuvien lasten ja nuorten mielipiteet.

Paulo Freiren (1970) mukaan dialogisuus puolestaan merkitsee sellaista keinoa, jonka avulla ihminen voi toimia yhdessä toisten kanssa muuttaen elämismailmaa. Dialogisuus tarkoittaa Freirelle sosiaalista prosessia, jonka avulla pyritään muuttamaan ja uusintamaan merkityksiä. Freirelle dialogisuus tarkoittaa reflektointia ja toimintaa. Freiren mukaan dialogisuus edellyttää ihmisiltä nöyryyttä, rakkautta, uskoa ja toivoa. Nöyryyttä Freire pitää ylimielisyyden vastakohtana. Rakkaus puolestaan on rakkautta maailmaa ja ihmisyyttä kohtaan. Rakkaus jo itsessään on Freirelle dialogisuutta. Freiren mukaan dialogisuus ei myöskään tarkoita dialogisuutta hyvin koulutettujen tai paremmassa yhteiskunta-asemassa olevien ihmisten keskinäisenä dialogisuutena, vaan meidän tulisi uskoa, että myös keskiverto kansalainen sekä lapset ja nuoret ovat kykeneviä dialogisuuden kautta muuttamaan omaa elämismailmaansa. Viimeisenä dialogisuuden mahdollistajana Freire pitää toivoa. Ilman toivoa siitä, että asioita voidaan muuttaa ei myöskään ole dialogisuutta. Freirelläisen dialogisuusajattelun tavoitteena on pyrkiä kriittisesti ajattelevan ihmisen kehittämiseen. Kriittisyyden vastakohtana Freire pitää naiiviutta. Naivisti ajatteleva ihminen tekee yleisiä johtopäätöksiä menneisyydestä ja uskoo niiden vaikuttavan tulevaan. Kriittisesti ajatteleva yksilö puolestaan uskoo, että elämä ja todellisuus on muuttuvaa ja siihen voidaan vaikuttaa. (Dixon, 1996, 22. 24; Freire 2005, 97. 101.) Freirelle dialogisuus merkitsee aitoa kasvatusta, jossa yksilöt tekevät yhdessä (Freire 2005, 102).

Martin Buber puolestaan kuvaa dialogisuutta sinä-minä suhteena. Buberin (1962) mukaan sinä-minä-suhteen kautta tapahtuvassa kohtaamisessa kaksi ihmistä on tasavertaisessa suhteessa keskenään ja kohtaamisessa koettu monipuolisuus mahdollistaa yhdessä koetun tapahtuman elämisen myös toisen osapuolen näkökulmasta. Sinä-minä-suhteessa toista ihmistä kunnioitetaan aitona ja vertaisena maailmankokijana. Sinä-minä suhteessa ihminen tulee tietoiseksi itsestään jonakin joka osallistuu. Sinä-minä-suhteen avulla voidaan tarkastella Värin mukaan muun muassa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja siihen liittyvää kasvatusta. Tämän mukaan vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa suhteen emotionaalinen laatu ratkaisee, onko dialogiseksi aiottu kasvatusta dialogista. Vain luottamuksellisessa, turvallisessa ja kannustavassa kasvatussuhteessa lapsi voi rohkaisun ansiosta löytää itsestään ennenkokemattomia voimavaroja, jotka saavat hänet luottamaan mahdollisuuksiinsa vastuullisena maailman tulkitsejana. (Väri 2000, 67, 72, 119. 120.)

Lapsen ja vanhemman ja lapsen ja kunnantöntekijän suhdetta ei voi verrata keskenään toisiinsa, mutta tässä tutkimuksessa katsotaan että osallisuuden tunne syntyy dialogisen sinä-minä-suhteen avulla. Anu Gretschel on tutkinut nuorten osallisuutta tunteiden kautta. Gretschelin mukaan lasten ja nuorten osallisuushankkeissa toimivien aikuisten tulisi osata toimia lasten ja nuorten kanssa niin, että heillä itsellään syntyy ja säilyy osallisuuden tunne. Gretschel argumentoi, että kuntien päättäjillä sekä lasten ja nuorten parissa toimivilla työntekijöillä tulisi olla aikaa, tahtoa ja taitoa kohdata lapset ja nuoret, sillä aito osallisuus vaatii toiseuden kunnioittamista, molemminpuolisen asiantuntijuuden kehittymistä, diskursiivista koordinoitua sekä yhdessä tekemistä. (Gretschel 2002, 90. 91, 195.)

Yhteiskuntatasolla dialogisuus käsitetään tässä tutkimuksessa Habermasilaisen deliberatiivisen demokratian kautta. Deliberatiivinen demokratia edustaa yhtä poliittisten teorioiden suuntaa. Laajasti määriteltynä deliberatiivinen demokratia viittaa yhteiskuntaan, jossa kansalaiset osallisuuden kautta keskinäisessä ja tasavertaisessa suhteessa pyrkivät yhteiseen hyvään ja toimintaan sekä päättävät itseään ja yhteiskuntaa koskevista asioista. (Eriksen & Weigård 2003, 113, 127. 128.) Habermas käyttää deliberatiivista demokratiaa kuvaavana käsitteenä kommunikatiivisuutta. Käsitteellä Habermas viittaa sosiaalista toimintaa, jonka avulla yksilöt pyrkivät yhteisymmärrykseen keskenään (Kajanoja 1996,

11). Kommunikatiivisen toiminnan kautta yksilöt ovat sinä-minä-suhteessa sekä kykeneviä yhteisymmärryksessä päättämään asioista ja toteuttamaan niitä. (Eriksen & Weigård 2003, 4, 35.) Kommunikatiivinen toiminta jaetaan systeemi- ja elämismaailmaan. Systeemejä edustavat talous- ja hallintoyhteisöt, jotka pohjautuvat välineelliseen toimintaan. Varsinainen kommunikatiivinen toiminta toteutuu kuitenkin aina yksilöiden elämismaailmassa ja siinä asuinympäristössä jossa yksilöt elävät. (Kajanoja 1996, 33; Goode 2005, 62. 65.)

Tässä tutkimuksessa nähdään, että lasten ja nuorten osallisuus toteutuu osallisuusmuotojen kautta. Osallisuusmuodot yksinään eivät kuitenkaan ole riittävä keino edistämään lasten ja nuorten osallisuutta pedagogisella tasolla, vaan osallisuusmuotojen sisälle tarvitaan suunniteltuja menettelytapoja, toimintaa sekä osaamista, joiden kautta lapset ja nuoret sekä aikuiset voisivat toimia yhdessä muuttaen elämismaailmaa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa käytetään käsitettä aito kuuleminen. Tämän tutkimuksen mukaan aito kuuleminen ei kuitenkaan tue osallisuutta. Tässä tutkimuksessa aito kuuleminen nähdään Hortellin mukaisena lasten, nuorten ja aikuisten suunnittelutyönä, jossa korostuu toimijoiden välinen dialogisuus ja tasavertaisuus.

7 POHDINTA

Tässä luvussa tarkastelen kootusti, mitä tutkimukseni tarjoaa nuorisopolitiikan kehitykselle. Lisäksi tarkastelen tutkimukseni antia myös sosiaalipedagogiikan kannalta sekä pohdin tutkimukseni onnistumista ja jatkotutkimusaiheita.

7.1 Nuorisopolitiikan tulevaisuus

Tutkielmassani on käynyt ilmi, että nuorisopolitiikka syntyi modernin yhteiskunnan aikana ja sen tarkoituksena oli turvata nuorten kokonaisvaltainen tukeminen aikuisuuteen kasvamisen ja yhteiskuntaan integroitumisen aikana. Alkuun nuorisopolitiikkaa leimasi hyvin idealistinen ajattelutapa, minkä takia se ei toiminut käytännössä. Näin ollen siirryttiin uuteen aikakauteen, jolloin nuorisopolitiikan raja nuorisotyön kanssa hämärtyi ja painotukset siirtyivät käytännön nuorisotyöhön.

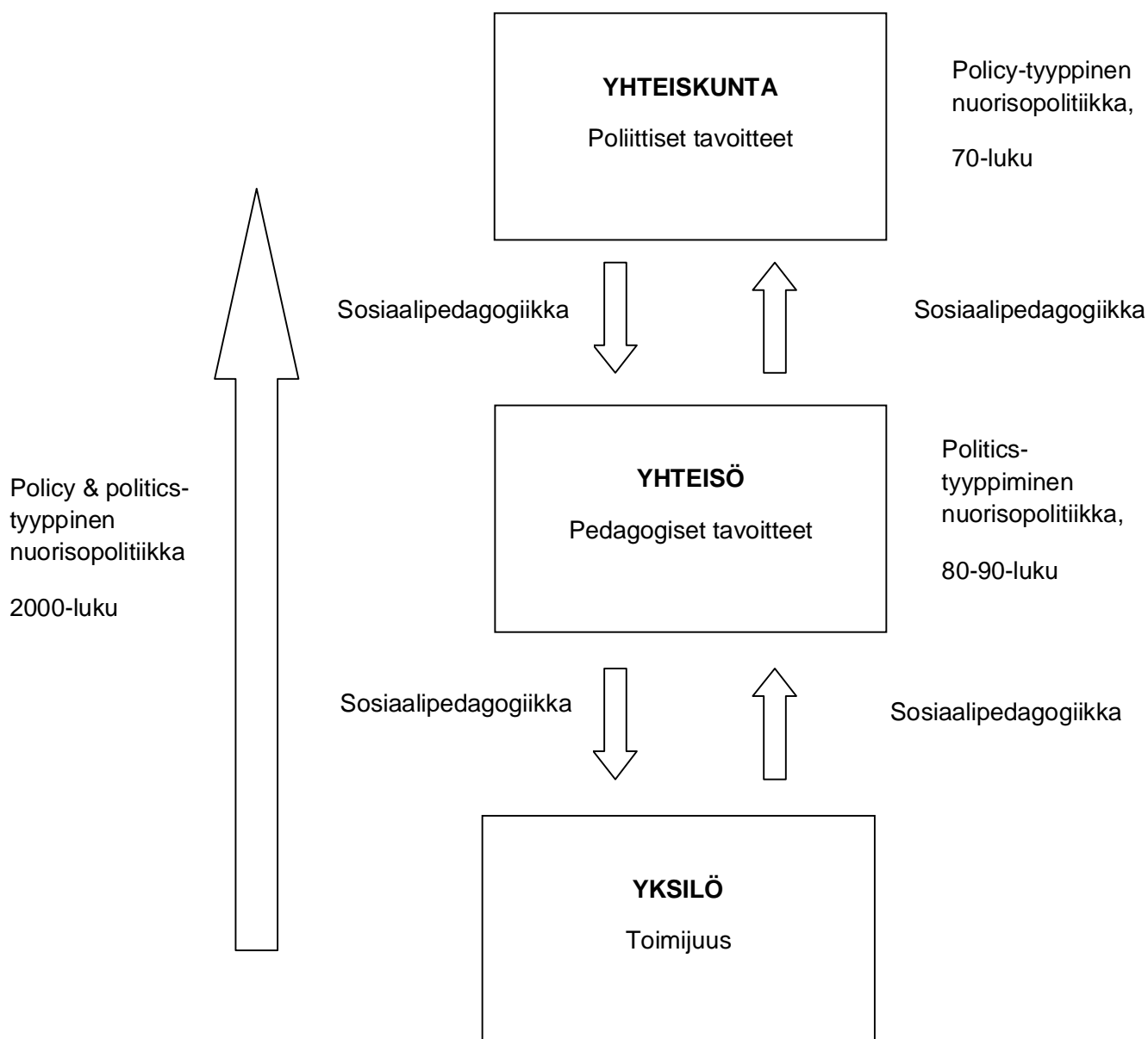
Kansainvälisen nuorisopolitiikan myötä nuoria koskevat kysymykset ovat kuitenkin tulleet tärkeiksi koko Euroopassa. Erityisesti väestön ikääntyminen on ollut syynä siihen, että nuoria koskevia asioita on otettu huomioon. Nuorten aktiivinen kansalaisuus, hyvinvointi, inhimillinen kasvu ja integroituminen yhteiskuntaan ovat tulleet nuorisopolitiikan sekä nuorisotyön pysyviksi avainalueiksi. Nuorisopolitiikka ja nuorisotyö yksinään ei kuitenkaan pysty edistämään lasten ja nuorten osallisuutta. Strategisten päätösten rinnalle tarvitaan myös käytännön pedagogiikkaa sekä toimijoita, jotka toimivat strategisten päätösten ja nuorten välillä. Toimijoiden tehtävänä on toisaalta tulkita ja toteuttaa strategisia päätöksiä, mutta toisaalta he myös edustavat nuoria ja valvovat nuorten etuja. Tämän takia toimijoilla; kouluttajilla, nuorisotyöntekijöillä sekä sosiaalipedagogeilla tulisi olla valmiuksia sekä yhteiskunnallisten päätösten ja ilmiöiden tarkasteluun, mutta myös käytännön pedagogisten taitojen hallintaan. Lasten ja nuorten kanssa toimivien henkilöiden on jatkuvasti kehitettävä itseään sekä päivitettävä tietoa, jotta he pysyisivät yhteiskunnallisessa muutoksessa mukana ja osaisivat tukea lapsia ja nuoria kokonaisvaltaiseen kasvuun.

Toisaalta on myös tärkeää erottaa niin sanotut muoti-ilmiöt ja nähdä ne merkitykselliset asiat lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja tulevaisuuden kannalta, joita sekä strategisissa päätöksissä että kasvatuksen kautta olisi hyvä pyrkiä edistämään. Toisaalta lapsilla ja nuorilla tulisi olla mahdollisuus myös itse vaikuttaa tulevaisuuteen. Nuorisopolitiikan ja nuorisotyön keinoin on siis pyrittävä kansalaisuutta tukevien tietojen, taitojen ja kykyjen kehittämiseen, sillä ihminen kehittyy aina inhimillisen kasvun ja kehityksen kautta yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Poliittisten strategioiden ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, kuinka tavoittaa ne nuoret jotka jäävät formaalin koulutuksen ulkopuolelle? Tässä tutkimuksessa osallisuusmuotojen katsotaan olevan niitä keinoja, joiden avulla syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret voitaisiin tavoittaa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa formaalin kasvatuksen paikkoja pidetään, ja halutaan tukea, lasten ja nuorten toimijuuden sekä aidon kuulemisen ympäristöinä. Millä tavalla koulut kuitenkin pystyvät toteuttamaan tätä, jos sekä formaalikasvatus että lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen ja heidän kuuleminen tuodaan osaksi formaaleja kasvatusympäristöjä? Kuormittaako tämä kuntien koulutoimia, henkilökuntaa sekä resursseja? Oman tulkintani mukaan lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä pitäisi kunnissa koordinoida keskitetysti, jolloin päävastuu osallisuuden toteutuksesta olisi kunnalla. Tällöin eri tahot, kuten esimerkiksi koulutoimi voisi toteuttaa omaa tehtäväänsä kunnassa eli formaalia kasvatusta, mutta samalla pyrkiä mahdollisimman tehokkaaseen yhteistyöhön muiden kunnan tahojen kanssa toteuttaen ja tukien lasten ja nuorten osallisuutta. Osallisuuden tukemisessa voitaisiin tehdä yhä enemmän yhteistyötä muun muassa nuorisotoimen kanssa. Kunnissa voitaisiin pohtia esimerkiksi sitä, millaisia kuulemis- ja vuorovaikutusjärjestelmiä kunta voi tarjota, jotta lapset ja nuoret osallistuisivat heitä koskevien päätösten tekemiseen. Lisäksi tärkeäksi nousee myös lasten ja nuorten tiedottaminen heitä koskevista palveluista ja asioista.

7.2 Tutkimuksen sosiaalipedagoginen merkitys

Lasten ja nuorten osallisuuden edistämisen ohella haluan myös pohtia sitä, miten sosiaalipedagogiikka jäsentyy nuorisopolitiikan, käytännön nuorisotyön sekä lasten ja nuorten osallisuuden tukemisen kenttään.

KUVIO 6: Nuorisopolitiikan historiallinen kehitys ja sosiaalipedagogiikan jäsentyminen lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi.

Mielestäni sosiaalipedagogiikka toimii kuvion 6 mukaan niin sanotusti eri tasojen välissä ja erilaisten toimintojen rajapinnoilla vertikaalisesti ja horisontaalisesti. Tämän tutkimuksen mukaan sosiaalipedagogista ajattelutapaa ja toimintakulttuuria tarvitaan kaikkien; yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasojen välissä. Erityisesti pidän yhteisötasoa sosiaalipedagogisena työkenttänä. Näin ollen sosiaalipedagogiikan keinoin voitaisiin toimia vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisten strategioiden suunnittelussa ja toteutuksessa, mutta samalla myös ohjata ja toteuttaa yhteisön ja yksilön välistä toimintaa ja vuorovaikutusta.

Poliittisten ja pedagogisten strategioiden lähtökohtana tulisi olla inhimilliset tarpeet. Näin ollen kaikessa toiminnassa ja suunnittelussa lähtökohtana tulisi olla lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen, toimijuuden tukeminen sekä heidän aidon osallistumisen tukeminen, joka mahdollistaisi Hortellin portaikon mukaisen lasten, nuorten ja aikuisten yhteisen suunnittelutyön. Mieleeni herääkin kysymys, voitaisiinko sosiaalipedagogiikkaa hyödyntää esimerkiksi kunnantyöntekijöiden, kuten nuorisotyöntekijöiden, opettajien ja lastentarhanopettajien jatkokoulutuksissa? Tai voisiko sosiaalipedagogiikka tarjota työkaluja, joiden avulla lasten ja nuorten kokonaisvaltainen tukeminen kunnissa otettaisiin huomioon?

Tämän tulkinnan mukaan sosiaalipedagogiikka yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasojen välissä pitäisi nähdä työkaluna ja ajattelumallina, jota voitaisiin hyödyntää kansalaisyhteiskunnan edistämiseksi. Kansalaisyhteiskunnan tavoitteena puolestaan tulisi olla suoran vaikuttamisyhteyden luominen yksilötasolta yhteiskuntatasolle, jotta aito demokratia voisi toteutua. Mielestäni sosiaalipedagogiikka tarjoaa edellytykset muun muassa sellaisten käytäntöjen luomiseen, joiden avulla kansalaiset voisivat vaikuttaa yhteiskuntatason toimiin. Toisaalta sosiaalipedagogiikan tehtävänä ei ole luoda vain +hyviä käytäntöjä+, vaan samalla luoda edellytyksiä myös sosiaalipedagogiselle innostamiselle.

7.2 Tutkimuksen onnistumisen arviointia

Tässä kappaleessa arvioin tutkimukseni onnistumista Klaus Mäkelän (1990) arviointiperusteiden avulla. Klaus Mäkelän mukaan laadullisen tutkimuksen tekninen onnistuminen ei vielä kerro tutkimuksen tieteellisestä arvosta, vaikkakin sen tarjoaa lukijalle jo osviittaa tutkimuksesta. Mäkelän mukaan laadullisen tutkimuksen onnistumista voidaan arvioida aineiston merkittävyyden ja riittävyden, aineiston analyysin kattavuuden sekä analyysin arvioitavuuden ja toistettavuuden avulla. Aineiston merkittävyyden avulla voidaan pohtia sitä, onko aineistossa historiallisesti kiinnostavia kohteita ja onko aineisto yhteiskunnallisesti merkittävä. Aineiston riittävyden ja kattavuuden avulla puolestaan osoitetaan se, että tutkija ei perusta tulkintojaan vain satunnaisiin poimintoihin, vaan että koko aineisto viittaa samankaltaisiin tuloksiin. Tutkimusaineiston analyysin arvioitavuus puolestaan perustuu siihen, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä tutkimusraportissa. Analyysin toistettavuus taas tarkoittaa sitä, että tutkijan tulee esittää tutkimuksen luokittelu- ja tulkintasäännöt niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija pystyy niitä soveltamalla päättämään samaa aineistoa käyttämällä samaan lopputulokseen. (Mäkelä 1990, 47. 48, 53.)

Mielestäni olen tutkimuksessani onnistunut poimimaan yhteiskunnallisesti merkittävän aineiston, sillä tutkimukseni aineisto on Suomen ensimmäinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Yhtä laajaa nuorisopoliittista asiakirjaa ei ole toimitettu vuoden 1979 jälkeen. Tämä viestii toisaalta siitä, että nuorisopolitiikka on noussut yhdeksi keskeiseksi politiikaksi muiden rinnalle. Toisaalta myös kansallinen nuorisopolitiikka on haluttu päivittää ajantasalle. Mielestäni on tärkeää tarkastella sitä, vastaako uusi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma tämän ajan nuorisopolitiikan tavoitteisiin.

Tutkimusaineistona käytin siis opetusministeriön laatimaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa, jossa lasten ja nuorten osallisuus oli selkeästi kirjattu yhdeksi osaksi aineistoa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma itsessään ei mielestäni ollut tarpeeksi kattava aineisto, minkä takia käytin lisäaineistona Euroopan komission toimittamaa valkoista kirjaa aineistoa tukevana asiakirjana. Valkoinen kirja sopi hyvin kehittämisohjelmaa tukeväksi aineistoksi, sillä se edustaa samankaltaista asiakirjaa ja

toisaalta sitä on käytetty myös Suomen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa tukevana lähdeaineistona. Molemmat aineistot vastasivat hyvin tutkimuskysymyksiini. Toisaalta kuitenkin koen, että lasten ja nuorten osallisuusmuotojen käsitteleminen jäi tutkimuksessani hyvin kuvailevalle tasolle. Osallisuusmuotojen tarkka käsitteleminen ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista, sillä jokainen osallisuusmuoto itsessään on varsin laaja ja voisi muodostaa myös itsenäisen tutkimusalueensa. Koen kuitenkin, että tutkimukseni luotettavuutta lisää se, että tutkimusaineistosta kävi ilmi kaikille osallisuusmuodoille yhtenäisiä piirteitä.

Tutkimusaineiston analyysin arvioitavuutta olen pyrkinyt helpottamaan selkeällä kappalejaolla. Toisaalta teoriaosuuksien väliin olen pyrkinyt myös kuvaamaan, millä tavalla teorit liittyvät tutkimukseeni. Tämän lisäksi olen antanut kirjoittamaani tekstiä luettavaksi tuttavillani, jotka ovat olleet joko oman pääaineen tai lähialojen opiskelijoita.

Mielestäni analyysin toistettavuus lähtee liikkeelle selkeistä ja yksinkertaisista tutkimuskysymyksistä. Toisaalta olen pyrkinyt helpottamaan analyysin toistettavuutta myös analyysiäni kuvaavilla kuvioilla sekä muodostamalla analyysistä selkeitä kokonaisuuksia. Uskon, että nämä helpottavat muiden tutkijoiden analyysiä ja tutkimusaineiston lävitse käymistä. Myös lasten ja nuorten osallisuuden toteutumistasot kuvaavat kokonaisvaltaisesti koko tutkimusta.

Mielestäni tutkimukseni onnistui aikaan ja tutkimusaineiston vaikeustasoon nähden melko hyvin. Koen, että valitsin jossakin määrin hyvin haasteellisen mutta erittäin mielenkiintoisen aiheen. Alkuun oli hankala löytää tutkimuksen punaista lankaa, mutta sen jälkeen kun se löytyi ja tutkimuksen runko alkoi hahmottua, tutkimukseni eteni hyvin ja nopeasti. Aikaan nähden olen itse tyytyväinen tekemääni työhön. Tutkimusmatka on ollut antoisa ja olen sen avulla löytänyt uusia, mielenkiintoisia tutkimusaiheita sekä ajatuksia muun muassa sosiaalipedagogiikasta ja sen merkityksestä. Näin ollen koen, että tutkimus on vastannut omia tavoitteitani ja tarkoitustaan, vaikka toisaalta olisin voinut jättää enemmän aikaa tutkimuksen analyysille ja teorian hankintaan.

Tutkimustani ovat edesauttaneet myös lukuisat keskustelut muiden alan opiskelijoiden kanssa. Keskustelut ovat olleet vapaamuotoisia, mutta hyvin antoisia. Tutkijan työ on hyvin yksinäistä ja helposti käy niin, että tulee sokeaksi omalle työlleen. Keskustelut muiden opiskelijoiden kanssa ovat avanneet muun muassa tutkimuksen aikana esiin tulleita ongelmia ja ukkoja. Myös lasten ja nuorten osallisuuden toteutumistasoja kuvaava kuva syntyi näiden keskustelujen pohjalta. Näin ollen olen sitä mieltä, että jatkossa, jos teen yhtä mittavaa työtä, haluan ehdottomasti jättää aikaa keskusteluille, sillä niiden avulla löytyy helpommin uusia näkökulmia ja ajatuksia tutkimukseen liittyen. Toisaalta nämä keskustelut ja oman tutkimusaiheen selittäminen muille ovat antaneet uusia ajatuksia kanssakeskustelijoille, mutta myös auttaneet minua jäsentämään tutkimustani järkeväksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi. Voin ehdottomasti suositella keskustelupiirin hyväksikäyttöä myös muille lopputyötään ja tutkimustaan tekeville. Keskustelijoita ei tarvitse olla montaa, riittää että on olemassa yhdestä kolmeen henkilöä, jotka ovat opiskelleet samaa alaa ja joilla on aikaa lukea ja arvioida tekemäsi työtä.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Tähän kappaleeseen olen koonnut ajatuksia tutkimukseni pohjalta virinneistä jatkotutkimusaiheista. Pro gradu . työni aikana ilmenikin varsin paljon itseäni kiinnostavia aiheita, joita olisi mielenkiintoista tutkia. Mielestäni hyviä jatkotutkimusaiheita olisivat muun muassa lasten ja nuorten aitoa osallisuutta edistävien toimintamallien kartoittaminen, opetus- ja nuorisotoimen välisen yhteistyön tutkiminen, lasten ja nuorten kuntalaisaloitteen tuntemuksen tutkiminen, nuorten vapaaehtoistyön tutkiminen osallisuuden näkökulmasta sekä sellaisten yksilöiden haastattelu, jotka voivat sanoa kokeneensa subjekti-subjekti-suhteen.

Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten osallisuusmuotojen tarkastelu jää hyvin pinnalliseksi, sillä jokainen osallisuusmuoto itsessään on jo hyvin laaja. Koen kuitenkin hyvin tärkeäksi, että eri osallisuusmuotojen sisälle kehitettäisiin toimintamalleja ja . menetelmiä, joiden avulla voitaisiin jatkossa edistää lasten ja nuorten aitoa osallisuutta. Tämän takia koenkin, että olisi erityisen tärkeää kartoittaa osallisuutta edistäviä

menetelmiä sekä kiinnittää huomiota lasten ja nuorten kanssa työskentelevien aikuisten tietotaitoon.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman mukaan formaalin kasvatuksen ympäristöjä halutaan jatkossa kehittää lasten ja nuorten osallisuusympäristöinä. Mielestäni olisi hyvä tutkia, onko lasten ja nuorten aito osallisuus mahdollista nykyisissä formaaleissa kasvatusympäristöissä. Yhtenä näkökulmana lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi yhteisötasolla nousi esiin nuorisotoimen ja opetustoimen välisen yhteistyön hyödyntäminen. Mielestäni olisi kuitenkin ensin järkevää kartoittaa, mitä yhteistyö tarkoittaa ja millä tavalla yhteistyötä voitaisiin toteuttaa. Tällä tavoin kuntien resursseja voitaisiin käyttää paremmin hyödyksi lasten ja nuorten aktiivisen kansalaisuuden tukemisessa sekä lasten ja nuorten kuulemisjärjestelmien hyödyntämisessä. Kari Nyssölä (2002) tekemän selvityksen mukaan Suomen koululainsäädäntö antaa hyvin paljon vapauksia koulun ulkopuolisen oppimisen hyväksilukemiseen kouluissa, mutta käytännössä tätä ei Suomessa juurikaan tapahdu. Leena Suurpään mukaan taas nuorten hyvinvoinnin kannalta olisi erittäin merkittävää, että päästäisiin kiinni siihen toimintaan, jota tapahtuu virallisten instituutioiden ulkopuolella. (Suurpää 2009, 15).

Toisaalta oman mielenkiintoni herätti myös lasten ja nuorten kuntalaisaloitteet ja niiden tekeminen. Jatkotutkimuksessa katsoisin aiheelliseksi kartoittaa, miten hyvä tuntemus lapsilla ja nuorilla on kuntalaisaloitteen tekemisestä, kuinka lapsia ja nuoria on tiedotettu kuntalaisaloitteen tekemisestä ja kuinka kuntalaisaloitteen tekeminen voitaisiin ottaa osaksi lasten ja nuorten kasvatusta sekä heidän arkielämää.

Tutkimuksessa esiinnousseista osallisuusmuodoista nuorten vapaaehtoistyö olisi mielestäni hyvä jatkotutkimusaihe. Vapaaehtoistyötä voitaisiin tutkia juuri osallisuuden edistämisen näkökulmasta. Aaro Harjun (2005) mukaan vapaaehtoistoiminta toimii nimenomaan aktiivisen kansalaisuuden ilmentäjänä. Yksilöstä tulee kansalainen vasta kun hän astuu kotipiiristä yhteiselle näyttämölle ja tekee ilmaista työtä toisten ihmisten ja yhteisön hyväksi. Osallistuessaan vapaaehtoistoimintaan yksilö ilmentää itseään eli identiteettiään, osallistuu ja toimii, kohtaa muita ihmisiä sekä välittää muista ihmisistä ja

yhteisöstä. Harjun mukaan vapaaehtoistoiminta niin sanotusti jalostaa ja kasvattaa ihmistä, syventämällä ihmisen identiteettiä ja kehittämällä yksilön eettistä arvomaailmaa. (Harju 2005, 70.) Antti Eskola puolestaan on kirjoittanut prososiaalisesta käyttäytymisestä ja liittää prososiaalisen käyttäytymisen erityisesti vapaaehtoistyöhön. Eskolan mukaan prososiaalinen käyttäytyminen on vapaaehtoista auttamista, eikä perustu ammatillisiin velvollisuuksiin. Prososiaalinen käyttäytyminen on antisosiaalisen käyttäytymisen vastakohta. Kun ihminen käyttäytyy antisosiaalisesti hän katsoo avuntarvitsijan ohi tai aggressiivisesti, pyrkimyksenä tuottaa vahinkoa. Prososiaalisella mallilla puolestaan pyritään ilmapiiriin, jossa ihmiset antavat aktiivisesti apua toisilleen. (Eskola 2001, 202. 204.)

Itse näen prososiaalisen käyttäytymisen pieninä arkipäivän eleinä, jota voidaan soveltaa ihmisten arkipäivään. Esimerkiksi oven avaamisena henkilölle jolla on kädet täynnä tavaroita, lastenrattaiden kanssa linja-autossa matkustavan äidin avustamisena kun hän poistuu autosta, omien jälkien siivoamisena, hymynä tai esimerkiksi yhteistyönä ja tiedottamisena työyhteisössä. Koen, että prososiaalinen käyttäytyminen on käyttäytymistä, jota voidaan vahvistaa muun muassa vapaaehtoistoiminnan keinoin, ja uskon, että todellinen, aito kansalaisuus+ on prososiaalista. Habermasin (1986) mukaan vapaaehtoistoiminta toimii puolestaan elämämaailman ilmentäjänä ja vapaaehtoistyö on yksi tapa elämämaailman puolesta. Tämän takia katsonkin, että tarvitsemme yhä enemmän sellaisia osallisuusmuotoja, joiden avulla voitaisiin vahvistaa nuorten prososiaalista käyttäytymistä. (Harju 2005, 71. 71.)

Viimeiseksi jatkotutkimusaiheeksi haluaisin nimetä dialogisuuteen liittyvän subjekti-subjekti-suhteen tutkimisen. Erityisen mielenkiintoista olisi lasten ja nuorten osallisuuden kannalta kartoittaa kuinka yksilöt, ketkä ovat kokeneet subjekti-subjekti-suhteen, määrittelevät sen. Tätä empiiristä tietoa voitaisiin hyödyntää lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä.

LÄHTEET

Antikainen, Ari 1998. Kasvatus, elämäntilku ja yhteiskunta. Porvoo:WSOY.

Dixon, Nancy M. 1996. Perspectives on Dialogue: Making Talk Developmental for Individuals and Organizations. Greenboro: Center for Creative Leadership.

Giddens, Anthony 1991. Modernity and Self-identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge (England): Polity Press.

Gretschel, Anu 2002. Kunta nuorten osallisuus ympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Goode, Luke 2005. Jürgen Habermas. Democracy and the Public Sphere. London: Pluto Press.

Eriksen, Erik O. & Weigård, Jarle 2003. Understanding Habermas. Communicating action and deliberative democracy. London : Continuum.

Eskola, Antti 2001. Vapaaehtoistyössä oppimisen sosiaalipsykologiaa. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Freire, Paulo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Hanhivaara, Pirjo 2009. Kasvatus nuorisotyössä . väistelyä ja väärinymmärrystä? Nuorisotutkimus 27, 61. 65.

Hakkarainen, Kai, Lonka, Kirsti & Lipponen, Lasse 2005. Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen synnyttäjinä. Porvoo: WSOY.

Harju, Aaro 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa: Nylund, Marianne & Yueng, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 58. 80.

Harju, Aaro 2005. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna 2007. Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Häikiö, Liisa & Niemenmaa Vivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen Pekka (toim) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 41-56.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus ja kehittämiskeskus.

Hämäläinen, Juha, 2007. Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehityksessä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria . perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 169. 200.

Hämäläinen, Juha, 2008. Nuorten osallisuus. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2008. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 13. 34.

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Juva: WSOY

Jokinen, Kimmo, 1990. Nuorisotyö ja nuoriso. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita. Nro 60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kajanoja, Jouko 1996. Kommunikatiivinen yhteiskunta. Puheenvuoro hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Tammi.

Kiilakoski, Tomi, 2005. Koululaitos ja toiveet kehityksestä. Teoksessa Kiilakoski, Tomi, Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 139. 165.

Kiilakoski, Tomi, 2007. Kasvu moneen suuntaan . kriittinen pedagogiikka ja nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 57. 77.

Kiilakoski, Tomi & Vuorikoski, Marjo 2005. Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa Kiilakoski, Tomi, Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 309. 334.

Kivinen, Osmo. & Ristelä, Pekka 2001. Totuus, kieli ja käytäntö. Pragmatistisia näkökulmia toimintaan ja osaamiseen. Helsinki: WSOY.

Kuure, Tapio 2007. Nuorisopolitiikka Euroopan Unionissa. Aktiivista osallistumista vai nuorten hallinointia. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 373. 386.

Kurki, Leena 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Laine, Markus & Peltonen, Lasse 2007. Ikkuna muutokseen. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen Pekka 2007 (toim) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 93. 108.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9-38.

Latvala, Elina & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2001. Laadullinen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa: Jahkonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21. 43.

Liljeström, Markku 1981. Nuorisotyö ja nuorisopolitiikka. Helsinki: Nuorisotyöntekijäin liitto Ry.

Lincoln, Yvonna S. & Guba, Egon G. 1985. Naturalistic inquiry. California: Sage Publications.

Mäkelä, Klaus 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42. 61.

Niemelä, Seppo 2009. Alamaisestä kansalaiseksi: kansalaisopinnot ja sivistypedagogiikka. Teoksessa Filander, Karin & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Helsinki: Kansanvalistusseura, 273-298.

Niemi, Kalevi, 2007. Kansalaiskasvatus osana suomalaisten nuorisoliikkeiden varhaisvaiheen eetosta ja toimintaa. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria . perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 64. 92.

Niemi, Riitta, Heikkinen, Hannu L.T. & Kangas Lasse 2010. Osallisuus koulupedagogiikan lähtökohtana. Kasvatus 41, 53. 62.

Nieminen, Juha 1995. Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Helsinki: Lasten keskus.

Nieminen, Juha 2007. Puuttuva lenkki . nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehiksenä. Teoksessa: Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria . perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 30-63.

Niiniluoto, Ilkka 1980. Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.

Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys. Snellman-instituutin A-sarja 24/08. Kuopio.

Nurmi, Jan-Erik & Salmela-Aro, Katariina 2000. Ihmisen psykologinen kehitys ja elämäkulkku. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni (toim.) Suomalainen elämäkulkku. Helsinki: Tammi, 86. 98.

Opetusministeriön julkaisuja 2007:41. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007. 2011. Helsinki: Yliopistopaino.

Paju, Petri 2007. Onko nuorisopolitiikkaa tehtävä?? Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 327. 344.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka 2001. Valtavirran tuolla puolen . nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Puolimatka, Tapio 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat: minuuden rakentamisen filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Rantalaiho, Kari 1969. 1970-luvun nuorisopolitiikka. Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 4. Helsinki.

Rinne, Risto & Salmi, Eeva 1998. Oppimisen uusi järjestys. Tampere: Vastapaino.

Ronby, Alf 1981. Socialstaten till kritiken av socialteknokratin. Lund: Studentlitteratur.

Saastamoinen, Mikko 2007. Notkeat rakenteet, tiheät identiteetit? Teoksessa: Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria . perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki : Nuorisotutkimusseura, 230. 254.

Sainio, Ari 1994. Kohti kansalaisten kuntaa. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 1994.

Silvennoinen, Heikki 2002. Nuorisopolitiikka ja elinoloihin vaikuttaminen. Teoksessa Silvennoinen, Heikki (toim.) nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 6-13.

Siurala, Lasse 2007. Nuorisopoliittinen vaikuttaminen paikallistasolla . Helsingiläisen nuorisopolitiikan mahdollisuuksia. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 345. 372.

Summa, Hilka 1989. Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka. Tapaus asuntopolitiikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 17. Espoo : Teknillinen korkeakoulu, 1989.

Suojanen, Auli 2003. Suomalaista ravitsemuspolitiikkaa vuosina 1939. 1999. Helsinki: Finska vetenskaps-societeten - Suomen tiedeseura, 2003.

Suoninen, Annikki, Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 . tutkimuksen ensituloksia. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Suurpää, Leena (toim.) 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusseura: verkkojulkaisuja 27.

Telemäki, Matti 1996. Eurooppalainen nuorisopolitiikka. Oulun yliopiston Kajaanin opettajainkoulutuslaitoksen julkaisuja. Sarja A. Tutkimuksia 11. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos, 1996.

Tuomi, Jouni 2000. Aetatis hominum . elämäkulun vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni (toim.) Suomalainen elämäkulku. Helsinki: Tammi, 13. 37.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 2002.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 2009.

Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki : Kirjayhtymä, 1992.

Vilkko, Anni 2000. Elämäkulku ja elämäkulunkerronta. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni (toim.) Suomalainen elämäkulku. Helsinki: Tammi, 74. 98.

Värri, Veli-Matti 2000. Hyvä kasvatus . kasvatus hyvään. Tampere: Tampere University Press, 2000.

Wallen, Björn 2005. Kyllä kansalaisuudelle. Aloitteita ja esimerkkejä pohjolasta. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Wong, Naima T, Zimmerman, Marc A. & Parker, Edith A. 2010. A typology of youth participation and empowerment for child and adolescent health promotion. Am J Community Psychol 46, 100. 114.

Digitaaliset lähteet:

Cederlöf, Petri. 2007. Johdatus nuorisopolitiikan haasteisiin. Humanistinen ammattikorkeakoulu Humak. Tulostettu 10.9.2009.

URL: <https://pro.humak.edu/humakpro/humak/.../NUPO1net.doc>

Euroopan yhteisöjen komissio 2001. Euroopan komission valkoinen kirja. EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. Bryssel: KOM (2001) 681. Tulostettu 08.2.2010.

URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0681:FIN:FI:PDF>

Vesikansa, Sari 2002. Demokratia kouluissa ja nuorisotyössä. Teoksessa: Gretschel, Anu (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina . artikkelita osallisuudesta. Kuntaliitto. Humanistinen ammattikorkeakoulu, 11-30. Tulostettu 25.5.2010.

URL: <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p0509120839530.pdf>

LIITE 1: Lasten ja nuorten osallistumismuodot yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa

Lasten ja nuorten osallistumisen tasot/muodot	Yksilötaso (=lapsi, nuori, vanhemmat, perhe, suku, opettajat)	Yhteisötaso (=kunta, järjestöt, koulut)	Yhteiskuntaso (=hallitus, opetusministeriö, lait, yleissopimukset, tutkimus)
FORMAALIKASVATUS / KOULU			
Osallistuminen oppilaskuntien ja ylioppilaskuntien toimintaan	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsia ja nuoria on kuultava jeitä koskevassa päätöksenteossa. • Oppilaskuntien kanssa on pyrittävä koulutoimintaa edistävään yhteistyöhön. 	<ul style="list-style-type: none"> • Edistetään oppilaskuntien sekä nuorisovaltuustojen ja muiden nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien yhteistyötä. • Selvitetään mahdollisuudet käyttää kunnan nuorisotyöntekijöitä oppilaskuntatoiminnan ohjaajina. • Opetustoimi yhdessä nuorisotoimen kanssa vastaa oppilaskuntien tiedollisten valmiuksien ja toiminnallisten edellytysten kehittämisestä. • Sekä perusopetuksessa että toisella asteella parannetaan opettajien valmiuksia tukea oppilaskuntaa ja toimia yhteistyössä sen kanssa • Oppilaskunnan toiminnan järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä • Oppilaskuntien hallituksilla pitäisi olla päätösvaltaa ja konkreettisia mahdollisuuksia 	<ul style="list-style-type: none"> • Säädetään perusopetuslakiin (239/2007), että kouluilla on oppilaskunta ja määritellään sen tehtävät. • Jokaisessa Suomen peruskoulussa ja toisen asteen oppilaitoksessa on toimiva oppilaskunta, jolla on hyvät toimintaedellytykset koulussa ja laajemmin koko kunnassa • Käytännössä koukut voivat jäädä eri asemaan oppilaskuntatoiminnan kehittämisessä. Opetushallituksen vuoden 2005 lokakuussa tekemään kyselyyn vastanneista peruskouluista (kattavuus 43,2%) oppilaskuntatoimintaa ei ollut 68,5%:lla. • Perusopetuslaissa (628/1998) säädetään, että koululla voi olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta. • Ylioppilaskuntia ja opiskelijakuntia kuullaan

		<p>vaikuttaa koulujen toimintaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppilaskunnilla on merkittävä tehtävä oppilaiden osallisuuden edistäjinä heidän omassa koulussaan • Oppilaskunnille tiedotetaan aktiivisesti kaikkien kunnan asukkaiden mahdollisuudesta iästä riippumatta käyttää kuntalaisaloitetta. Lasten ja nuorten sekä heidän järjestöjensä tekemät kuntalaisaloitteet käsitellään mahdollisimman nopeasti ja aloitteen tekijöitä informoidaan aloitteen käsittelyvaiheesta. 	<p>aktiivisesti niissä koskevilla asioissa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kannustetaan ylioppilas- ja opiskelijakuntien sijaintipaikkakuntia kuulemaan opiskelijoita heitä koskevilla asioissa.
<p>Osallistuminen perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Koulukiusaaminen on yksilön kehitykseen vaikuttava riskitekijä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kouluissa yhteiskunnallinen keskustelu ja kansalaisjärjestöjen vierailut otetaan luontevaksi osaksi yhteiskunnallista opetusta ja aktiivisen kansalaisuuden tukemista. • Oppilaiden ja opiskelijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisäävät rakenteet vakiinnutetaan osaksi peruskoulujen toimintamuotoja. • Perusopetuslaissa säädetään koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä. • Koulujen ja oppilaitosten roolia osana kunnan moniammatillista yhteistyöryhmiä vahvistetaan oppilashuoltoryhmien välityksellä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksien sekä heidän osallisuutensa vahvistamista osaksi vuotuista varhaisympäristöjen, koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. • Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammatillisessa koulutuksessa vahvistetaan yleissopimuksen tuntemusta. • Otetaan huomioon aktiivinen kansalaisuus ja demokratiakasvatus opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutuksessa nykyistä selvemmin. • Kehitetään opettajien täydennyskoulutusta aktiivisen

		<ul style="list-style-type: none"> • Lasten kuuleminen on merkittävä varhaiskasvatusta ja muuta lasten kanssa tehtävää työtä ohjaava periaate • Haasteena on alle kouluikäiset lapset, joiden kuulemiskäytäntöjen kehittäminen on vasta käynnistynyt. • Levitetään hyväksi koettuja käytänteitä lapsilähtöisistä vaikuttamis- ja kuulemistavoista. • Kokeilut pienten lasten osallistumisesta, esimerkiksi päiväkotien toimintojen suunnitteluun, ovat saaneet aikaan myönteisiä tuloksia. • Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksien sekä heidän osallisuutensa vahvistamista osaksi vuotuista varhaisympäristöjen, koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. • Kiinnitetään huomio varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutukseen ja valmiuksiin tukea lapsen osallistumista ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. • Lasten osallisuuskasvatus pitäisikin aloittaa jo varhaiskasvatuksesta ja jatkaa sitä perusopetuksessa ja toisella asteella. 	<p>kansalaisuuden tukemiseksi ja kehitetään demokratiakasvatuksen oppimateriaalia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten kuuleminen on merkittävä varhaiskasvatusta ja muuta lasten kanssa tehtävää työtä ohjaava periaate • Haasteena on alle kouluikäiset lapset, joiden kuulemiskäytäntöjen kehittäminen on vasta käynnistynyt. • Levitetään hyväksi koettuja käytänteitä lapsilähtöisistä vaikuttamis- ja kuulemistavoista. • Kokeilut pienten lasten osallistumisesta, esimerkiksi päiväkotien toimintojen suunnitteluun, ovat saaneet aikaan myönteisiä tuloksia. • Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksien sekä heidän osallisuutensa vahvistamista osaksi vuotuista varhaisympäristöjen, koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. • Kiinnitetään huomio varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutukseen ja valmiuksiin tukea lapsen osallistumista ikävaiheen
--	--	---	---

			<p>mahdollistamalla tavalla. Lasten osallisuuskasvatus pitäisikin aloittaa jo varhaiskasvatuksesta ja jatkaa sitä perusopetuksessa ja toisella asteella.</p>
KANSALAIKUUS E KUNTA			
Osallistuminen nuorisovaltuuston toimintaan		<ul style="list-style-type: none"> Edistetään oppilaskuntien sekä nuorisovaltuustojen ja muiden nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien yhteistyötä. 	<ul style="list-style-type: none"> Lasten parlamenttitoimintaa ja nuorisovaltuustoja tuetaan verkkodemokratian käyttäjinä
Äänestäminen	<ul style="list-style-type: none"> Vaaleissa äänestämisen nuoret kokevat edelleen melko vahvasti kansalaisvelvollisuutena N. joka kolmas nuori pitää ajatusta hyvänä kunnallisvaalien kohdalla, eduskunta-, presidentin ja eurovaalien tapauksessa kannatus on pienempää. 		<ul style="list-style-type: none"> Yleisesti on arvioitu, että nuorten ikäluokkien äänestysaktiivisuus on keskimäärin n. 10-15% alhaisempi kuin muiden ikäryhmien. Vuoden 2007 nuorisobarometrin mukaan äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen kannattaa vähemmistö 15-29-vuotiaista nuorista. Tutkimusten mukaan matalimman äänestysaktiivisuuden alueilla nuorten äänestysaktiivisuus on hyvin alhaista, mikä osaltaan todistaa äänestysaktiivisuuden liittymisestä laajemmin nuorten kasvu- ja elinoloihin. Nuorten äänestysaktiivisuudesta ei ole

			<p>käytettävissä tarkkoja tilastoituja tietoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suorassa henkilövaalissa nuoret äänestävät lähes yhtä aktiivisesti kuin muu väestö • Selvitetään mahdollisuutta laskea äänioikeusraja kunnallisvaaleissa 16:een vuoteen sekä muita, äänioikeusrajan laskulle vaihtoehtoisia, keinoja lisätä nuorten yhteiskunnallista osallistumista
NUORISOTYÖ / VAPAA-AIKA			
<p>Osallistuminen koulun aamu- ja iltapäivätoimintaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eduskunnan sivistysvaliokunnan tuottaman selvityksen mukaan 10% lasten vanhemmista kokee aamu- ja iltapäivätoiminnan maksut liian korkeaksi. • syrjäytymisen ehkäisyä ovat turvallinen ja virikkeellinen nuoruus • Lapsella on oikeus väkivallattomaan elämään 	<ul style="list-style-type: none"> • Lisätään yhteistyötä kerhotoiminnan järjestämisessä opetus-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuritoimen kanssa sekä kunnassa toimivien lapsi-, nuoriso- ja liikuntajärjestöjen sekä yritysten että seurakunnan kesken. • 3.-10.-luokkalaisilla on mahdollisuus osallistua kerhotoimintaan vähintään kerran viikossa. • Koululaisten kerhotoimintaa monipuolistetaan. • Paikallistasolla on tärkeää tunnistaa nuorten erilaiset toimintaryhmät ja mahdollistettava niille monipuolista tukea: rahallinen avustaminen ei yksin riitä, vaan esim. toimitilat- ja välineet sekä erilainen ohjaus- ja neuvonta kunnan toiminnasta korostuvat 	<ul style="list-style-type: none"> • Peruskouluissa oli 1990-luvun alussa 19027 kerhoa, joihin osallistui n-32000 lasta. Luku vuonna 1992-1993 toimi enää 9209 kerhoa, joissa oli kerholaisia runsas 150000. • Vuoden 2004 alusta alkaen perusopetuslain (628/1998) mukaiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuneiden oppilaiden lukumäärä on ollut viime vuosina lukuvuotta kohti n. 42000, joka on alle puolet 1. ja 2. vuosiluokan oppilaista.

		<ul style="list-style-type: none"> Jokaisella 1. ja 2. vuosiluokan oppilaalla on tosiasiallinen mahdollisuus osallistua koulupäivinä koulun järjestämään aamu- ja iltapäivätoimintaan. Varmistetaan kaikille 1. ja 2. luokan oppilaille mahdollisuus saada aamu- ja iltapäivätoimintapaikka perheen maksukyvyistä riippumatta. 	
Harrastustoiminta kunnassa	<ul style="list-style-type: none"> Harrastaminen on yhteisön jäseneksi kasvamista Harrastaminen toimii tehokkaana ongelmia ehkäisevänä toimintana Tavoitteellisen harrastustoiminnan on osoitettu edistävän lasten ja nuorten tervettä kasvua ja kehittymistä sekä ennaltaehkäisevän syrjäytymistä Virikkeellinen harrastaminen vahvistaa lasten ja nuorten itsetuntoa ja tukee identiteetin muodostumista sekä lasten ja nuorten erilaisia lahjoja Eriyisen vaikuttavaa tavoitteellinen harrastustoiminta on 	<ul style="list-style-type: none"> Harrastustoimintaa tulisi liittää mahdollisimman suuressa määrin koulupäivien sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteyteen, jotta harrastukset eivät veisi liikaa aikaa lasten päivistä ja aikaa jäisi perheen yhdessä oloon. Varmistetaan heikommassa taloudellisessa asemassa olevien lasten mahdollisuus osallistua kunnan järjestämään harrastustoimintaan. Kuntia rohkaistaan kehittämään nuorille suunnattuja matalan kynnyksen ennaltaehkäiseviä harrastuspalveluja. Tuetaan ja kannustetaan kuntien pitkäjännitteistä ja suunnitelmallista kulttuuri- nuoriso- ja liikuntapalvelujen kehittämistä. Huolehditaan toimivasta perusrakenteesta nuoriso-, kulttuuri ja liikuntapalvelujen tukemiseksi ja järjestämiseksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Jokaiselle peruskouluikäiselle on tarjolla innostava ja kehittävä harrastus, joka vastaa kunkin kykyjä ja taipumuksia sukupuoleen katsomatta. Kuntia rohkeistaan kehittämään nuorille suunnattuja matalan kynnyksen ennaltaehkäiseviä harrastuspalveluja. Tuetaan alan Käynnistetään lasten ja nuorten harrastussetelin valmistelu tavoitteena parantaa kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta monipuolisiin harrastuksiin. Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet taataan perheiden maksukyvästä huolimatta.

	<p>niille lapsille ja nuorille, joiden elämässä kasautuvat monet riskitekijät, kuten heikko koulu- ja opintomenestys sekä sosiaalisten taitojen vähyys.</p> <ul style="list-style-type: none">• Mahdollisuudet harrastamiseen ovat yhteydessä vanhempien kykyyn kannustaa ja tukea lasta, perheen taloudelliseen asemaan, paikkakunnan harrastustarjonnan monipuolisuuteen ja laatuun sekä tarjontaan.• Osa nuorista syrjäytyy esim. liikuntaharrastuksesta toiminnan muuttuessa usein viimeistään murrosikävaiheessa tavoitteellisemmaksi ja osallistumiskustannuksiltaan kalliimmaksi.	<p>Kouluja hyödynnetään tehokkaasti harrastamisen paikkoina.</p> <ul style="list-style-type: none">• Kunnan tehtävänä on edistää lasten ja nuorten kasvu- ja elinoloja.	
--	---	---	--

<p>Osallistuminen järjestötoimintaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorten oma järjestäytyminen tapahtuu sekä rekisteröityjen yhdistysten että rekisteröimättömien vapaiden toimintaryhmien kautta • Vaaleissa äänestävät ja työssä käyvät nuoret ovat aktiivisempia järjestöjen toiminnassa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan nuorten halua palveluilla yhteisöllisesti ja tarjotaan tähän konkreettisia mahdollisuuksia toisen asteen opetukseen integroituna. • Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin rakentamisessa. • Järjestöt mm. luovat lapsille ja nuorille harrastamisen ja osallistumisen mahdollisuuksia sekä tarjoavat lapsille ja nuorille suunnattuja palveluja. • Lapsi- ja nuorisojärjestöjen merkitys vaikuttamiskanavana on edelleen keskeinen. • Kunnat huolehtivat nuoriso-, kulttuuri ja liikuntatoimen kokonaiskehittämisestä mm. järjestöjä tukemalla ja tarpeen vaatiessa näitä palveluja itse järjestämällä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomessa tiedotusta on hoidettu pitkälti järjestöjen kautta. • Järjestöosallistuminen on yhteydessä korkeampaan koulutustasoon, mikä osaltaan kuvastaa kansalaisosallistumisen yhteyttä hyväosaaisuuteen. • Suomessa 15-29-vuotiaista nuorista järjestötoiminnassa on mukana 54%. • Tuetaan eri toimialojen rahoitusta sekä arpajais- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä annetussa laissa (1054/2001) määrättyin jakosuhtein, millä turvataan kansalaisjärjestöjen pitkäkestoista yleisavustamista. • Seurataan ja arvioidaan valtioneuvoston vuoden 2007 keväällä tekemän periaatepäätöksen kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamisesta vaikutuksia lapsi- ja nuorisojärjestöjen kannalta. • Parannetaan lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. • Suomi tarvitsee vahvan kansalaisten yhteisölliseen palveluun rakentuvan ilmapiirin
---	---	---	---

			<p>järjestöjen vapaaehtoistyön ja ihmisten henkilökohtaisen keskinäisvastuun vahvistamiseksi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suomen vahvuutena on tarjota lapsille, nuorille ja perheille monipuolista toimintaa, josta vastaavat lukuisat lapsi-, nuoriso-, liikunta ja kulttuurijärjestöt, seurakunnat, lastenkulttuurikeskukset ja kuntien järjestämä vastaava toiminta ympäri maata.
<p>Osallistuminen nuorisotilojen toimintaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorisotalot toimivat parhaimmillaan matalan kynnyksen toimipaikkoina, joista nuoret saavat tarpeen mukaan henkilökohtaista ja yhteisöllistä tukea. • Nuorisotilojen käyttäjinä ovat pääsääntöisesti 12-17-vuotiaat nuoret. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiinnitetään nuorisotiloissa työskentelevien nuoriso-ohjaajien määrään, koulutustasoon ja työsopimusten pituuteen. • Otetaan huomioon nuorisotilojen asema kuntien hallintoalojen yhteistyössä. • Kehitetään kuntien hallintoalojen välistä yhteistyötä kasvatusyhteisöjen ulkopuolelle jäämässä olevien nuorten saavuttamiseksi nuorisotilojen avulla. • Nuorisotilat ovat laadukas ja nuoret tavoittava kunnallinen nuorisotyön lähipalvelu. • Kiinnitetään huomiota nuorisotilojen toiminnan laatuun erityisesti nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta, jolloin niiden asema nuorten harrastamista, verkostoitumista 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorisotilojen määrän riittävyttä ja palvelutasoa on arvioitu lääninhallitusten toimesta. Nuorisotiloja on todettu olevan määrällisesti riittävästi. • Nuorisotilojen palvelutasoa on tarpeen kehittää pitkäjänteisesti, joten valtion talousarvioon on otettu vuosittainen määräraha nuorisotilojen rakentamiseen, peruskorjaamiseen ja varusteiden modernisointiin. • Suomen kaikissa kunnissa on vähintään yksi nuorisotalo tai .tila, yhteensä niitä on maassamme 1100. • Nuorisotalojen toiminta perustuu nuorisolaissa (72/2006) määriteltyihin nuorisotyön tavoitteisiin eli nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaan aktiivisen

		<p>ja vaikuttamista mahdollistavana lähiyhteisönä vahvistuu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorisotilat ovat keskeisiä palvelupisteitä, jotka voivat tarjota toimitilat mm. nuorisoyhdistyksille ja nuorten muille toimintaryhmille. • Nuorisotiloihin on tarpeen rakentaa niiden toiminnan henkeen sopiva demokratiajärjestelmä, joiden kautta nuoret pääsevät vaikuttamaan nuoriso- ja nuorisokulttuurilähtöisesti nuorisotaloja ja niiden toimintaa koskevaan ideointiin, suunnitteluun, päätöksentekoon, toteutukseen ja arviointiin. 	<p>kansalaisuuden edistämiseen, nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen, nuorten kasvuun ja itsenäistymisen tukemiseen sekä sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peruskoulutuksen ja kirjastopalvelujen tapaan nuorten kulttuuri- liikunta- ja nuorisopalvelut ovat matalan kynnyksen peruspalveluja.
TYÖPOLITIIKKA			
Vapaaehtoistyöhön osallistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Mitä aikaisemmin kansalainen kiinnittyy palvelemaan lähiyhteisöään vapaaehtoistyön eri muodoissa, sitä todennäköisemmin hän omaksuu toimintatavan normaaliksi ja arkipäiväiseksi tavaksi toimia ja ajatella. 	<ul style="list-style-type: none"> • Luodaan malli lukion ja ammatillisen toisen asteen opetukseen valinnaisesta vapaaehtoistoimintaohjelmasta, tehdään sitä tunnetuksi koulutuksen järjestäjille ja kannustetaan sen hyödyntämiseen. 	

<p>Työpajatoiminta / ammattis-tartti</p>	<ul style="list-style-type: none"> Noin joka kolmas nuori pitää ajatusta hyvänä kunnallisvaalien kohdalla, eduskunta-, presidentin ja eurovaalien tapauksessa kannatus on pienempää. 		
OSALLISUUDEN KAUTTA PYRITÄÄN			
<p>Toimijuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> Lapset ja nuoret on nähtävä aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat omaan elämäänsä. Vaikka osallisuudesta ja osallistumisesta puhutaan, lasten arkiselle toimijuudelle on annettava enemmän tilaa. Tarvitaan toiminnallisia menetelmiä ja jo löydettyjen toimintatapojen aktiivista hyödyntämistä, jotta lapset ja nuoret saavat roolin yhteiskunnan aktiivisina toimijoina itseään koskevissa 	<ul style="list-style-type: none"> Kehitetään kaupunkeihin vastinparit maaseudulla toimiville leader-toimintaryhmille vahvistamaan nuorten vuorovaikutuksellisia yhteishankkeita. Vahvistetaan nuorten osallisuutta ja vaikuttavuutta oman alueensa kehittämistoimintaan ja otetaan nuoret mukaan paikallisten ja alueellisten kehittämissuunnitelmien ja . ohjelmien laadintaan, päätöksentekoon, toimeenpanoon ja seurantaan. Kouluihin ja yleisesti kuntiin on luotava systemaattisesti menetelmiä, joiden kautta lasten ja nuorten osallisuus arkipäiväistyy. 	<ul style="list-style-type: none"> Nuorisotyöntekijöiden peruskoulutukseen ja nuorisotyön ammattikorkeakoulutasoiseen koulutukseen luodaan selkeät opintokokonaisuudet lasten ja nuorten aktiivisen kansalaisuuden tukemiseksi Lasten osallistuminen oman lähiympäristönsä, elämänpiirinsä ja arkensa suunnitteluun sekä lasten ja nuorten palveluiden kehittämiseen on esillä kasvavassa määrin sekä julkisessa keskustelussa että tutkimuksessa. Käynnistetään hanke, jossa etsitään tapaa erilaisissa erityisolioissa olevien lasten ja nuorten osallisuuden parantamiseen näiden eheyttämisen ja kasvun tueksi.

	<p>asioissa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osallistuminen ei tarkoita vain järjestettyä toimintaa, äänestystä tai harrastusmahdollisuuksia, vaan lapsen ja nuoren oikeutta tulla kuulluksi ja huomatuksi lapsen lähtökohdista ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. • Osallistuminen ja aktiivinen kansalaisuus tarkoittavat pienillä lapsilla arjen valintojen tekoa ja mahdollisuutta vaikuttaa heitä itseään koskeviin päätöksiin. • Vahvistetaan kodin ulkopuolelle • sijoitettujen lasten ja nuorten edellytyksiä osallistua oman elinympäristönsä ja arkensa rakentamiseen. • Nuorten sukupuolella tai asuinalueella ei ole juuri vaikutusta osallistumiseen 		<ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten osallistumiselle on säädösperustaa perustuslaissa, nuorisolaissa (72/2006), kuntalaissa (356/1995) ja koulutusta koskevista laeissa. • Kuntalain (365/1995) 27 3 momenttiin tehdään viittaus nuorisolakiin (72/2006) ja lasten suojelulakiin (417/2007): Lasten ja nuorten tarkemmasta osallistumisesta ja kuulemisesta säädetty nuorisolaissa ja lastensuojelulaissa. • Kiinnitetään huomiota nuorten osallistumista ja aktiivista kansalaisuutta tukeviin sisältöihin yleisradio Oy:n julkisen palvelun tehtäviin kirjatus alle 18-vuotiaille suunnattujen ohjelmistojen tarjonnan toteutumisessa.
--	---	--	--

<p>Lasten ja nuorten kuuleminen / omien ajatusten ja ideoiden esittäminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten osallistumisessa ratkaisevaa on aito kuuleminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Mielenpitojen kuulemiselle ja asioiden valmisteluun osallistumiselle on silti arjen toimintaympäristöissä liian vähän mahdollisuuksia. • Vuoden 2010 loppuun mennessä kaikissa kunnissa on aktiivisessa käytössä 5-17-vuotiaiden vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, joka toimii lasten ja nuorten eri ikäkausien ja edellytysten mukaisesti. • Lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien kehittämiseksi kunnilla on käytössään verkkodemokratiaväline, jota voidaan hyödyntää mm. varhaiskasvatuksessa sekä koulujen demokratiakasvatuksessa • Vuonna 2006 voimaan tullut nuorisolaki (72/2006) velvoittaa kunnat järjestämään alle 18-vuotiaille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä . ja politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tutkimusten ja kehittämishankkeiden tuoman tiedon perusteella tiedetään, että jo pienet lapset ovat taitavia esittämään ideoita ja osallistumaan heitä koskevan toiminnan ja ympäristöjen suunnitteluun • Vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien kehittämisessä hyödynnetään kokemuksia Kuunnelkaa meitä-hankkeesta, jonka tavoitteena on edistää lasten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia • Hallituksen linjauksen mukaisesti huolehditaan, että lasten ja nuorten kunnallisesta vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmät toteutuvat koko maassa. • kohderyhmänä 6-12-vuotiaat lapset ja heidän harrastustoiminnastaan vastaavat ohjaajat. • Osassa Suomen kunnista on käytössä nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, mutta niiden toimivuus vaihtelee kuntakohtaisesti. • Lasten ja nuorten mahdollisuutta vaikuttaa harrastus- ja kerhotoiminnan sisältöihin edistetään lisäämällä järjestöjen ja koulujen tietoisuutta lasten ja
--	---	---	---

			<p>nuorten oikeudesta, haluista ja kyvyistä vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.</p> <ul style="list-style-type: none">• Nuorisolaki velvoittaa, että lapsia ja nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.• YK:n oikeuksien yleissopimuksessa Suomi on sitoutunut alle 18-vuotiaiden oikeuteen tulla kuulluksi.• Nuorten tieto- ja neuvontapalveluverkoston yhteyteen lisätään nuorten vaikuttamis- ja kuulemisosio, jonka kehittämisessä hyödynnetään jo valmiina olevia sovellutuksia.• Opetusministeriö tukee kuntia tiedollisesti ja erityisavustuksilla lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmien luomisessa yhteistyössä eri tahojen ja järjestöjen kanssa.
--	--	--	--